

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií



Diplomová práce

Bc. Daniel Hála

**Předsudky a stereotypy majoritní společnosti
ve vnímání Romů**

Olomouc 2022

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma „Předsudky a stereotypy majoritní společnosti ve vnímání Romů“ vypracoval samostatně a s použitím pouze uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne 15. června 2022

.....

Bc. Daniel Hála

Poděkování

Chtěl bych na tomto místě poděkovat svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Pavlu Neumeisterovi, Ph.D. za trpělivost, vstřícnost a cenné rady, které mi při psaní diplomové práce poskytoval. Děkuji také všem respondentům, kteří se zapojili do výzkumného šetření. Bez nich by tato práce nikdy nemohla vzniknout. V neposlední řadě děkuji své rodině, která mě po celou dobu studia finančně i morálně podporovala.

Obsah

Úvod.....	6
Teoretická část	8
1. Socializační aspekty ve společnosti.....	9
1.1 Proces socializace.....	9
1.2 Sociální pedagogika.....	11
1.3 Sociální vyloučení	13
1.4 Vytváření postojů	14
1.5 Předsudky a stereotypy	15
1.6 Rasismus, xenofobie a diskriminace	17
2. Problematika národnostních menšin.....	19
2.1 Národ, etnikum a identita.....	19
2.2 Důvody migrace (emigrace, imigrace)	21
2.3 Akulturace – strategie kulturní adaptace	23
2.4 Legislativa upravující práva národnostních menšin	25
2.5 Národnostní menšiny žijící na území České republiky	27
3. Romská národnostní menšina v České republice.....	29
3.1 Historický exkurz	29
3.2 Statistické údaje o počtu Romů v České republice	32
3.3 Kultura a tradice romské menšiny	34
3.4 Spolky a organizace sdružující romskou komunitu.....	36
Empirická část	38
4. Metodologie k empirické části	39
4.1 Dosud realizované výzkumy	39
4.2 Výzkumné otázky, hypotézy	40
4.3 Kvantitativně orientovaný výzkum	41

4.4 Etika výzkumné práce.....	42
4.5 Výzkumný nástroj – dotazník	43
4.6 Výzkumný soubor – kvótní výběr	44
5. Kvantitativní analýza výzkumného šetření	49
5.1 Ověřování hypotéz.....	68
5.2 Diskuse výsledků a shrnutí výzkumného šetření	73
Závěr	77
Seznam zdrojů.....	79
Seznam zkratk	87
Seznam tabulek	88
Seznam grafů.....	90
Příloha 1 – Dotazník	
Anotace	

Úvod

Dlouho jsem se zamýšlel, jak začít psát tuto diplomovou práci. Napsat poutavý úvod, ve kterém bych řekl vše podstatné a zároveň zaujal čtenáře (zejména tedy mého oponenta), je skutečně oříšek. Nakonec jsem si vzpomněl na latinskou frázi, kterou jistě dobře znáte. „Non schoale sed vitae discimus.“ Chcete-li v překladu: „Neučme se pro školu, ale pro život.“ Vždyť diplomová práce završuje roky poctivé dřiny, desítky zkoušek a stovky stran semestrálních prací na vysoké škole. Jedná se navíc o jakousi vstupenku do profesního života.

V rámci mé diplomové práce jsem se rozhodl zabývat vztahem majoritní společnosti k romské národnostní menšině. A proč? Zprvu jde o téma, které úzce souvisí s mým studijním oborem, čímž je Sociální pedagogika – specializace Výchovné poradenství. Sociální pedagogika představuje poměrně novou disciplínu, jejíž předmětem je především otázka pomoci sociálně znevýhodněným skupinám. Zadržím se s tímto tématem osobní zkušenost, protože jsem na bakalářském studiu v rámci odborné souvislé praxe působil na Magistrátu města Olomouce, a to konkrétně na Odboru sociálních věcí (oddělení sociální práce a poradenství), kde jsem se s problematikou soužití romské a neromské populace setkal. A konečně zatřetí se jedná o problematiku, která není dostatečně odborně zaznamenána či zmapována. V rámci empirické části se totiž hodlám zaměřit na Olomoucký kraj, odkud pocházím, tudíž se domnívám, že by moje práce mohla mít jednoznačně explorativní význam.

Romové představují v České republice jednu z nejpočetnějších etnických menšin, přestože je paradoxem, že se doposud při Sčítání domů, lidu a bytů hlásilo k romské národnosti jen minimum lidí. Reálné odhady, na které se odkazují v teoretické části, hovoří o 260 tisících příslušnících romského etnika na našem území. V nedávné minulosti, zejména v letech 2011 až 2013, se našim územím odehrávaly řady protiromských demonstrací, na kterých docházelo ke střetům policejních těžkooděnců s radikály. Jednalo se vždy o vyvrcholení problémů v soužití romské a majoritní společnosti v problémových lokalitách. Potom v Evropě propukla migrační krize, kdy jsme v naší společnosti pozorovali silný odpor vůči kvótám a uprchlíkům. Nyní veškeré zprávy v médiích zastínila pandemie covid-19 a ruská invaze na Ukrajině, která zapříčinila další migrační krizi, tentokrát i příslušníků romského etnika. Domnívám se tedy, že problematika soužití majoritní společnosti s romskou menšinou je stále vysoce aktuální.

Hlavním cílem diplomové práce je v kontextu problematiky soužití romské národnostní menšiny a její integrace do majoritní společnosti popsat problematiku existujících předsudků a stereotypů vůči Romům, jejich zakotvenost a možné variace. Mezi dílčí cíle patří analyzování

soužití romské a neromské populace v České republice, dále popsání postavení romské národnostní menšiny či specifikování horších podmínek Romů (možné diskriminace) v porovnání s většinovou populací.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena na tři hlavní kapitoly, kdy se zabývám socializačními aspekty ve společnosti, problematikou národnostních menšin a samozřejmě romskou národnostní menšinou v České republice. Hledisko socializační zahrnuje podkapitoly týkajících se socializace, sociální pedagogiky nebo sociálního vyloučení. Vysvětluji vytváření postojů, předsudky a stereotypy, případně co to je rasismus či xenofobie. Snahou je o co nejbližší uchopení jednotlivých podtémat, které souvisejí se socializací jedince a které zároveň zachycují teoretická východiska majority a minority. Kapitola národnostních menšin přibližuje základní teoretické pojmy související s etnikem, zdůvodňuje příčiny migrace a strategie akulturace. Neopomněl jsem ani legislativu a stručný vhled do národnostních menšin žijících na našem území. Poslední kapitola teoretické části zahrnuje historický exkurz, statistické údaje, kulturu či organizace sdružující romskou komunitu.

V rámci empirické části byl použit kvantitativní přístup, který se opírá o anonymní dotazník. Celkově dotazník obsahuje 27 položek, a to otázky uzavřené, polouzavřené a Likertovu škálu, která se právě používá k měření postojů. Výběrový soubor tvoří 200 respondentů, kteří byli vybráni na základě kvótního výběru. Cílovou skupinou jsou tedy obyvatelé Olomouckého kraje, kteří jsou členy majoritní společnosti a kteří mají alespoň 15 let. Kvóty věk a pohlaví byly zadány ve vzájemné vazbě se strukturou obyvatel Olomouckého kraje, aby došlo ke shodě struktury výběrového souboru se základním. Následně byla provedena kvantitativní analýza dat, došlo k ověření či vyvrácení hypotéz a byla vypracována doporučení a závěry diplomové práce.

Teoretická část

1. Socializační aspekty ve společnosti

1.1 Proces socializace

Socializaci ve stručnosti chápeme jako proces začleňování jedince do společenské skupiny. Dítě se od malička učí komunikovat a mluvit, později si osvojuje pravidla chování, která od něj společnost očekává. Během tohoto socializačního procesu dochází k osvojení hodnot, norem, sociálních rolí a dalších dovedností. Důležitou roli v procesu socializace sehrává sociální kontrola, která nám říká, co je v jednání mezi lidmi považováno za žádoucí a za co naopak následuje trest. Rozlišujeme formální a neformální sociální kontrolu. Formální kontrola se uskutečňuje prostřednictvím explicitních pravidel, jako jsou například právní předpisy. Na druhou stranu neformální kontrolu tvoří nepsaná pravidla chování, která přesto společnost považuje za samozřejmě daná. Příkladem jsou různé koncepty rolí (Jandourek, 2009, s. 60-61).

Proces socializace se uskutečňuje prostřednictvím sociálního učení. Mezi základní formy sociálního učení řadíme sociální posilování, nápodobu, identifikaci a kanalizaci (Urbanovská, 2006, s. 11-13). Sociální posilování probíhá formou odměn, kdy je žádoucí chování zpevňováno. Nápodoba neboli imitace znamená opakování jistých způsobů chování od vzoru, jímž je jedinec imponován. Vyšší formu napodobování označujeme jako identifikaci, kdy je model přebírán jako celek. Identifikace bývá založena na silném citovém vztahu. Poslední formou sociálního učení je pak kanalizace, kdy dochází k vytvoření rituálu při uspokojování potřeb, například při konzumaci svého oblíbeného jídla.

Odchylku od normy označujeme za deviaci, která se může vyskytovat u jakéhokoliv jevu ve společnosti, popřípadě i v přírodě (Danics, 2007, s. 81). Deviaci rozlišujeme na pozitivní a negativní deviaci, tudíž každá odchylka od normy je deviací. Avšak často se setkáváme pouze s deviací v nežádoucím významu, kdy se hovoří o deviantním chování. Příkladem pozitivní deviace může být abstinence nebo workoholismus. Negativní deviací může naopak být alkoholismus nebo gamblerství. Nápravou socializace je resocializace.

Mezi činitele socializace patří ty sociální skupiny, do kterých je jedinec začleněn a pro které je zároveň typické dlouhodobé přímé působení na začleněného. Mezi nejvýznamnější činitele řadíme rodinu, školu, vrstevnické skupiny, pracovní organizaci a masmédiá. Základní normy a hodnoty společnosti získává člověk v rodině, která dítě seznamuje s kulturními vzorci. Vede ho ke společenskému životu, učí jej respektovat požadavky a přijímat sankce za jejich nesplnění (Výrost a Slaměník, 2008, s. 50).

Obecně lze říct, že v souvislosti se socializací hovoříme o primární a sekundární socializaci. Primární socializace se odehrává v prostředí rodiny, přičemž hovoříme o všech osobách, kteří se podílejí na výchově a kteří jsou s dítětem v bezprostředním kontaktu. Může se tedy jednat i o starší sourozence, případně o chůvu. Dítě v této fázi může jen minimálně ovlivnit proces socializace, protože je neustále pod dozorem druhých. Naopak v sekundární socializaci se autoritami stávají jeho vrstevníci, kdy je nejprve významným socializačním činitelem hra, při které dítě už dokáže spolupracovat (Fafejta, 2005, s. 48-50).

Fáze sekundární socializace tedy nastává již v období dospívání a pokračuje do dospělosti, kdy je jedinec uváděn do nových oblastí společnosti. Na jedince působí vzdělávání a výchova ve škole, věkové skupiny, organizace, média a zkušenosti ze zaměstnání. Sociální interakce prostřednictvím těchto faktorů umožňují lidem si osvojovat hodnoty, normy a názory, které vytvářejí vzorce jejich kultury (Giddens a Griffiths, 2006, s. 269).

Podle teorie skupinové socializace (Harris, in Výrost a Slaměník, 2008, s. 51) má hlavní roli ve formování osobnostních vlastností dětí zkušenost s vrstevnickými vztahy. Předpokladem této teorie je specifická forma učení, která je závislá na kontextu. Chování ve vrstevnické skupině se pak vysvětluje na základě čtyř evolučních adaptací, a to přijetím do skupiny, strachem či nepřátelstvím k cizím, vnitroskupinovým soupeřením o status a formováním blízkých dvojných vztahů. Přenos kultury se přitom uskutečňuje ze skupiny na skupinu.

Proces socializace dle Řezáče (1998, s. 48) obsahuje čtyři děje, a to personalizaci, kulturaci, profesionalizaci a socializaci. Při personalizaci se člověk stává osobností, dochází k utváření vlastního „Já“ a vrůstání do mezilidských vztahů. Kulturací se rozumí osvojování kultury společnosti a vytváření stylu života. Profesionalizace znázorňuje připravenost zaujmout profesní role. Socializace v užším smyslu pak znamená přijetí občanské role a utváření „My“. Cílem procesu socializace je humanizace člověka.

Při socializačním procesu se individuum mění v osobnost. Řezáč (1998, s. 52-53) uvádí výsledné produkty socializace, které vznikají ve vzájemné závislosti. Člověk si při styku s lidmi, společností a kulturou uvědomí svoje „Já“, což vede k sebehodnocení, sebeúctě či seberealizaci. Jedinec si vytvoří představu o svých možnostech nebo svůj hodnotový systém. V průběhu společenského života pak získává postoje, role, sociální dovednosti, rysy a motivy.

1.2 Sociální pedagogika

Sociální pedagogiku můžeme považovat za poměrně novou disciplínu, která stojí na tradici filozofického myšlení – vypovídající o vztahu společnosti a člověka – a tradici sociální práce (Procházka, 2012, str. 11). Podle Krause (2014, str. 44-45) sociální pedagogika zahrnuje dvě základní dimenze, a to sociální a pedagogickou. Sociální dimenze je dána společenskými podmínkami v konkrétní společnosti, zatímco pedagogická dimenze spočívá v realizování společenských nároků pedagogickými prostředky. Předmětem sociální pedagogiky je především otázka životní pomoci, a to sociálně znevýhodněným skupinám.

Bendl (2016; s. 12) však upozorňuje na překryv sociální pedagogiky s jinými disciplínami, a s tím související nejednoznačné vymezení jejího předmětu. Sociální pedagogika má totiž blízko k sociologii výchovy, speciální pedagogice či sociální pediatrii. Dále existuje úzké propojení mezi sociální pedagogikou a sociální psychologií, sociální prací nebo etopedií.

Někteří autoři (Bendl 2016, s. 26) hovoří o historických osobnostech, které můžeme považovat za předchůdce sociální pedagogiky. Platón například hovořil o výchově člověka ke ctnostem a respektu k ústavě a státu. Podle Aristotela je výchova podřízena společenským cílům, Seneca zase kladl důraz na řešení sociálních problémů římské společnosti.

Kořeny sociální pedagogiky v pravém slova smyslu nacházíme v Německu, odkud se rozšířila do ostatních zemí. Významným představitelem je Paul Natorp, který usiloval o filozofické zdůvodnění sociálního cíle výchovy. K dalším německým autorům patří Klaus Mollenhauer, Hans Thierch či Franz Hamburger (Sobková et al., 2015, str. 60). Obecně lze říct, že v Německu dochází k těsné souvislosti mezi sociální pedagogikou a sociální prací.

Kraus (2014; s. 58) rozlišuje tři možné pohledy na vztah sociální pedagogiky a sociální práce. První přístup, který je typický právě pro Německo, označuje jako identifikační, kdy dochází ke ztotožnění obou disciplín. Druhý přístup představuje zřetelnou diferenciaci, která je typická pro anglicky mluvící země a která platí i pro ČR. Sociální práce má zde dominantnější postavení než sociální pedagogika. Třetí přístup znamená jistou integraci, ale při zachování jisté svébytnosti obou disciplín. Tento přístup je realizován zejména na Slovensku a v Polsku.

V Polsku má sociální pedagogika dlouholetou tradici. Na univerzitě v Lodži vznikla první katedra sociální pedagogiky už po druhé světové válce. Za zakladatelku je považována Helena Radlinská, která tvoří koncept sociální pedagogiky. V současnosti se polská sociální pedagogika zabývá celou řadou problémů, a to například problematikou rodiny, bezdomovectvím, nezaměstnaností či sociální prevencí (Sobková et al., 2015, str. 68-70).

V Československu se sociální pedagogika vyvíjela pozvolněji. Přestože počátky české sociální pedagogiky se připisují již profesoru G. A. Lindnerovi, zásadní zlom pro československou sociální pedagogiku přinesly až společenské změny v roce 1989. Postupně se termín sociální pedagogika začal používat ve smyslu metodologickém, jako pedagogická disciplína, jako studijní obor a jako vyučovací předmět (Kraus, 2014, str. 17-18).

K rozvoji sociální pedagogiky dochází ve Velké Británii, a to především zásluhou společnosti ThemPra, která využívá pozitivní zkušenosti, holistické učení a skupinovou spolupráci. Poskytuje strategické sociálně-pedagogické poradenství, kurzy sociální pedagogiky a strategické inovativní projekty sociální pedagogiky (@ThemPra.org.uk, 2021). Známým projektem je Erasmus+, který podporuje vzdělávání, odbornou přípravu, mládež a sport v Evropě.

Charakteristika profese sociálního pedagoga je nejednoznačná. V naší legislativě chybí opora dokonce i v nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě. Přesto však lze studovat sociální pedagogiku na mnoha vysokých školách, a to zejména na pedagogických fakultách, ale mnohde také na filozofických a teologických fakultách. Co se týče uplatnění uchazečů, tak se předpokládá možná práce v oblasti školství, kde může působit na pozici vychovatele, animátora volnočasových aktivit, poradce pro výchovné a sociální otázky nebo metodika prevence (Votava, 2019, st. 19). V oblasti spravedlnosti připadá v úvahu práce v nápravných zařízeních a věznicích, eventuálně jako pracovník probační a mediační služby. Dále je možná působnost v oblasti sociální jako sociální pracovník či sociální asistent. V oblasti resortu vnitra se může stát pracovníkem v utečeneckých táborech nebo humanitárních službách. V neposlední řadě může absolvent najít možné zaměstnání v nestátní sféře a neziskových organizacích.

O prosazení profese sociálního pedagoga do zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, usiluje Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice. Jedná se o dobrovolné neziskové sdružení fyzických a právnických osob, které se podílejí na vzdělávání v oblasti sociální pedagogiky na území ČR (Asocped.cz, @2021). Předsedou asociace je doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D. z Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Místopředsedou asociace je PhDr. Jiří Pospíšil, Ph.D. z Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Mezi členy výkonné rady dále patří prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc. z Univerzity Hradec Králové, Mgr. Milena Öbrink Hobzová, Ph.D. z Univerzity Palackého v Olomouci a doc. PhDr. Jitka Lorenzová, Ph.D. z Univerzity Karlovy.

1.3 Sociální vyloučení

Pojem sociální vyloučení, chcete-li sociální exkluzi, chápeme jako „*proces nebo stav ekonomického, sociálního, kulturního vyloučení či vytlačení osob nebo sociálních skupin z převažující majoritní společnosti*“ (Matoušek a Křišťan, 2013, s. 232). Jedná se tedy o společenský proces, při kterém dochází k vyloučení osob nebo skupin ze společnosti. Projevuje se omezením přístupu k možnostem a zdrojům, které jsou běžně dostupné členům majoritní společnosti.

Mezi dimenze sociálního vyloučení patří ekonomické, prostorové, politické či kulturní vyloučení (Matoušek a Křišťan, 2013, s. 232). Ekonomické vyloučení je spojené s chudobou, kterou zapříčiňuje neúčast na trhu práce. Prostorovým vyloučením se rozumí vznik sociálně vyloučených lokalit. Upření občanských a politických práv chápeme jako politické vyloučení. Při kulturním vyloučení je podporována majoritní kultura na úkor kultur minoritních, což jedincům či skupinám neumožňuje sdílet svůj kulturní kapitál. Sirovátka (2002, s. 15-16) kromě těchto dimenzí sociálního vyloučení popisuje i sociální vyloučení v užším slova smyslu, které brání sdílet určité sociální statusy či sociální instituce. V tomto kontextu se uvádí i symbolické vyloučení, jež je spojeno se stigmatizací některých sociálních skupin, které vnímáme jako odlišné, deviantní či cizí.

Mezi osoby ohrožené sociální exkluzí v naší společnosti patří zejména bezdomovci, příslušníci romského etnika, osoby se zdravotním postižením, senioři nebo lidé ohrožení chudobou. Bezdomovci jsou jednoznačně považováni za sociálně vyloučené, protože není přístup k systému sociální ochrany a zdravotní péče. V případě seniorů i osob se zdravotním postižením je nejvyšší riziko sociálního vyloučení u těch lidí, kteří žijí v ústavních zařízeních. Sociální vyloučení se může týkat i dětí a mladých lidí, a to v případech zneužívání dětí, osob drogově závislých nebo mládeže romského původu. Právě vyloučení Romů se projevuje ve všech dimenzích společenského života. Souvisí s tím jejich vysoká nezaměstnanost, nízká vzdělanost, problémy s bydlením, závislost na sociálních dávkách, zadluženost a diskriminace ze strany majoritní společnosti (Mareš, 2006, s. 33-34).

1.4 Vytváření postojů

V řadě názvů kvalifikačních prací se objevuje pojem postoj, aniž by si samotní autoři možná uvědomovali, co znamená. V psychologickém slovníku přesně stojí, že jde o „*sklon ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama,*“ (Hartl et al., 2000, s. 442). Dále lze říct, že postoje souvisí se sklony a zájmy osobnosti. Jsou tedy součástí naší osobnosti a předurčují naše poznání, chápání, myšlení nebo cítění. Získávají se v průběhu života, a to především díky vzdělávání a sociálním kontaktům. Podle Výrosta a Slaměníka (2008, s. 127) pak postoje zobrazují náš hodnotící vztah k sociálním objektům v našem prostředí. Vyjadřují, čemu dáváme přednost a co naopak nemáme rádi.

Struktura postojů se popisuje pomocí tří základních složek (Hayes, 1993, s. 96):

1. poznávací (kognitivní) složka – názory a myšlenky, které máme o předmětu postoje;
2. citová (afektivní) složka – emocionální dimenze, respektive to, co cítíme k předmětu postoje;
3. konativní (behaviorální) složka – sklony k chování a jednání ve vztahu k předmětu postoje.

Mezi základní charakteristiky postojů můžeme zařadit multiplexitu, konzistentnost, spojitost, shodnost, uspokojování potřeb a centrálnost vztažených potřeb. Méně častá je extrémnost postoje, která znamená buď zcela pozitivní, nebo naopak zcela negativní hodnocení určitého objektu. Postoje mohou být založeny na jednoduchém odhadu nebo na množství poznatků. Odolnější vůči změnám jsou postoje tehdy, když jsou psychologicky propojeny, když se shodné postoje vzájemně podporují, případně když uspokojují množství významných potřeb jedince (Nakonečný, 2009 s. 252-253).

Haysová (1993, s. 112-114) popisuje následující techniky měření postojů:

- a) Likertova škála – je považována za jednu z nejspolehlivějších technik. Zjišťuje obsah postoje a jeho přibližnou sílu. Jednotlivé výroky se měří na pětibodové škále.
- b) Sémantický diferenciál – rozlišuje jemné rozdíly a nuance v postoji respondenta. U sémantického diferenciálu jsou škály sedmibodové a každé slovo se hodnotí pomocí osmi či devíti dimenzí, které odhalují asociace a konotace.
- c) Sociometrie – zjišťuje vzájemné vnímání členů skupiny. Na základě odpovědí se sestavuje diagram, který nám ukazuje, kdo ve skupině je vůdce, oblíbenec nebo sociálně izolovaný.
- d) Bogardova škála sociální vzdálenosti – slouží k měření rasismu a jiných etnických předsudků. Výroky, které musí respondent označit, nám mají ukázat, jakou sociální vzdálenost s jinými skupinami by byl respondent ochotný tolerovat.
- e) Analýza rozhovoru – zjišťuje hlavní témata, metafory a modely užívané v konverzaci.

1.5 Předsudky a stereotypy

Stereotypy

Se sociální percepcí a vnímáním sociálního světa úzce souvisí stereotypy. Jedna z definic říká, že jde o „*příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorií. Jeho funkce spočívá v tom, že má racionálně vysvětlit naše chování a postoj vůči této kategorii*“ (Allport, 1979, s. 215). Stereotyp tudíž ospravedlňuje naše přijímání, případně odmítání nějaké skupiny lidí.

Podle Hnilici (2010, s. 13-14) máme většinu sociálních kategorií spojených s více než jedním atributem. Zpravidla jich bývá pět až patnáct. Některé atributy jsou pro danou kategorii charakteristické více, jiné naopak méně. Jednotlivé atributy jsou s kategoriemi asociovány na základě zkušenosti. Proces, při němž dochází ke kódování jedince skrz určitou sociální kategorii, se nazývá kategorizace. Aktivaci a následnou aplikaci při poznávání jedince nazýváme odborně stereotypizací.

Proces stereotypizace zahrnuje přiřazení jedince do určité skupiny na základě nějakého viditelného vodítka, jako je například barva pleti. Předpokladem je, že všichni členové dané skupiny sdílejí stejné vlastnosti a že zařazený jedinec má také tyto vlastnosti. Stereotypizace způsobuje nespravedlivé předsudky, sklon potvrzovat sám sebe, nadhodnocování shod uvnitř skupiny a ospravedlňování diskriminace (Hill, 1998, s. 67).

Stereotypy zpravidla zahrnují tzv. haló efekty, chcete-li chyby prvního dojmu v sociální percepci. Jak Hnilica (2010, s. 15) připomíná, stereotypy úzce souvisí s rolemi. Roli můžeme charakterizovat jako normativní očekávání, respektive jaké sociální kategorie by měl daný člověk mít, jak by se měl chovat. U stereotypů však jde o deskriptivní atributy.

Často se v literatuře setkáváme s pojmy autostereotyp a heterostereotyp. Představy, které mají jednotlivci skupiny sami o sobě, nazýváme jako autostereotypy. Lidé mají v tomto případě o sobě příznivé mínění, vyjadřují vědomí příslušnosti ke skupině. Naopak heterostereotyp je souhrn úsudků, které mají jednotlivci skupiny o jiných skupinách, jež obvykle ani neznají. Nositelem stereotypu je vždy určitý konkrétní jedinec (Tavel, 2009, s. 10).

Předsudky

Předsudek můžeme popsat jako „*příznivý či nepříznivý postoj vůči osobě anebo věci, který člověk zaujímá předem, bez opravdové zkušenosti nebo bez ohledu na ni*“ (Allport, 1979, s. 38). Ve stručnosti pak můžeme říct, že jde o smýšlení o ostatních lidech bez náležitého

opodstatnění. V souvislosti s etnickými menšinami se předsudek většinou pojí s negativním postojem vůči lidem, kteří jsou členy dané komunity. Vychází se z chybné generalizace.

Haysová (1993, s. 121) ve své knize píše, že společenské předsudky představují formu agrese proti členům určité etnické skupiny. Příkladem byla druhá světová válka, kdy docházelo ke zručním nelidskostem. Předsudky ve společnosti jsou tedy výsledkem historických procesů. Důležitým faktorem ve vývoji předsudků je kultura.

Stejně jako postoje se i předsudky skládají ze složky kognitivní, afektivní a konativní. Kognitivní složka se týká přiřazování předmětů nebo lidí do kategorií a našem přesvědčení o prvcích těchto kategorií. Afektivní složka obsahuje silné pocity sympatií, nebo nepřátelství. Konativní složka vykonává skutečné chování vůči lidem a předmětům. V psychologii se konativní složka předsudku nazývá diskriminace (Tavel, 2009, s. 7-8).

Co se týče forem předsudků, tak Hill (1998, s. 68) rozeznává ve společnosti tři základní typy. První jsou sociální stereotypy, které se často pojí s negativními představami o skupině. Další formou jsou diskriminační normy, spjaté s očekávanými způsoby chování vůči subjektům. Hluboce zakořeněné normy ve struktuře společnosti nazýváme institucionalizovanými předsudky.

Změna předsudků ve společnosti má tyto hlavní podmínky (Hayes, 1993, s. 127-129):

1. rovnoprávné postavení zúčastněných – mezi členy dominantní a menšinové skupiny;
2. příležitost k osobnímu kontaktu – spolupráce při řešení problému, znalost osobností příslušníků druhé skupiny vede k vyšší akceptaci;
3. kontakt s nestereotypními jedinci – nutí nás s druhými jednat jako s lidskými osobnostmi, ne s příslušníky skupiny
4. podpora společnosti při kontaktu mezi skupinami – předsudky se sníží, pokud společnost podporuje rovnoprávné a spravedlivé jednání;
5. příležitost ke spolupráci – společné úsilí překonává odlišnosti mezi skupinami.

Sociální přenos předsudků ve společnosti se váže s teorií konformity. Ta nám říká, že noví členové společnosti si mohou prostřednictvím ní osvojit existující předsudky. Konformita výrazně vzrůstá, když jednotlivci vyrůstají v nějaké neuvědomované ideologii, protože si neuvědomují, že existují i jiné způsoby chování. Konformita tedy vysvětluje přenos před vytvořených předsudků, ale neodhaluje nám jejich původ (Hill, 1998, s. 68). Podle teorie sociálního učení si lze předsudky ve společnosti osvojit také pozorováním a nápodobou.

1.6 Rasismus, xenofobie a diskriminace

Rasismus

Rasa je neutrální pojem používaný v biologii člověka a ve fyzické antropologii už dlouhou dobu. Rasismus je pak „*ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu*“ (Šišková, 2008, s. 13). Jedná se o starý fenomén, který vznikl ve staré otrokářské společnosti. Vychází se z fyzické a duševní nerovnosti lidských ras a z představy, že lidstvo bylo původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. Vyšší rasy jsou určeny k vládnutí, zatímco nižší rasy je potřeba vést.

Rozlišujeme měkký a tvrdý rasismus. Měkký rasismus můžeme označit za pasivní společenský postoj, který se objevuje jako celospolečensky sdílená norma. Tvrdý rasismus, jehož nositeli jsou společenská a politická seskupení, má již formát veřejně proklamovaných ideologií, jako je fašismus, nacismus nebo šovinismus. Rozeznáváme také dva základní produkty rasismu, a to rasovou diskriminaci a rasové násilí. Rasová diskriminace spočívá v neoprávněném odlišování skupin na základě jejich příslušnosti k biologické nebo sociální kategorii. Pro rasové násilí je důležité, že obětí může být jakýkoliv příslušník rasové odlišné skupiny (Šišková, 2008, s. 13-16). Z hlediska právní klasifikace se řídíme zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který ve svém paragrafu 355 specifikuje hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob. Pachatel, který veřejně hanobí národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, hrozí odnětí svobody až na dva roky (@Zakonyprolidi, 2021).

Hladík (2006, st. 68) se zamýšlí nad tím, jestli můžeme českou společnost označit za rasistickou. Připomíná, že naše společnost stojí na demokratických základech, tudíž zde funguje princip rovnosti lidí bez ohledu na rasu, barvu pleti nebo náboženství. Na druhou stranu pozorujeme u obyvatel jisté obavy z jiných kulturně odlišných skupin. Proto je důležité, aby vzdělavatelé v multikulturní výchově dokázali tyto předsudky změnit.

Průcha (2011, st. 39) zase hovoří o umělém a skutečném rasismu. Upozorňuje, že se zejména v médiích setkáváme s nadužíváním a nesprávným používáním pojmů rasismus či rasová diskriminace. Většinou však jde jen o předsudky a stereotypy, které jsou v naší společnosti zakořeněné vůči některým etnickým skupinám. Nejedná se však o rasovou diskriminaci, k níž dochází až ve chvíli, kdy dochází k přímému ohrožování příslušníků jiných etnických či rasových skupin. Britský sociolog Anthony Giddens (1997, s. 231) říká, že odmítavý postoj nebo předsudek vůči jiné rase nebo kultuře ještě není rasismus. Ten se projevuje až diskriminací, když jsou jedné skupině lidí upírána práva a příležitosti.

Xenofobie

Slovo xenofobie je odvozené z řeckého slova xénos, což znamená cizí či příchozí, a slova fóbos, chcete-li v překladu strach, úzkost. Xenofobii můžeme popsat jako „*obavu či nedůvěru, distanci až nepřátelství vůči cizímu – nejčastěji etniku, rase, národu nebo státu.*“ (Pelcová a kol., 2009, st. 79). Vyjadřuje vlastně strach z něčeho, co stojí mimo vlastní sociální útvar. Úzce souvisí s etnocentrismem, který zastává názor, že kultura vlastní skupiny je nadřazena kultuře jiných skupin. Odvolává se na určitou zkušenost.

Projevuje se autostereotypy, tedy způsobem posuzování své vlastní etnické či národnostní skupiny, a heterostereotypy, což je naopak způsob posuzování jiných na základě tradice své vlastní skupiny. K růstu xenofobie dochází, když se sociální útvary ve společnosti nacházejí v sociální, ekonomické, politické či jiné krizi. Zároveň je potřeba uvést, že xenofobie je základem různých nenávistných ideologií, jako je nacionalismus, rasismus, šovinismus nebo fašismus (Šišková, 2008, st. 12).

Diskriminace

Pojem diskriminace můžeme definovat jako „*nerovné chování vůči jednotlivcům na základě jejich příslušnosti k určité sociální kategorii, případně zvýhodňování či znevýhodňování celé sociální kategorie*“ (Hnilica, 2010, s. 18). Obvykle má podobu odpírání přístupu k zaměstnání, ke vzdělání, ale může mít i podobu agrese, odmítání pomoci nebo neverbálních projevů. Diskriminace bývá založena na kategorizaci, stereotypizaci, případně aplikaci postojů.

Povinnost rovného zacházení a zákazu diskriminace zajišťuje zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, který implementuje příslušné předpisy Evropské unie týkající se rovného zacházení. Vymezuje zákaz diskriminace ve věcech zaměstnání, podnikání, sociálního zabezpečení, poskytování sociálních výhod, členství v odborných organizacích a profesních komorách, přístupu ke zdravotní péči, vzdělání, bydlení a také přístupu ke zboží a službám (@Zakonyprolidi, 2021).

V literatuře se rovněž můžeme setkat s termínem pozitivní diskriminace. Jedná se o cílené zvýhodňování příslušníků určitých skupin obyvatel. Může se jednat jak o příslušníky různých etnických menšin, tak také o osoby se zdravotním postižením či znevýhodněním. Zajímavý pohled na věc přináší doc. Jakub Hladík. „*Jakékoliv zvýhodňování kohokoliv jen z důvodu jeho příslušnosti k určité skupině je problematické a nese se proti duchu idejí multikulturalismu, z nichž multikulturní výchova vychází. Veškeré kvóty by měly fungovat v první řadě na základě schopností a dovedností lidí*“ (Hladík, 2006, st. 70).

2. Problematika národnostních menšin

2.1 Národ, etnikum a identita

Národ

„Národ zahrnuje společenský vývoj lidských skupin bez ohledu na jejich rasovou příslušnost. Předpokládá stabilní pospolitost řeči, území, hospodářského života, kultury i psychického založení určité skupiny lidí“ (Kajanová, 2009, s. 9.) Národ tedy může zahrnovat nejrůznější lidské skupiny, protože pro jeho existenci nejsou rozhodující biologické znaky lidí. Naopak charakteristický je společný mateřský jazyk, ucelené území či specifická kultura jeho příslušníků. Dané národní společenství má také svůj historický vývoj.

V 18. století znamenal anglický termín „nation“ všechny obyvatele, kteří žijí pod stejnou vládou a kteří se řídí totožnými zákony. V němčině byl tento pojem spojován s kulturou, jazykem a společnou minulostí. Jan Amos Komenský při definici národa hovořil také o lásce ke společné vlasti (Hroch, 2009, s. 16). Ernest Renan patřil mezi první autory, kteří nehovořili o věčnosti národů. Zastával názor, že jednou jejich existence začala a jednou musí také zákonitě skončit. Domníval se, že národy budou s největší pravděpodobností nahrazeny evropskou konfederací (Renan in Čaněk, 1996, s. 13).

Kajanová (2009, s. 9) ve své knize dále rozpracovává pojmy národní a evropská identita. Národní identita mívala v minulosti spíše mobilizační funkci, zatímco v dnešním pojetí se národní identita vymezuje vůči evropské identitě. Evropskou identitu totiž chápeme jako ztotožnění občanů s federalizovanou Evropou, což v současnosti představuje zejména Evropská unie a její integrace jednotlivých členských zemí. Po vystoupení Velké Británie tvoří unii aktuálně 27 států. Česká republika vstoupila do EU v roce 2004. Na základě tohoto pochopení identity můžeme dále říct, že silná národní identita je kromě Velké Británie například také ve Švýcarsku či Norsku, kteří rovněž nejsou členy Evropské unie.

Ve spojení s národy se často hovoří o ideologii nacionalismu, která existuje téměř všude ve světě. Tento politický fenomén prosazuje shodu mezi kulturou státu a kulturou jeho občanů. Opírá se o představu, že všichni členové společnosti mají společnou kulturu. Nacionalismus zároveň usnadňuje fungování státní moci ve společnosti, protože vytváří loajalitu. Objevuje se v situacích, když je oslabená organizace. Vyvinul se ve Francii z osvícenství a v Německu z romantismu (Eriksen, 2001, s. 331-335). Tato teorie je často doprovázena snahou o dosažení autonomie jednotlivých národů. Vědomí k příslušnosti s jednotlivými národy, což je podstatou nacionalismu, souvisí také s pojmy etnikum, etnickou příslušností či národní identitou.

Etnikum

Termín etnikum pochází z řečtiny, přičemž slovo ethnos v překladu znamená kmen, rasa, nebo národ. V současné době se ve stejném významu používá pojem etnická skupina. Souhrnně lze říct, že etnikum chápeme jako skupinu lidí, kteří mají společný původ, obvykle i jazyk a sdílejí společnou kulturu. Každé etnikum lze definovat jako souhrn lidí se společnou etnicitou. Průcha (2011, s. 24) popisuje etnicitu „*jako souhrn kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, formulujících etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu.*“ Ve stručnosti jde o souhrn vlastností a znaků vymezujících etnikum.

V praxi se často setkáváme s chybným ztotožňováním etnika s národem či národností. Etnická příslušnost závisí na intenzitě etnického vědomí, chcete-li pocitu sounáležitosti s určitým etnikem. Kajanová (2009, s. 8) dodává, že pojem „národ“ tíhne spíše k evropským populacím, které se už etablovaly, kdežto výraz „etnikum“ označuje spíše mimoevropské a menšinové populace, jejichž proces emancipace stále ještě probíhá.

Identita

Identita se proměňuje v průběhu celého života a je výsledkem interakce mezi jednotlivcem a sociálním prostředím. Je relativně konstantní, vytváří pevné body, se kterými se ztotožňuje a identifikuje. Zároveň vylučuje odlišnost (Petrucciiová, 2005, s. 24). V psychologii podle Nakonečného (2009, s. 449) identita vystupuje v rovině osobní a sociální identity. Osobní identita zahrnuje vědomí subjektu o sobě, zatímco sociální identita představuje vědomí k příslušnosti k určité sociální skupině. Dochází při ní k sociálnímu srovnávání ve vztahu „my“ a „oni“, kdy může docházet k diskriminaci. Identifikace jedince se skupinou spočívá v napodobování životního stylu a k převzetí charakteristických systémů hodnot dané skupiny.

Kajanová (2009, s. 8) hovoří o následujících identitách:

- a) individuální – vědomí osobité totožnosti stálé v čase, soulad projevů chování a jednání člověka, ale také jako ztotožnění se s někým jiným, se skupinou či s názorem;
- b) kolektivní (společenská) – členství je pro naši emocionální složku důležité, vychází z vědomí kolektivní stejnosti;
- c) kulturní – přesvědčení o sobě samých jako členech určité kulturní skupiny, projevuje se v konfrontacích s jinou kulturou;
- d) etnické – pocit sounáležitosti s určitým etnikem.

2.2 Důvody migrace (emigrace, imigrace)

S migrací se setkáváme napříč historií lidstva. „*V dnešní době je migrace chápána jako pohyb osob nebo jejich skupin, a to přes hranice nebo na území jednoho státu*“ (Porsche, 2019, s. 7). Na základě tohoto můžeme migraci dělit na vnitřní a mezinárodní. Při vnitřní migraci dochází ke změně trvalého pobytu na území jednoho státu, zatímco mezinárodní migrace znamená změnu obvyklého pobytu za hranice státu. V této souvislosti se často můžeme setkat s dvěma termíny, s emigrací a imigrací. Emigrací se rozumí vystěhování, kdežto imigraci chápeme jako přistěhování. Emigrant je tudíž člověk, který opouští území svého domovského státu za účelem usídlení se v zahraničí. V případě jeho návratu hovoříme o reemigraci. Naopak imigrant je cizinec, který přichází do naší země s cílem pobytu dlouhodobějšího charakteru.

Společně s porodností a úmrtností je migrace považována za důležitý prvek, který nám v rámci demografického či sociologického výzkumu ukazuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních. Vypočítat můžeme například tzv. čistou migraci, a sice rozdílem mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých. Pro tento výpočet se také používá označení „migrační přírůstek“ nebo „migrační saldo“. Zpravidla se v ČR udává za jeden kalendářní rok, a to za celý stát, za jednotlivé kraje, okresy či obce (@Encyklopedie.soc.cas.cz, 2021).

Porsche (2019, s. 13) dělí příčiny migrace do pěti kategorií:

- 1) ekonomické důvody – vidina lepších pracovních příležitostí a vyššího životního standardu;
- 2) sociální důvody – odchod za vzděláním nebo lepší zdravotní péčí;
- 3) politické důvody – útěk před vládnoucím režimem daného státu;
- 4) enviromentální důvody – změny vlivem globálního oteplování nebo přírodních katastrof;
- 5) demografické důvody – přelidněnost a stárnutí populace v některých regionech, s čímž jsou spojené ekonomické a sociální dopady.

Z důvodu nedostatku pracovních míst v západní Evropě se stala nejvýznamnější migrace ekonomická, která je spojená s problematikou nelegální poptávky po práci. Pracovní migraci lze dále dělit podle kvality pracovní síly na nízkokvalifikovanou a vysoce kvalifikovanou. Tyto procesy mají významné dopady na hospodářský život v přijímajících i vysílajících zemích. Mění se etnické složení obyvatelstva zároveň ovlivňuje kulturu. Vysoká míra imigrace může vést ke značným sociálně-ekonomickým důsledkům, což může způsobit kulturní konflikty v dané zemi (Palát, 2013, s. 33-35). Zapomínat nesmíme ani na rodinnou migraci, jejíž příčinou je buď slučování rozdělených rodin, nebo založení rodiny za účelem soužití.

Uherek et al. (2016, s. 42) zase prezentují názor, že se člověk při migraci neřídí pouze ekonomickými pohnutkami. Chování migrantů ovlivňují také pohnutky psychologické a sociální. Hovoří o tzv. teorii kumulativních příčin, kdy změna jednoho faktoru zapříčiňuje změnu orientace dalších faktorů.

Migraci můžeme členit na dobrovolnou a nedobrovolnou. V obou případech se jako základní motiv jeví zlepšení stávající situace. Dobrovolná migrace vychází z vlastního rozhodnutí, přičemž migrující osoba chce zlepšit jednu či více oblastí svého života. Typickým příkladem je lépe placené zaměstnání nebo dostupnější vzdělání. Na druhou stranu u nedobrovolné migrace musí migrant opustit své území proti své vůli, aby si zachránil svůj život, například kvůli enviromentálním změnám, válce nebo z politických, náboženských či etnických důvodů (Porsche, 2019, s. 8). Repatriací pak nazýváme situaci, kdy se obyvatelstvo vrací do původních prostorů, z nichž bylo předtím nedobrovolně vystěhováno.

V souvislosti s příčinami migrací hovoříme o tzv. push a pull faktorech. Pull faktory jsou pozitivní skutečnosti, které přitahují obyvatelstvo do cílové země stěhování. Jedná se například o ekonomickou stabilitu, vysokou kvalitu života spojenou s občanskou vybaveností, zeměpisnou polohu, osobní svobody, možnosti seberealizace atd. Push faktory jsou naopak spojené s negativními skutečnostmi, které vyhánějí obyvatelstvo z vlastního státu. Může se například jednat o zhoršenou kvalitu životního prostředí, válečné a náboženské konflikty, nedostatek ekonomických příležitostí, vysokou kriminalitu a jiné (Halás et al., 2013, s. 39).

Co se týče platné legislativy, tak se v rámci mezinárodních předpisů řídíme Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluvou o právech dítěte nebo Úmluvou o právním postavení osob bez státní příslušnosti. V rámci národní legislativy je pro nás důležitý zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců.

V roce 2018 ve sdělovacích prostředcích rezonovaly dva dokumenty OSN podporující mezinárodní spolupráci v otázce migrace. Konkrétně jde o globální pakt o uprchlících a globální pakt o migraci. OSN ve svých dokumentech zpřesnila termín uprchlík a migrant. Uprchlíkovi tím vzniká nárok na mezinárodní ochranu. Snahou přitom bylo, aby se v dobách uprchlické krize ulevilo státům, které čelily největšímu náporu uprchlíků. Česká republika globální pakt o migraci nepodpořila. Podle kritiků text podporuje nekontrolovanou migraci a stírá rozdíl mezi nelegální a legální migrací (@Ceskatelevize.cz; 2021).

2.3 Akulturace – strategie kulturní adaptace

Proces akulturace souvisí se vznikem rozdílných etnik, jejich jazyků a kultur. Projevuje se pak soužitím příslušníků etnické minority v určité majoritní společnosti. Jedna z definic zní: „*Akulturace je sociální proces, v němž dochází ke kulturním změnám trvalým stykem dvou nebo více kultur. Zahrnuje jak přebírání určitých prvků z jiné kultury, tak jejich odmítání, vylučování nebo jejich přetváření*“ (Průcha, 2010, s. 55.). Jde tedy zejména o přejímání prvků jedné kultury na příslušníky jiné kultury, a to prostřednictvím komunikace. Důležité je, že se při tomto procesu dostávají do dlouhodobého kontaktu nejméně dvě rozdílné kultury, případně i více odlišných kultur.

Berry (2002, s. 353) rozlišuje čtyři akulturační strategie:

- a) integraci – pro imigranty je kontakt s kulturou hostitelské země důležitý, ale současně si chtějí udržet vlastní kulturu;
- b) asimilaci – snaha o co největší kontakt s novou kulturou, jedinec ji přijímá se vším všudy, vlastní kulturu považuje za méně podstatnou;
- c) separaci – imigranti nepovažují kontakt s kulturou hostitelské země za důležitý, setrvávají v izolaci se svou původní kulturou;
- d) marginalizaci – jedinec odmítá kulturu hostitelské země a zároveň ani nechce pokračovat v tradicích a zvycích své původní kultury.

V souvislosti s pojmem akulturace se používá termín enkulturace, kterým se rozumí osvojování si kultury vlastní. Jedinec vědomě nebo nevědomě vrůstá do kultury sociálních seskupení, k nimž náleží. V průběhu enkulturace musí porozumět kultuře dané společnosti a zvládat hrát určité sociální role. Zvnitřňuje si zároveň přitom soubory hodnot a norem, které společnost vyžaduje. Enkulturační zajišťuje kontinuitu sociokulturního systému a stabilitu sociálního uspořádání. Současně zahrnuje všechny oblasti kultury, přičemž má charakter selektivní, kdy ústí v poznání určitých oblastí a dimenzí sociokulturního systému (Večeřa, 2011, s. 108-109).

Ve výzkumech se věnuje velká pozornost problematice akulturace imigrantů. Dle Průchy (2010, s. 58-59) se zejména v zemích západní Evropy neustále zvyšuje počet přistěhovalců, čímž dochází ke střetávání odlišných kultur. Jako významný prvek v adaptaci imigrantů se jeví osvojení jazyka hostitelské země. Pokud k osvojení jazyka nedojde, mají migranti problémy se vzděláváním a stávají se ve větší míře nezaměstnanými. V českém prostředí se komunikační bariéry vyskytují zejména u dospělých Vietnamců, kteří paradoxně

narozdíl od svých dětí nedostatečně zvládají český jazyk. Vliv na to samozřejmě také mají rozdílné kulturní standardy, hodnoty a tradice.

Nekvapil et al. (2009, s. 47) v souvislosti s osvojením jazyka většinové kultury hovoří o jazykové asimilaci a integraci. Asimilovaný jedinec mluví převážně jazykem nové kultury, zatímco svůj původní jazyk neužívá, eventuálně ho už ani neovládá. V případě integrace je jedinec schopný svůj původní i jazyk druhé kultury střídat, a to dle svých vyjadřovacích potřeb a v závislosti na aktuální situaci. Marginalizací se pak rozumí situace, kdy se jedinec snaží opustit svůj původní jazyk, jenže jazyk dominantní kultury neovládá natolik, aby jím mohl komunikovat ve všech situacích.

2.4 Legislativa upravující práva národnostních menšin

Národnostní či etnickou menšinu můžeme označit za „skupinu, která je početně menší než zbytek populace ve společnosti, je politicky nedominantní a je reprodukována jakožto etnická kategorie“ (Eriksen, 2010, s. 199). V současném světě se vztah mezi menšinou a většinou mění v závislosti na změně státních hranic. Kokaisl (2014, s. 5) zmiňuje, že se v definicích národnostních menšin zohledňuje význam nedominantního postavení, protože se obvykle předpokládá, že menšina je oproti většině znevýhodňována, což ovšem nemusí být vždy pravda. Naopak i většinová populace může být diskriminována. Vzpomeňme si na období apartheidu v Jihoafrické republice, kde docházelo k politice rasové segregace ze strany bělošské menšiny. Pokud se chce jakákoliv národnostní menšina v rámci jednoho státu vyčlenit a označit za národnostní menšinu, musí mít její příslušníci státní občanství daného státu.

Stěžejním právním dokumentem v České republice je zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, která nám zaručuje, že náš demokratický stát je založený na úctě k právům a svobodám občana. Lid je zdrojem státní moci, jež slouží všem občanům. Základní svobody a práva jsou pod ochranou soudní moci. Součástí ústavního pořádku České republiky je Listina základních práv a svobod. Podle ní jsou si všichni občané rovni v důstojnosti i v právech, a to bez rozdílu pohlaví, barvy pleti, jazyka, náboženství, původu nebo příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině. Každý se může svobodně rozhodovat o své národnosti, přičemž příslušnost k národnostní menšině nesmí být nikomu na újmu (@Zakonyprolidi, 2021).

V hlavě třetí Listiny základních práv a svobod se pak zaručují následující práva národnostních a etnických menšin:

- a) právo rozvíjet vlastní kulturu;
- b) právo přijímat informace ve svém mateřském jazyce;
- c) právo sdružovat se v národnostních sdruženích;
- d) právo na vzdělání ve svém jazyce;
- e) právo užívat svůj jazyk v úředním styku;
- f) právo účastnit se řešení věcí týkajících se menšin (@Zakonyprolidi, 2021).

V České republice nám legislativně upravuje práva příslušníků národnostních menšin především zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin. V úvodním ustanovení vymezuje pojem národnostní menšina jako „společenství občanů České republiky žijících na území České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň

projevují vůli být považováni za národnostní menšinu“ (@Zakonyprolidi, 2021). Příslušníkem národnostní menšiny je tedy občan ČR, který se hlásí k jiné než české národnosti a zároveň chce být považován za příslušníka menšiny. Zákonem mají příslušníci národnostní menšiny zaručeno právo na sdružování, právo na řešení záležitostí menšiny, právo na užívání jména a příjmení v jazyce menšiny nebo právo na užívání svého jazyka v úředním styku. Dále mají právo na vzdělávání v jazyce menšiny, právo na rozvoj kultury, případně právo na vícejazyčné pojmenování ulic či jiných veřejných budov a prostranství.

Nařízení vlády č. 98/2002 Sb. stanovuje podmínky poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace romské komunity. Poskytovatelem dotací se obvykle stává Ministerstvo kultury, MŠMT a MPSV. Jsou povinni vyhlášovat výběrová dotační řízení na podporu projektů aktivit příslušníků národnostních menšin a zároveň tyto záležitosti projednat s Radou vlády pro národnostní menšiny. Žadatel musí nejméně jeden rok vykonávat činnost ve prospěch národnostních menšin, přičemž výše dotace nesmí překročit 70 % nákladů na projekt. Finanční prostředky mohou být vynaloženy na prezentaci kultury národnostních menšin, podporu periodického tisku vydávaného v jazycích národnostních menšin, podporu vzdělávání v jazycích menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity (@Zakonyprolidi, 2021).

Co se týče mezinárodních smluv, tak se Česká republika přihlásila k Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin. K jejímu podpisu došlo v roce 1995, v platnost vstoupila 1. dubna 1998. Dokument stanovuje ochranu národnostních menšin, jejich práv a svobod. Státy, které Úmluvu podepsaly, jsou odhodlány uplatňovat tyto zásady prostřednictvím vnitrostátního zákonodárství a příslušné vládní politiky. Jedná se například o právo rovnosti menšin před zákonem, rozvoj jejich kultury, svobodu sdružování, právo na víru, právo užívat svůj mateřský jazyk, právo užívat jméno a příjmení ve svém menšinovém jazyce, možnost zakládat svá vzdělávací zařízení, účast menšin ve veřejných záležitostech atd. (@Zakonyprolidi, 2021).

Další významný evropský dokument, ke kterému Česká republika přistoupila, je Evropská Charta regionálních či menšinových jazyků. K ratifikaci této mezinárodní smlouvy došlo v roce 2006, v platnost vstoupila 1. března 2007. Smlouva stanovuje povinnost chránit tradiční menšinové jazyky země ve všech oblastech veřejného života. U nás se to týká moravské chorvatštiny, němčiny, polštiny, romštiny a slovenštiny.

2.5 Národnostní menšiny žijící na území České republiky

V Radě vlády pro národnostní menšiny je zastoupeno celkem 14 národnostních menšin, a to běloruská, bulharská, chorvatská, maďarská, německá, polská, romská, rusínská, ruská, řecká, slovenská, srbská, ukrajinská a vietnamská. Mimo tyto uvedené má svého zástupce i olašská a židovská komunita (@Vlada.cz, 2021).

Slovenská národnostní menšina má v Radě vlády hned dva zástupce, stejně jako německá, polská a romská menšina. Po rozpadu československé federace se Slováci ocitli v pozici národnostní menšiny. Nejvíce jsou usídleni ve velkých městech. Mezi nejvýznamnější organizace patří Obec Slovákov v ČR, která za finanční podpory státu vydává měsíčník Korene. Slovensko-český klub zase vydává časopis Dotyky. O vzdělávání ve slovenském jazyce není u příslušníků slovenské menšiny dostatečný zájem, proto zástupci menšiny prosazují alespoň rozšíření slovenštiny na českých školách (Petraš et al., 2009, st. 172).

Největší vlna ukrajinských emigrantů, přechající před bolševickou revolucí, přišla po vzniku Československa, kdy se součástí naší země stala také Podkarpatská Rus. Nejdůležitějším místem pro jejich usídlení se pak stala Praha. Dále se ukrajinská komunita koncentruje v Karlových Varech, Děčíně, Brně, Přerově a Ostravě. Významným spolkem je Ukrajinská iniciativa v ČR, jejíž členskou základnu tvoří 900 osob (Bednařík et al., 2020, st. 128-131). Jak je známo, občané z Ukrajiny tvoří u nás nejpočetnější skupinu ekonomických migrantů, kteří nacházejí zaměstnání zejména ve stavebnictví, výrobě a logistice.

Vietnamští občané začali do tehdejšího Československa přijíždět v padesátých letech 20. století, a to z důvodů studií a odborných praxí. Výrazným rysem vietnamské komunity je její uzavřenost. Mezi její tradice patří důraz na přípravu jídla, uctívání předků nebo způsob obchodování. Spatřujeme také mnoho odlišností v chování, například při podávání rukou, vnímání úsměvu na tváři, líbání na veřejnosti nebo pohlazení po vlasech (Šišková, 2001, s. 101-103). Na našem území najdeme téměř tři desítky organizací, které sdružují příslušníky vietnamské národnostní menšiny.

Největší část polské menšiny žije na uceleném území Těšínského Slezska, a to v pásmu od Bohumína po Jablunkov, kde udržuje kulturní a spolkový život. Tradici má folklorní festival Gorolski Swieto nebo polská scéna Těšínského divadla. V regionu funguje polské vysílání Českého rozhlasu Ostrava a zpravodajství České televize v polském jazyce. Unikátní postavení má zde školství, jelikož se zde uskutečňuje vzdělávání pouze v polském jazyce, nebo

dvojjazyčně, a to jak v mateřských, základních, tak i na středních školách. Ve vzdělávání se realizuje také česko-polská přeshraniční spolupráce (Bednařík et al., 2020, st. 69-70).

Ještě na konci druhé světové války žilo v českých zemích více než tři miliony Němců, kteří obývali zejména pohraniční oblasti. Po jejím skončení odstartoval největší migrační pohyb v dějinách, což mělo zásadní vliv na německou menšinu. V protiněmecké atmosféře následoval poválečný odsun a represe. K obnově demokratického systému a vzniku nových německých spolků došlo až po roce 1989. V současnosti se na našem území nachází už jen zlomek obyvatel hlásících se k německé národnosti. Německou národnostní menšinu nyní zastřešují dvě hlavní organizace, a to Kulturní sdružení občanů německé národnosti v ČR a Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Bednařík et al., 2020, s. 63).

Sčítání lidu je jediným zdrojem, jak zjišťovat národnostní složení obyvatel na území České republiky. Poslední sčítání, jehož výsledky jsou aktuálně veřejně k dispozici, proběhlo v roce 2021. Největší menšinu na našem území reprezentuje slovenská národnostní menšina (96 041 osob). Na pomyslném druhém místě se umístila ukrajinská národnostní menšina (78 068 osob) a třetí nejpočetnější zastoupení má vietnamská národnost (29 660 osob). Uvedení národnosti je při Sčítání lidu nepovinným údajem.

Tabulka č. 1: Národnostní struktura obyvatel v roce 2021 (@Czso.cz, 2022)

Národnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Česká	6 033 014	73,1 %
Moravská	359 621	5,0 %
Slezská	12 451	0,1 %
Slovenská	96 041	1,4 %
Polská	26 802	0,4 %
Německá	9 128	0,2 %
Romská	4 458	0,0 %
Vietnamská	29 660	0,3 %
Ukrajinská	78 068	0,5 %
Ruská	25 296	0,2 %
Neuvedeno	3 321 058	0,6 %

3. Romská národnostní menšina v České republice

3.1 Historický exkurz

Pro označení příslušníka romského etnika se používá termín Rom (v angličtině Gypsy), který pochází z indického sanskrtu. V překladu z romštiny se překládá jako „muž“ nebo „člověk“. V minulosti se používal termín Cikán, jenž se ve větším množství začal používat v Byzanci od 12. století. Problematický byl ale jeho expresivní a pejorativní nádech. Podle lingvistů výraz „rom“ s malým počátečním písmem totiž znamená i taškář, lhář a podvodník (Randák, 2011, s. 402). Snahy o sjednocení označení příslušníků daného etnika vyvrcholily v roce 1971, kdy se ve Velké Británii konal první Mezinárodní kongres Romů. Romové na něm vyzvali světovou veřejnost, aby místo označení Cikáni byl užíván termín Romové. Československo se k tomuto pojmu oficiálně přihlásilo v roce 1989. V romském dialektu se ještě používá termín „gadžo“, který ale označuje lidi neromského původu.

Předkové dnešních Romů pocházeli z Indie, kde uplatňovali jak řemeslné dovednosti, tak i schopnosti bavit lidi hudbou a tancem. Jejich postavení v rámci indického kastovního systému mělo převážně sestupný vývoj, náleželi k opovrhovaným kastám, proto kočovali a vypomáhali si i žebrotou. Z Indie tudíž Romové emigrovali nejspíše za obživou. Jejich putování probíhalo ve vlnách a trvalo celá staletí. Během své poutě všude zanechali svůj otisk a dnes je už najdeme po celém světě (Říčan, 2000, s. 15).

Do Evropy a na naše území pronikly soustředěně romské skupiny počátkem 15. století. Zpočátku byli přijímáni vcelku vstřícně. Jak ale uvádí Nečas (2002, s. 23-28), obrat k horšímu nastává na přelomu 15. a 16. století, kdy Romové přestávají být akceptováni, a nakonec se stávají nežádoucími. Začaly se šířit nepodložené pověsti o jejich vyzvědačských službách ve prospěch Turků. V platnost vycházely dekrety protiromského zaměření. Leopold I. například v roce 1688 Romy vypověděl ze země, v roce 1697 je pak prohlásil za psance, takže romské muže směl kdokoli při pronásledování beztréstně zastřelit jako škodnou zvěř, zatímco romským ženám a dětem byly uříznuty uši a následně byly vyhnány za hranice města nebo země. Romové byli známí jako kočovníci, používali své typické vozy.

První, kdo začal vůči Romům uplatňovat asimilační politiku, byla Marie Terezie. Snažila se svým zákonem z roku 1761 legalizovat jejich přítomnost a začlenit je do společnosti. Romové tak měli právo pracovat v zemědělství, oblékat se jako ostatní, byla jim nabídnuta půda. Na druhou stranu museli plnit povinnosti nevolníků vůči vrchnosti a církvi, nesměli si nechat svá jména nebo nemohli pod trestem ran holí mluvit romsky (Říčan, 2000, s. 17).

V důsledku procesu industrializace docházelo k postupnému vytlačování tradičních romských řemesel a přechodu k nádenické práci v zemědělství a průmyslu. Přestože byli Romové již za První republiky uznáni svébytnou národnostní menšinou, byl jim stále odpírán přístup ke vzdělání. V roce 1926 vznikla první romská škola v Užhorodě, kterou si postavili samotní Romové. Další snahy o asimilaci Romů se projevily v roce 1927, kdy byl přijat represivní zákon o potulných Cikánech. Sloužil k evidenci Romů a upravoval jejich pobyt na určitých místech (Unucková, 2007, s. 10-11). Na druhou stranu i přes tato zákonná opatření pozorujeme postupnou integraci Romů do společnosti, která započala již v 19. století. Ve třicátých letech 20. století byla založena hudební škola pro Romy v Košicích.

Druhá světová válka znamenala pro romskou komunitu nejčernější období v jejích dějinách. Romové totiž byli stejně jako Židé považováni za osoby neárijského původu, a proto většinu z nich poslala nacistická ideologie do koncentračních táborů. Na území Čech byl zřízen koncentrační tábor pro Romy v Letech u Písku, na Moravě zase fungoval koncentrační tábor v Hodoníně u Kunštátu. Z táborů na našem území bývali následně Romové zpravidla deportováni do polské Osvětimi. Udává se, že celkově v koncentračních táborech zemřelo cca 250 tisíc Romů, což představuje 70 % až 80 % tehdejší romské populace (Hladík, 2006 s. 44).

Rok 1945 je z pohledu romské minority přelomový. Z koncentračních táborů se vrátilo pouze několik stovek původních českých Romů. Jiná situace však panovala na Slovensku, kde byli slovenští Romové sice perzekuováni, ale velká většina z nich období války přežila. Po jejím skončení si začali hledat nová místa pro život a pracovní příležitosti na českém území, a to z důvodu rozdílných ekonomických a sociálních poměrů mezi oběma územími (Kaleja, 2012, s. 15-16). V té době byla v ČSR vyhlášena všeobecná pracovní povinnost, tudíž uplatnění nacházeli zejména ve stavebnictví.

Komunistický puč v roce 1948 přinesl zrovnoprávnění Romů s ostatním obyvatelstvem. Byl zrušen problematický zákon z roku 1927, k dispozici byla volná pracovní místa a byty, případně preventivní zdravotní a sociální programy pro nejslabší vrstvy obyvatelstva. Koncept řešení „cikánské otázky“ však komunistický režim pojímal jen z pohledu sociálního, jako národ měli Romové splynout s českou majoritou. Až do zhroutení komunistického režimu se uplatňovala strategie národnostního útlaku v kombinaci s paternalistickým rozmazlováním (Říčan, 2000, s. 27-28). Měli tedy sice zaručené slušné bydlení a zaměstnání, ale na druhou stranu jim bylo upíráno právo na svébytnost kultury a životního stylu. Režim podporoval vzdělávání romských studentů. Zvyšoval se i kontrast mezi romskou minoritou a majoritní společností, když byly leckdy ignorovány přestupky a drobné trestné činy Romů.

V únoru 1959 komunistický režim zakázal olašským Romům kočovat, když jim odvezl jejich vozy a koně. V roce 1969 byl ustaven Svaz Cikánů-Romů, který sice neměl dlouhého trvání, ale zasloužil se alespoň o to, že se jako dlouhodobý cíl považovala romská integrace, nikoliv koncepce asimilační a politika rozptylu, a to při respektování etnických specifík Romů. V podmínkách totality byl tento cíl nespílitelný. Charta 77 upozorňovala na potlačování občanských práv, když Romy označila za nejbezprávnější skupinu v Československu. Osmdesátá léta přinesla pokračování procesu sociální dezintegrace (Řičan, 2000, s. 29-30).

Po roce 1989 dochází k probuzení. Romové zakládají nová hnutí, ba dokonce se zástupci Romské občanské iniciativy dostávají do parlamentu, a to prostřednictvím kandidátek Občanského fóra. Romská občanská sdružení se zaměřují zejména na vzdělávání, začínají vydávat romská periodika, podporují rozvoj kultury. Unucková (2007, s. 15-16) dodává, že s přechodem k tržní ekonomice se Romové dostávají na okraj společnosti, protože kvůli jejich nedostatečnému vzdělávání dosahují vysoké míry nezaměstnanosti.

Barča (2003, s. 273-277) říká, že Romové patří mezi skupiny s nejnižší sociální úrovní, nízkou úrovní vzdělání, špatnou kvalitou bydlení, vysokou nezaměstnaností a neúměrně velkým podílem na trestné činnosti. V souvislosti s tím hovoří o třech oblastech vyloučení Romů, a to v otázce občansko-politické integrace, kultury a sociálně-ekonomické situace. V médiích a všeobecně ve společenském diskurzu se zdůrazňují problémy při soužití s Romy, ale věnuje se malá pozornost řešení jejich příčin. Přestože se na poli integrace udělalo v posledních letech mnoho pozitivního – např. vznik terénních sociálních pracovníků v romských sociálně vyloučených komunitách – nízká vzdělanostní úroveň Romů je stále jednou z nejpálčivějších příčin jejich kulturního vyloučení. Systém sociálních dávek navíc Romy demotivuje vůči zaměstnaneckému poměru.

Evropská unie i Amnesty International v minulosti kritizovali Českou republiku za diskriminaci vůči Romům. Agentura EU pro základní lidská práva (FRA) totiž vydává monitorovací zprávy, ve kterých hodnotí situaci menšin v členských zemích. Evropská komise navíc v říjnu 2020 představila Strategický rámec pro rovnost, začlenění a účast Romů v EU. Podle ní by všichni Romové měli mít možnost plně využít svůj potenciál a zapojit se do politického, společenského, hospodářského a kulturního života (@Ec.europa.eu, 2021). V návaznosti na to pak Vláda ČR v květnu 2021 schválila Strategii rovnosti, začlenění a participace Romů na období 2021 až 2030, která nahrazuje Strategii romské integrace do roku 2020. Jejím cílem je posílení spravedlivého zacházení a rovných příležitostí s respektem k národnostní a občanské identitě Romů (@Vlada.cz, 2021).

3.2 Statistické údaje o počtu Romů v České republice

Transparentně stanovit, kolik Romů žije na našem území, je téměř nemožné. Odborné odhady totiž obvykle vycházejí z dostupných statistik a jsou na základě obecných zákonitostí demografické reprodukce upravovány. V literatuře proto najdeme velké rozdíly. Např. Davidová (2010, s. 17) hovořila o 220-250 tisících Romech v Česku a 360-450 tisících Romech na Slovensku. Ve stejný čas Miko (2010, s. 15) odhadl počet Romů v ČR na nejméně 300 000.

Úřad Vlady ČR ve spolupráci s dotčenými orgány státní správy zpracovává Zprávu o stavu romské menšiny v České republice. Na základě informací od krajů bylo zjištěno, že v roce 2019 žilo na našem území téměř 262 000 Romů. Více než polovinu z nich tvoří tzv. integrovaní Romové, přičemž zbývajících cca 110 000 osob jsou sociálně vyloučení či sociálním vyloučením ohrožení Romové. Celkově u nás evidujeme přibližně 850 sociálně vyloučených lokalit, kde téměř 80 % populace tvoří Romové. Nejhorší situace zůstává v Karlovarském a Ústeckém kraji, kde se na území všech obcí s rozšířenou působností nachází alespoň jedna sociálně vyloučená lokalita. Hned za nimi se na třetím místě umístil Olomoucký kraj (@Vlada.cz, 2021). Nutno však zmínit, že tyto publikované výsledky jsou výsledkem subjektivního vnímání krajských koordinátorů a romských poradců. Zjistit zejména počet integrovaných Romů, kteří nevyužívají podpůrné služby, je téměř nemožné.

Český statistický úřad disponuje statistikami o romské národnostní menšině ze Sčítání lidu, domů a bytů, které se koná pravidelně jednou za deset let. Při posledním Sčítání lidu v roce 2021 se přihlásilo k romské národnosti pouze 4 458 osob. Jak už ale bylo zmíněno v kapitole o národnostních menšinách, uvedení národnosti je při Sčítání lidu nepovinným údajem. Například v roce 2021 tuto možnost nevyužilo více než 3,3 milionu lidí. Možné je uvést i více národností. V roce 2021 se přihlásilo k dvojí národnosti přes 420 tisíc lidí. Romskou národnost v kombinaci s další národností napsalo současně do formuláře 17 233 lidí (@Czso.cz, 2022). Na tabulce níže je rovněž patrné, jak se počet lidí hlásící se k romské národnosti postupně snižoval. Paradoxem se jeví i nesoulad s počty lidí, kteří uvedli romštinu za svůj jediný mateřský jazyk. Kombinaci českého a romského mateřského jazyka uvedlo například v roce 2011 celkem 33 351 osob (@Czso, 2021).

Tabulka č. 2: Romská národnost a mateřský jazyk při Sčítání lidu (@Czso.cz, 2022)

Romové	1991	2001	2011	2021
Národnost	32 903	11 746	5 135	4 458
Mateřský jazyk	24 294	23 211	4 919	4 280
Rozdíl	+ 8 609	- 11 465	+ 216	+ 178

Přestože jsou celkové počty Romů ze Sčítání lidu značně podhodnocené, lze z nich vyvozovat některé obecně platné závěry. Například co se týče rozložení romské národnosti v jednotlivých krajích, můžeme konstatovat, že nejvíce Romů žije v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Naopak nejméně jich evidujeme na Vysočině a ve Zlínském kraji. Ze všech národnostních menšin na našem území Romové nejvíce deklarují české státní občanství. Romská národnost má dlouhodobě příznivou věkovou strukturu, když podíl osob ve věku 0-14 let činil dle posledního sčítání 23,2 %. Důvodem je vysoká porodnost. Na jednu romskou ženu starší 15 let připadalo 2,48 dítěte. Zajímavostí je, že polovina Romů starších 15 let nežije v manželství (@Czso.cz, 2021). Jak už bylo zmíněno, mezi hlavní problémy romské minority patří vysoká nezaměstnanost nebo nízká úroveň vzdělání.

Před Sčítáním lidu, domů a bytů 2021 spustila organizace RomanoNet ve spolupráci s dalšími romskými uskupeními on-line kampaň. Jejím cílem bylo, aby se při sčítání co nejvíce Romů přihlásilo k romské národnosti nebo uvedlo jako svůj mateřský jazyk romštinu. Kvůli pandemii covid-19 probíhala kampaň výhradně v on-line prostředí, kde zástupci romské menšiny ve svých videích vysvětlovali, proč je podstatné se do sčítání zapojit (@RomanoNet.cz, 2021).

V kampani byl použit výrok prezidenta ČR Miloše Zemana, který v říjnu 2018 na adresu Romů prohlásil: „*Co to je za národnost, která se ani nedokáže přihlásit k vlastní národnosti a místo toho se hlásí jako Slovák, Čech, Maďar.*“ Při návštěvě Olomouckého kraje je navíc kritizoval za jejich přístup k práci. Romové mu následně poslali stovky fotografií, aby se podíval, jak pracují (@SeznamZpravy.cz, 2021).

3.3 Kultura a tradice romské menšiny

V souvislosti s Romy autoři Hirt a Jakoubek (2006, s. 367-370) rozlišují tři základní typy kultur, a to tradiční romskou, národní romskou a kulturu chudoby. Tradiční kulturou se rozumí, že dominantním organizačním principem je příbuzenství. Nositel tradiční romské kultury se cítí být příslušníkem skupiny, odvozuje od ní svou identitu a loajálnost. Za jedinou uznávanou autoritu Romové považují rodinu, a proto nastává absence veřejné autority a reprezentace. Zatímco tradiční romská kultura se předává výhradně ústně prostřednictvím příbuzenství, romská národní kultura je kulturou psanou. Předává se zejména školní docházkou prostřednictvím standardizovaného jazyka. Do národní romské kultury patří romské dějiny, knížky, hymna či vlajka, ale také romský kalendář, kuchařka, muzea, divadla či televizní pořady. Kultura chudoby pak souvisí se sociální exkluzí a se způsobem života v příměstských chudinských čtvrtích, tzv. „romských ghett“.

Mezi nejdůležitější prvky romského etnika patří romský jazyk. „*Romština má svůj původ v indické větvi indoiránské skupiny jazyků, kam patří i hindština, bengálština nebo sanskrt*“ (Nekvapil et al., 2009, s.32). Romština se hlavně užívá v rodinách a romských komunitách, komunikace ve společnosti, ve školách či úředním styku probíhá v češtině. Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy lze studovat obor romistika, zaměřený na studium jazyka, historie a kultury Romů v ČR i zahraničí. O výuku romštiny na základních a středních školách není dostatečný zájem. V rámci předmětu Multikulturní výchova se vyučuje pouze na ZŠ Floriána Bayera v Kopřivnici. Ze středních škol ji nabízí jen Střední odborná škola managementu a práva v Jihlavě a Střední odborná škola zdravotnická a SOU v Českém Krumlově. Ochranu romštiny a podporu státu zaručuje Evropská charta regionálních či menšinových jazyků.

Jak uvádí Holaňová (2011, s. 92-93), romské hodnoty jsou spíše založené na momentální prožitky. Jejich temperament se projevuje emocionalitou, kdy se střídá množství citových projevů. Velice důležitá je pro Romy rodina a úcta k rodové tradici. Běžně spolu žijí tři až čtyři romské generace. Většinou obývají menší byty, což s sebou přináší problémy v soužití s majoritní společností, která si stěžuje na jejich hlučné chování. Romské děti se rodí velmi brzy, protože pro romskou ženu je nejvyšší hodnotou mít děti. Větší množství dětí v kombinaci s kolektivní anonymitou způsobuje, že některé romské děti končí v ústavních zařízeních, a to většinou v dětských domovech nebo výchovných ústavech.

Co se týče romských tradic a zvyků, tak můžeme říct, že Romové kladou velký důraz na těhotenství, svatby, pohřby a jídlo (Hladík, 2006, s. 47-48). Těhotenství doprovází mnoho zákazů. Těhotná žena se nesmí podívat na žádného odpudivého tvora, nesmí se dotýkat zvířat se srstí nebo by neměla nosit náhrdelník nebo pásek. Naopak by měla být veselá, měla by si často zpívat, jíst a pít všechno na co má chuť. Romské svatby bývají velkolepé, zve se na ně široké příbuzenstvo. Podle počtu dětí se hodnotí úspěšnost manželství. Velkou pozornost věnují Romové také pohřebním obřadům, protože uchovávají velmi silnou víru v duchy. Řadě pravidel podléhá také příprava jídel. „Degaša“ je označení pro nečisté koňské nebo psí maso, odtud vznikl termín „degešis“ pro osobu špinavou, naopak „žuže“ znamená čisté maso.

V romských rodinách se velmi málo klade důraz na vzdělání. Romské děti proto nejsou dostatečně připravovány na školní docházku, většinou navštěvují jen povinný rok předškolního vzdělávání a často jsou s lehkým mentálním postižením zařazovány do speciálních škol. Málo romských studentů odchází studovat na střední, potažmo vysokou školu. Vzhledem k nedostatečnému vzdělání mají Romové problém najít si zaměstnání. Mezi další faktory romské nezaměstnanosti Holaňová (2011, s. 93) zmiňuje chybně postavený systém sociálních dávek, diskriminaci ze strany majoritní společnosti nebo slabou pracovní morálku Romů. S nezaměstnaností souvisí i značná kriminalita a nežádoucí patologické jevy.

Mezinárodní den Romů připadá každoročně na 8. dubna. Slaví se již od roku 1990, v České republice pak od roku 2001. Připomíná vznik Mezinárodní romské unie. Na svém prvním sjezdu, který se konal v Londýně v roce 1971, se Romové usnesli, že budou používat svoji oficiální vlajku a hymnu. Vlajka se skládá ze zeleného pruhu v dolní polovině a modrého pruhu v horní polovině, znázorňující život poutníků po zelené zemi pod blankytnou oblohou. Uprostřed jsou vyobrazené červené čakry s šestnácti paprsky, které symbolizují indický původ romského národa. Romská hymna Gej'em, gej'em – psaná též „Gel'em, Gel'em“, „Djelem, Djelem“ nebo „Opre Roma“ – není ani mezi Romy příliš známá. Hraje se především při setkání romských aktivistů nebo při příležitosti konání významných kulturních akcí Romů (Unucková, 2007, s. 30).



Obr. 1: Romská vlajka

3.4 Spolky a organizace sdružující romskou komunitu

Mezi nejznámější celorepublikové organizace pracující s romskou komunitou patří občanské sdružení ROMEA, o. p. s. Vznikla již v roce 2002, v roce 2013 došlo k transformaci v obecně prospěšnou společnost. Jejím ředitelem je Zdeněk Ryšavý. Mezi její činnosti patří provozování internetových stránek Romea.cz, které informují o aktuálních tématech týkajících se romské komunity, ale také se snaží dát co nejvíce prostoru samotným Romům. Součástí zpravodajského serveru je romská televize ROMEA TV, kde má svůj pořad reportér ČT Richard Samko. Organizace za finanční podpory Ministerstva kultury ČR vydává měsíčník *Romano vodi?* (Romská duše). Mezi další aktivity patří mediální kurz, který se zaměřuje na podporu romských zájemců o novinářskou práci, nebo projekt o historii s názvem *Paměť Romů*. ROMEA podporuje romské studenty středních a vysokých škol, organizuje volnočasové aktivity na základních školách. Ve spolupráci s ČVUT v Praze připravuje virtuální realitu romského tábora v Letech u Písku (@Romea.cz, 2021).

Další romskou organizací je DROM, romské středisko. Jedná se o příspěvkovou organizaci statutárního města Brna. Poskytují služby více než tisícovce klientů ročně, a to od dětí předškolního věku až po seniory. Snaží se o plnou integraci sociálně vyloučených obyvatel do majoritní společnosti, mapují sociálně vyloučené lokality a propojují subjekty veřejné správy a neziskového sektoru. Za tímto účelem zřizují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kontaktní centrum, vykonávají terénní sociální práce, zdravotně sociální pomoc, asistenci obětem a pachatelům trestné činnosti atd. (@Drom.cz, 2021).

V roce 1991 vzniklo z iniciativy romských intelektuálů Muzeum romské kultury, které najdeme v Brně. V právní terminologii jde o státní příspěvkovou organizaci Ministerstva kultury ČR. Muzeum dokumentuje kulturu Romů a různých romských subetnických komunit. Celkově obsahuje přes 28 000 sbírkových předmětů. Muzeum romské kultury je zároveň správcem památníků v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. V současnosti se podílí na výstavbě Centra Romů a Sintů v Praze (@Rommuz.cz, 2021).

O zlepšení sociální situace Romů a jejich vztahů usiluje IQ Roma servis, z.s. Organizace byla založena již v roce 1997 a v současnosti má tři pobočky v Jihomoravském kraji, a to v Brně, Břeclavi a Vyškově. Pro dospělé nabízejí kariérové centrum, dluhovou poradnu a terénní programy. Pomáhají také romským rodinám, pro které mají Centrum pro rodiče s dětmi Case nebo předškolní klub pro děti do tří let. Organizují rovněž projekty pro mladé

a pro společnost. Prostřednictvím komunitních projektů propojují lidi z romské komunity (@IQRS.cz, 2021).

Od roku 1992 vyvíjí svoji činnost R-Mosty, z.s. Věnuje se pomoci osobám ohrožených sociálním vyloučením, poskytuje poradenské služby a vzdělávací činnost. Spolek v současnosti zajišťuje nízkoprahový klub pro děti a mládež, sociální a právní poradenství v Praze a Azylový dům pro matky s dětmi v Mladé Boleslavi. Mezi další aktivity spolku počítáme vzdělávací programy v rámci inkluze romských dětí, sociální realitní agenturu, komunitní centrum nebo humanitární činnost (@R-Mosty.cz, 2021). V minulosti spolek provozoval obchůdek Romen.

V sociálně vyloučených lokalitách Karlovarského kraje působí od roku 2002 nezisková organizace Český západ o.p.s. V oblasti sociálních služeb poskytuje odborné sociální poradenství a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Zabývají se komunitní prací a pomáhají sociálně znevýhodněným mladým lidem v oblasti vzdělávání. V současnosti mají na starost dva hlavní projekty. Jeden se týká rozšíření sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a podpory sociální komunitní práce na území Bečovska, Bochovska a Tepelska. Druhý projekt podporuje zaměstnanost mužů sociálně vyloučené romské komunity v Dobré Vodě (@Cesky-zapad.cz, 2021).

Významnou spolkovou činnost vykonává i Společenství Romů na Moravě, o.p.s. Ústřední sídlo organizace najdeme v Brně, pobočky se nacházejí v Hodoníně, Olomouci a Rýmařově. Podporují také aktivity ve Šternberku. Mezi stěžejní činnosti spolku patří terénní sociální práce, volnočasové kroužky pro děti a podpora romské kultury. Pořádá festival Django Fest a zároveň vydává romsko-český čtrnáctideník Romano hangos (@SRNM.cz, 2021).

Další významné romské a proromské organizace:

- Khamoro o.p.s. – Sokolovsko, terénní sociální práce, NZDM atd.;
- Romodrom o.p.s. – sociální služby, má zastoupení ve většině krajů;
- Slovo 21, z. s. – pořádá vzdělávací a kulturní aktivity – Khamoro festival;
- Vzájemné soužití o.p.s – sídlo Ostrava, poskytovatel sociálních služeb a dalších aktivit;
- Kleja, z.s – sídlo v Ústí nad Labem, terénní práce, předškolní klub;
- Awen amenca z.s. – organizují různé aktivity pro romskou komunitu v Ostravě;
- Spolek pro mimoškolní aktivity Palaestra – sportovní aktivity po celé republice;
- Romano jasnica, spolek – komunitní práce, působí v Ústeckém kraji;
- S.T.O.P., z.s. – zaměřuje se na doučování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí;
- a mnoho dalších.

Empirická část

4. Metodologie k empirické části

4.1 Dosud realizované výzkumy

Centrum pro výzkum veřejného mínění provádí v pravidelných intervalech průzkumy, ve kterých se zabývá názory české veřejnosti na celou řadu politických, ekonomických a společenských témat. V dubnu 2019 byla publikována tisková zpráva s názvem „Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti“. Z šetření vyplynulo, že 72 % dotázaných hodnotí soužití s Romy jako špatné. Řešení romské problematiky ze strany vlády považuje polovina dotázaných za neuspokojivé. Téměř polovina (48 %) české veřejnosti vnímá horší možnosti Romů při získávání zaměstnání v porovnání s většinovou populací, v oblasti získávání bydlení si to myslí 25 % dotázaných a v oblasti vzdělávání spatřuje horší možnosti Romů 22 % respondentů. Dále bylo zjištěno, že 58 % dotazovaných si myslí, že mají Romové oproti nim lepší možnosti při jednání na úřadech (@Cvmm.soc.cas.cz, 2021). Výzkum CVVM proběhl formou standardizovaného dotazníku na vzorku 1 052 respondentů starších 15 let.

Vztahem mezi majoritní společností a romskou národnostní menšinou se ve své práci zabývala i PhDr. Renata Weinerová, CSc. Výzkum byl realizován v Ústeckém kraji, protože severozápad Čech dlouhodobě patří mezi oblasti s nejsilněji zastoupenou romskou populací v rámci České republiky. Šetření mezi majoritní společností například zjistilo, že 62 % respondentů preferuje pro označení příslušníků romské menšiny pojmenování „Cikán“, zatímco jen necelých 8 % „Rom“. Rovných 25 % dotazovaných uvedlo obojí, tedy „Romové i Cikáni“. (Weinerová, 2014, s. 29-57). Výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji probíhal formou řízených anonymních rozhovorů na vzorku 184 osob.

V září roku 2021 zveřejnila agentura Median „Výzkum postojů cílové skupiny k lidským právům a ohroženým menšinám“. Dotazníkové šetření probíhalo metodou CAWI, která probíhá skrze internetové prostředí. Účastnilo se jej více než dva tisíce respondentů z celé ČR ve věkových skupinách 15-30 let a 21-36 let. Z dat například vyplynulo, že v součtu 3,5 % respondentů hodnotí soužití s Romy za „zcela bezproblémové“, 14 % respondentů za „spíše bezproblémové“, 46 % respondentů za „spíše problémové“ a 36,5 % dotazovaných za „velmi problémové“ (@Median.eu, 2021).

Svou empirickou část diplomové práce jsem se rozhodl zaměřit na území Olomouckého kraje, protože doposud není problematika soužití mezi majoritní společností a romskou menšinou v tomto kraji dostatečně odborně zaznamenána ani zpracována.

4.2 Výzkumné otázky, hypotézy

Před začátkem realizace každého výzkumného šetření je důležité stanovení cílů, čímž si určíme, co vlastně chceme zkoumat. Jak již bylo řečeno v úvodu, hlavním cílem diplomové práce je v kontextu problematiky soužití romské národnostní menšiny a její integrace do majoritní společnosti popsat problematiku existujících předsudků a stereotypů vůči Romům, jejich zakotvenost a možné variace. Po předběžné teoretické analýze a nashromáždění informací o zkoumané problematice nám z obecných cílů vzešly výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaký postoj zaujímá majoritní společnost k romské národnostní menšině na území Olomouckého kraje?

Deskriptivní (popisné) výzkumné otázky:

- Jaké předsudky a stereotypy vůči Romům jsou nejčastější?
- Jak místní samospráva z pohledu majoritní společnosti zvládá řešení romské problematiky?
- Jaké faktory ovlivňují názor majoritní společnosti na romskou menšinu?
- Jaká pozitiva na Romech shledává většinová společnost?
- Jaké problémy v souvislosti se soužitím romské a neromské populace Olomouckého kraje se objevují?

Relační (vztahové) výzkumné otázky:

1. Jaký je rozdíl mezi věkem respondentů a jejich nevlí k sousedství s Romy?
2. Jaký je rozdíl mezi pohlavím respondentů a jejich názorem na zvýhodňování romské menšiny oproti majoritní společnosti?

Věcné hypotézy:

H₁: Mezi odpověďmi respondentů, kteří nechtějí mít Roma za souseda, a jednotlivými věkovými kvótami je rozdíl.

H₂: Muži se ve srovnání s ženami častěji domnívají, že je romská menšina oproti majoritní společnosti zvýhodňována.

4.3 Kvantitativně orientovaný výzkum

Rozlišujeme dva základní typy výzkumů, a to kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji, zatímco kvalitativní výzkum uvádí svá zjištění ve slovní podobě. Výzkumník v kvantitativním přístupu se snaží držet si odstup od zkoumaných jevů a jeho cílem je vysvětlení příčin jevů. Naopak kvalitativní přístup usiluje o sblížení se se zkoumanými osobami a pochopení významu jevů. Další rozdíl mezi těmito přístupy spočívá ve volbě případů. Kvantitativně orientovaný výzkum vybírá zkoumané osoby tak, aby co nejlépe reprezentovaly populaci. Na druhou stranu kvalitativního výzkumníka zajímá spíše konkrétní případ (Gavora, 2010, s. 35-36). Kvantitativní výzkum tedy preferuje větší množství respondentů, kdežto kvalitativní výzkum zkoumá menší počet osob. Výsledky u kvantitativního výzkumu se snaží o objektivnost, aby se daly zobecnit na populaci. Kvalitativní výsledky jsou subjektivní a jejich spolehlivost je tedy problematická.

Kvantitativně orientovaný výzkum v pedagogice, jehož filozofickým základem je pozitivismus, popisujeme jako „*záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy*“ (Chráska, 2016, s. 11). Kvantitativní výzkum je tedy založen na testování hypotéz, jejich potvrzení či vyvrácení. Mezi vlastnosti dobrého výzkumu řadíme validitu, reliabilitu, objektivitu a praktičnost.

Na základě výše uvedeného, s přihlédnutím k výzkumnému problému a cílům naší diplomové práce, bylo rozhodnuto uplatňovat pravidla kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum je navíc užitečný při zkoumání velkých skupin, což v našem případě představuje majoritní společnost. Nejprve byla tedy studována teoretická východiska řešeného problému, kdy bylo snahou dohledat všechny doposud publikované výzkumy na podobné téma. Poté byly vytvořeny hypotézy pomocí dedukce. Následoval výběr testového vzorku, kdy byl použit kvótní výběr. Dalším krokem byl sběr dat pomocí dotazníkového šetření, jehož součástí byl i předvýzkum. Poté byla provedena kategorizace a třídění materiálu získaného dotazníkem. Dále byla provedena analýza dat z dotazníkového šetření a ověřování hypotéz. Na závěr výzkumné akce byly shrnuty výsledky výzkumu, porovnány s ostatními výzkumy na podobné téma, následně byly zodpovězeny výzkumné otázky a byla navržena doporučení.

4.4 Etika výzkumné práce

Z hlediska forem dotazování byl použit anonymní dotazník, protože v rámci výzkumu nepotřebuji znát přesnou identitu jednotlivých respondentů. Vystačíme si pouze s demografickými charakteristiky, které byly zjištěny při sběru dat a s kterými budu dále pracovat při analýze či verifikaci hypotéz. Chráska (2016, s. 169) upozorňuje, že *„pro úspěch dotazníkového šetření je důležité, aby respondenti měli záruku, že dotazníkem zjištěné skutečnosti nebudou zneužity proti nim.“*

Mezi obecné etické principy ve vědě a výzkumu řadíme princip objektivnosti a pravdivosti, princip osobní poctivosti a čestnosti, princip originality, princip zásadovosti a nekompromisnosti, princip sebekritičnosti a názorové tolerantnosti a princip skromnosti (Vévodová a Ivanová, 2015, s. 37-39).

Každý výzkum musí vyhovovat nárokům procedurální etiky. Novotná a Špaček (2019, s. 60) zahrnují pod procedurální etiku obecná pravidla formulovaná zákonem a pravidla, na kterých se shoduje širší akademická obec. Akademická obec, ať už na úrovni univerzit, profesních či výzkumných organizací, pak vytváří své etické kodexy. Dodržování etických pravidel kontrolují etické komise.

Mezi základní právní předpisy, které formulují a regulují zpracování závěrečných prací, řadíme zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů; nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679; zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákon č. 102/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském.

Univerzita Palackého v Olomouci shrnuje obecná etická pravidla v „Etickém kodexu zaměstnanců a studentů Univerzity Palackého v Olomouci“. Obsahuje mj. požadavky na tvůrčí a pedagogickou činnost akademických pracovníků, dále požadavky na plnění studijních povinností studentů UP. Mezi zásady patří dodržování lidských mravních principů a etických zásad, zachování si kritičnosti vůči výsledkům své práce nebo obhajování svobody výměny názorů a informací. Student či zaměstnanec UP šíří zásady spolehlivé a tvůrčí činnosti, zdržuje se jakéhokoli jednání, které by mohlo být považováno za sexuální obtěžování či diskriminace vůči skupinám osob (@Pracuj.upol.cz, 2017). Respektování etického kodexu je nezbytným předpokladem pro status studenta, případně zaměstnance UP.

4.5 Výzkumný nástroj – dotazník

Za metodu sběru dat byl zvolen dotazník, který spočívá v písemném kladení jasně a srozumitelně formulovaných otázek a následném získávání písemných odpovědí. „*Cílem dotazníku je zjišťovat mínění lidí, nikoliv ověřovat jejich znalosti. Dotazník je nejčastěji používanou metodou hromadného získávání dat.*“ (Emanovský, 2013, s. 38). Výhodou dotazníku je, že respondent získá velké množství informací za poměrně krátkou dobu.

Dotazník obsahoval celkem 27 položek. Otázky byly především uzavřené, kde si respondenti vybírali z již vyhotovených alternativních odpovědí. U některých položek měli respondenti na výběr pouze ze dvou možností, hoříme tedy o tzv. dichotomických (two-choice) otázkách. Naopak u jiných položek mohli respondenti označit i více možností najednou (multiple choice). Dalším typem položek pak byly otázky polouzavřené, které dávaly respondentům možnost dopsat svoji vlastní odpověď, pokud si nemohli vybrat z nabídky předpřipravených odpovědí. Ke měření a zkoumání postojů byla v rámci výzkumu použita také Likertova škála.

Nedílnou součástí každé výzkumné akce je předvýzkum, který byl před zahájením dotazníkového výzkumu realizován, abychom si otestovali srozumitelnost a jednoznačnost otázek. K tomuto účelu byl zvolen vzorek 30 osob. V předvýzkumu se u jednotlivých položek záměrně objevilo více otevřených a polouzavřených otázek, aby měli respondenti možnost do textového pole cokoli dopsat, a my tak mohli sumarizovat jednotlivé možnosti odpovědí. Na základě předvýzkumu byla zjištěna časová náročnost výzkumu, opravily se dílčí chyby, některé otázky se vypustily a poté se mohla spustit hlavní vlna sběru dat.

Sběr dat probíhal v červnu až srpnu roku 2021. Distribuce probíhala dvěma způsoby. První spočíval ve vyvěšení dotazníku na internetový portál Survio.com, kde bylo cíleno především na mladší věkové skupiny, které se do takto provedeného dotazníkového šetření spíše zapojí. Odkazy na výzkum byly následně rozeslány přes sociální sítě. Druhý způsob distribuce byl zaměřený na starší generaci, kterou byla potřeba do výzkumu zapojit, aby se naplnily jednotlivé věkové kvóty. K tomuto účelu se za nejvíce efektivní jevílo osobní předávání dotazníků, kdy respondenti bezprostředně vyplnili dotazníky, a obratem byly vybrány zpět k následnému třídění a kontrole. Po sběru dat následoval přepis veškerých dat do tabulek Microsoft Excel. Zároveň byly vyřazeny ty dotazníky, které byly špatně vyplněny a které nekorespondovaly s požadavky výzkumu (např. bydliště respondentů, věkové kvóty). Byla provedena kontrola validity a reliability.

4.6 Výzkumný soubor – kvótní výběr

K výběru vzorku respondentů byl zvolen tzv. kvótní výběr, který řadíme mezi záměrné (nepravděpodobnostní) výběry a který se nejčastěji využívá v sociologických výzkumech rozsáhlejších populací. „Kvótní výběr je tvořen podle poměru četností výskytu jednotlivých variant vlastností/znaků v základní populaci“ (Reichel, 2009, s. 80). Jak dále uvádí Loučková (1996, s. 31), kvótní výběr se hlavně používá ve výzkumech veřejného mínění. Důležité je, jak si tazatel nastaví pravidla pro výběr respondentů, aby jednotlivé kvóty vzájemně souvisely se zkoumanou problematikou. Vzhledem k tomu, že statistické jednotky nejsou vybírány náhodně, podstatná je i kvalitní tazatelská síť.

V rámci naší diplomové práce byl výběrový soubor stanoven prostřednictvím kvótního výběru podle věkových kategorií a pohlaví tak, aby došlo ke shodě struktury výběrového souboru se základním, tj. strukturou obyvatel v Olomouckém kraji. Kvóty „věk“ a „pohlaví“ byly navíc zadány ve vzájemné vazbě z důvodu, aby výběrový soubor lépe reprezentoval základní populaci.

Tabulka č. 3: Struktura obyvatel Olomouckého kraje podle věku a pohlaví (stav k 31.12.2020)

Věk	Muži	Ženy	Celkem
0-14 let	50 703	48 556	99 259
15-29 let	48 021	45 895	93 916
30-44 let	68 820	64 399	133 219
45-59 let	67 072	65 335	132 407
60 a více let	74 102	97 619	171 721
Celkem Σ	308 178	321 804	630 522

Struktura obyvatel Olomouckého kraje podle věku a pohlaví, kdy se vycházelo z dat ČSÚ, byla následně vyjádřena procentuálně. Z demografických údajů pak vyplývá, že největší zastoupení má kvóta 60 a více let, přičemž ženy se dožívají vyššího věku než muži.

Tabulka č. 4: Procentuální struktura obyvatel Olomouckého kraje podle věku a pohlaví (stav k 31.12.2020)

Věk	Muži	Ženy	Celkem
0-14 let	8,04 %	7,70 %	15,74 %
15-29 let	7,62 %	7,27 %	14,89 %
30-44 let	10,92 %	10,21 %	21,13 %
45-59 let	10,64 %	10,36 %	21,00 %
60 a více let	11,76 %	15,48 %	27,24 %
Celkem Σ	48,96 %	51,02 %	100 %

Z důvodu nízkého věku byla následně vyřazena kvóta 0-14 let. V rámci našeho dotazníkového šetření totiž hodláme cílit pouze na osoby starší 15 let.

Tabulka č. 5: Procentuální struktura obyvatel Olomouckého kraje po vyřazení kvóty 0-14 let

Věk	Muži	Ženy	Celkem
15-29 let	9,04 %	8,64 %	17,68 %
30-44 let	12,96 %	12,12 %	25,08 %
45-59 let	12,62 %	12,30 %	24,92 %
60 a více let	13,95 %	18,37 %	32,32 %
Celkem Σ	48,57 %	51,43 %	100 %

Na následující tabulce je už vypočítáno, kolik mužů a žen v jednotlivých věkových kategoriích budeme potřebovat. Celkový potřebný počet respondentů byl stanoven na 200.

Tabulka č. 6: Potřebný počet získaných dotazníků dle zvoleného kvótního výběru (pohlaví, věk)

Věk	Muži	Ženy	Celkem
15-29 let	18	17	35
30-44 let	26	24	50
45-59 let	25	25	50
60 a více let	28	37	65
Celkem Σ	97	103	200

Na závěr dotazníku byly přidány sociodemografické otázky, které nám rozšiřují charakteristiky o jednotlivých respondentech. Jak již bylo uvedeno výše, pro výběr výzkumného vzorku byl použit kvótní výběr. Kvóty „věk“ a „pohlaví“ nám tedy odpovídají základnímu souboru, tudíž bylo předem známo, kolik mužů a žen bude v jednotlivých věkových kategoriích potřeba. Zatímco položky týkající se bydliště, vzdělání a zaměstnání byly jakoby rozšiřující, abychom měli větší představu o tom, jaké skupiny obyvatel se do výzkumu konkrétně zapojily. Čistě teoreticky se mohlo stát, že většina respondentů mohli být vysokoškoláci, případně lidé se základním vzděláním. Snahou však bylo, aby i tyto ukazatele byly, pokud možno, co nejvíce reprezentativní.

Na základě výzkumného šetření vyplynulo, že výzkumný vzorek tvořili téměř z poloviny lidé z Olomouce, protože 48 % lidí uvedlo, že bydlí v obci nad 50 000 obyvatel. V Olomouckém kraji je totiž jediným městem, které splňuje toto kritérium, právě Olomouc, která má zhruba sto tisíc obyvatel. Z následujících tabulek si rovněž můžete povšimnout, že nejvíce lidí, kteří žijí v Olomouci a kteří se současně zapojili do výzkumu, jsou lidé ve věkové kategorii 60 a více let. U ostatních věkových kvót převažuje bydlení v menších městech, případně na venkově.

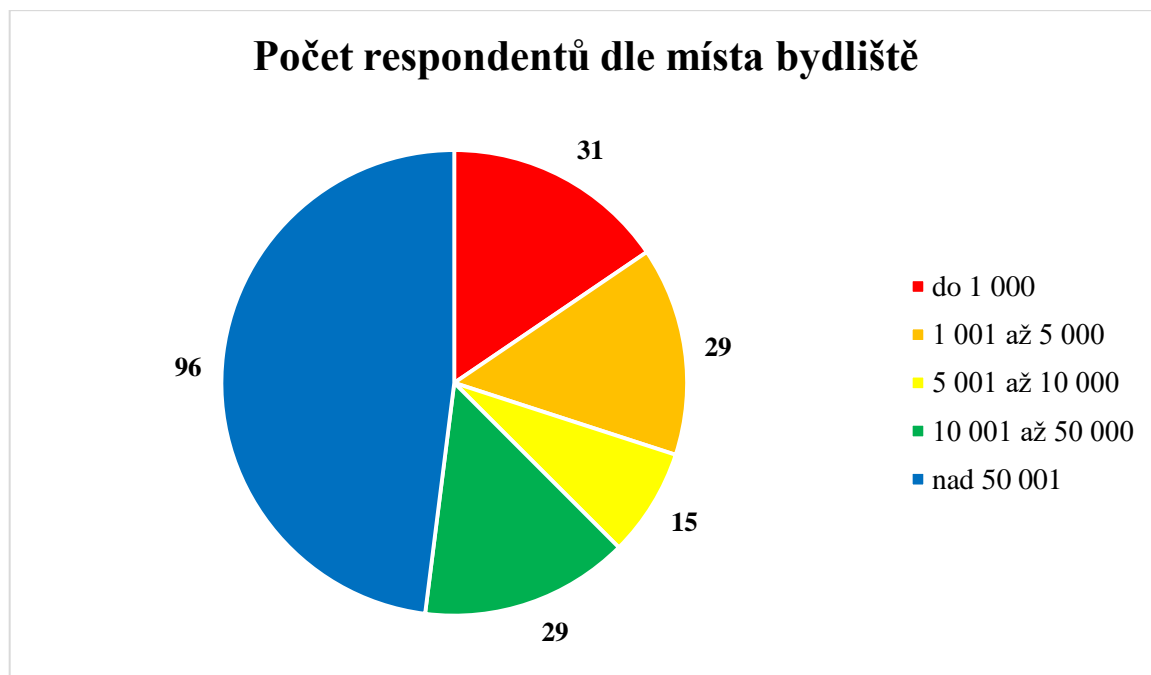
Tabulka č. 7: Bydliště respondentů

Místo bydliště	Muži	Ženy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Do 1 000 obyvatel	15	16	31	15,5 %
1 001 až 5 000 obyvatel	9	20	29	14,5 %
5 001 až 10 000 obyvatel	5	10	15	7,5 %
10 001 až 50 000 obyvatel	14	15	29	14,5 %
Nad 50 001 obyvatel	54	42	96	48 %
Celkem Σ	97	103	200	100 %

Tabulka č. 8: Bydliště respondentů dle věkových kvót

Místo bydliště	15-29 let	30-44 let	45-59 let	60 a více let
Do 1 000 obyvatel	4	10	8	9
1 001 až 5 000 obyvatel	8	4	14	3
5 001 až 10 000 obyvatel	2	7	3	3
10 001 až 50 000 obyvatel	8	6	5	10
Nad 50 001 obyvatel	13	23	20	40
Celkem Σ	35	50	50	65

Graf č. 1: Bydliště respondentů



Důležitým faktorem, který formuluje jedince ve společnosti, je vzdělání. Proto je dobré znát vzdělání respondentů, abychom věděli, zda převažují lidé se základním, středním, vyšším odborným či vysokoškolským vzděláním. Celkem 32 % procent respondentů uvedlo, že má dokončenou vysokou školu. V součtu 50,5 % respondentů má střední školu s výučním listem nebo s maturitní zkouškou.

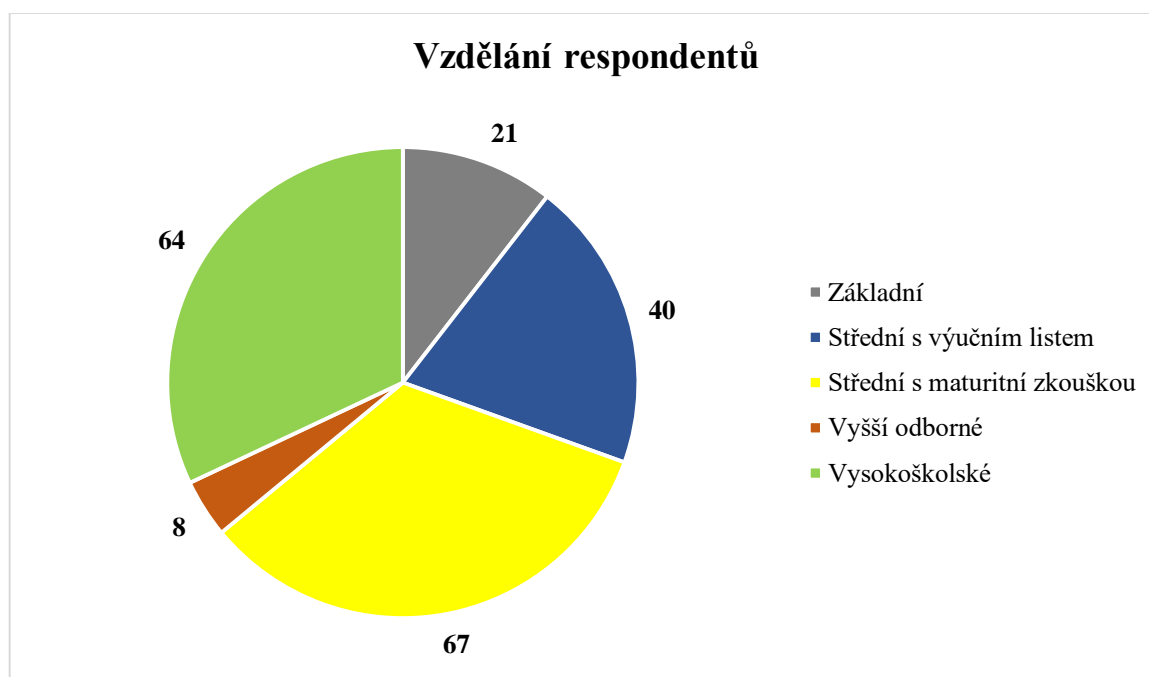
Tabulka č. 9: Vzdělání respondentů

Vzdělání	Ženy	Muži	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nedokončené základní	0	0	0	0 %
Základní	12	9	21	10,5 %
Střední s výučním listem	14	26	40	20 %
Střední s maturitní zkouškou	40	27	67	30,5 %
Vyšší odborné	6	2	8	4 %
Vysokoškolské	31	33	64	32 %
Celkem Σ	103	97	200	100 %

Tabulka č. 10: Vzdělání respondentů dle věkových kvót

Vzdělání	15-29 let	30-44 let	45-59 let	60 a více let
Nedokončené základní	0	0	0	0
Základní	5	1	2	13
Střední s výučním listem	3	8	7	22
Střední s maturitní zkouškou	7	14	29	17
Vyšší odborné	2	4	2	0
Vysokoškolské	18	23	10	13
Celkem Σ	35	50	50	65

Graf č. 2: Vzdělání respondentů



Se vzděláním tak trošku souvisí i uplatnění na pracovním trhu. Většina z dotazovaných (celkem 57 %) jsou zaměstnanci, další významnou skupinou jsou lidé důchodového věku (23 %) a třetí nejpočetnější skupina jsou studenti (8,5 %). Není překvapením, že nejvíce

studentů spadá do kvóty 15-29 let, ale i zde se podařilo do výzkumu zapojit zaměstnance, osoby samostatně výdělečně činné, nezaměstnané či na mateřské dovolené. Z dat četností zaměstnání respondentů podle věkových kvót můžeme vyčíst, že nejvíce zaměstnanců najdeme u kvóty 45-59 let, nejvíce OSVČ u kvóty 30-44 let a nejvíce starobních či invalidních důchodců dle očekávání u kvóty 60 a více let. U kvóty 60 a více let ještě zmíníme skutečnost, která nám ukazuje, že řada lidí v tomto věku je stále ekonomicky činná. Důvodem se jeví prodlužování věku odchodu do důchodu, přeluhování či špatná ekonomická situace některých seniorů.

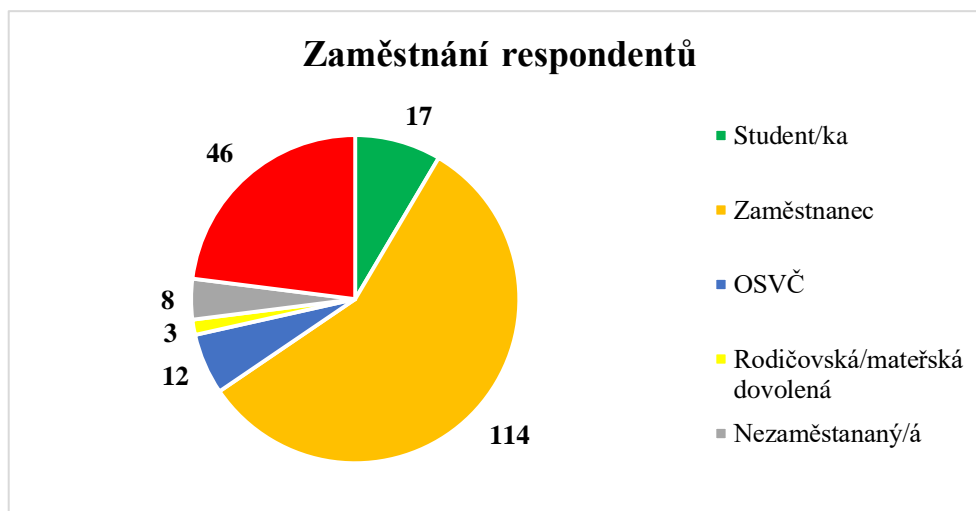
Tabulka č. 11: Zaměstnání respondentů

Zaměstnání	Muži	Ženy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Student/ka	8	9	17	8,5 %
Zaměstnanec	55	59	114	57 %
OSVČ	10	2	12	6 %
Rodičovská/mateřská dovolená	0	3	3	1,5 %
Nezaměstnaný/á	5	3	8	4,0 %
Starobní/invalidní důchodce	19	27	46	23 %
Celkem Σ	97	103	200	100 %

Tabulka č. 12: Zaměstnání respondentů dle věkových kvót

Zaměstnání	15-29 let	30-44 let	45-59 let	60 a více let
Student/ka	17	0	0	0
Zaměstnanec	15	39	43	17
OSVČ	1	6	3	2
Rodičovská/mateřská dovolená	1	2	0	0
Nezaměstnaný/á	1	3	4	0
Starobní/invalidní důchodce	0	0	0	46
Celkem Σ	35	50	50	65

Graf č. 3: Zaměstnání respondentů



5. Kvantitativní analýza výzkumného šetření

Do dotazníkového výzkumu se zapojilo celkem 200 respondentů z Olomouckého kraje. Dotazník obsahoval celkem 27 položek. Položky 23-27 byly v souladu s kvótním výběrem zaměřeny na získání sociodemografických charakteristik o jednotlivých respondentech. Tyto údaje souhrnně najdete v předcházející kapitole 4.6 Výzkumný soubor – kvótní výběr. Nyní zaměříme svoji pozornost na kvantitativní analýzu zbývajících položek. V rámci třídění prvního stupně jsou tyto položky dotazníku prezentovány do tabulek a grafů. V tabulkách jsou uvedeny absolutní četnosti a k nim vypočítány odpovídající relativní četnosti v %. V rámci interpretace výsledků třídění druhého stupně pak byly ověřovány hypotézy (viz kapitola 5.1 Ověřování hypotéz).

Položka 1 – Bydlíte v Olomouckém kraji?

První otázka výzkumného šetření byla zvolena jako selektivní, kdy jsme si ověřovali, zda respondenti pochopili instrukce a výběr souboru, pro koho je dotazníkové šetření určeno. Dotazníky, kde se objevila odpověď „ne“, byly v rámci analýzy dat vyřazeny a nebyly dále vyhodnocovány. V následující tabulce, která koresponduje s kvótním výběrem, vidíte, že bylo dosaženo na potřebných 200 respondentů, kteří bydlí v Olomouckém kraji.

Tabulka č. 13: Bydliště v Olomouckém kraji

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	200	100 %
Ne	0	0 %
Celkem Σ	200	100 %

Položka 2 – Zajímáte se o problematiku romské menšiny?

V další otázce bylo zjišťováno, jestli se respondenti zajímají o problematiku romské menšiny. Z dat vyplynulo, že 123 respondentů téma romské menšiny nezajímá, zatímco 77 lidí toto téma zajímá. Pokud porovnáme zájem mezi pohlavími, tak o něco více sledují romskou otázku muži (39 ku 38 ženám). Mezi věkovými kategoriemi projevuje největší zájem kvóta 15-29 let, naopak kategorii 45-59 let toto téma nejméně zajímá.

Tabulka č. 14: Zájem o romskou problematiku

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	77	38,5 %
Ne	123	61,5 %
Celkem Σ	200	100 %

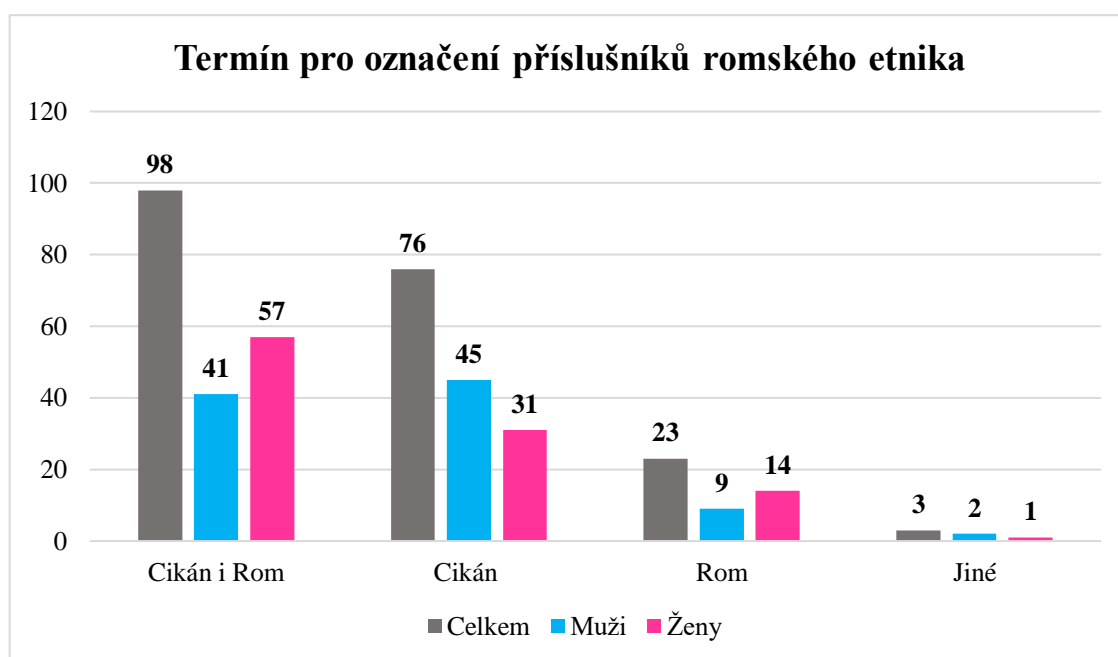
Položka 3 – Jaké pojmenování používáte pro označení člověka romské národnosti?

Pro označení osoby romského etnika obyvatelé Olomouckého kraje nejčastěji současně používají termíny „Cikán i Rom“. Pouze označení „Cikán“ zvolilo ve své odpovědi 38 % respondentů, z nichž většinu tvořili muži. Samotný termín „Rom“ uvedlo 11,5 % oslovených lidí. Pouze tři lidé dopsali odpověď alternativní, a to „Cigoš“ či „Cigán“. Kvótní skupina 60 a více let jako jediná uvedla na prvním místě výraz „Cikán“.

Tabulka č. 15: Termín pro označení příslušníků romského etnika

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Cikán	76	38 %
Rom	23	11,5 %
Cikán i Rom	98	49 %
Jiné	3	1,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 4: Termín pro označení příslušníků romského etnika



Položka 4 – Máte ve svém okolí člověka romské národnosti?

Další uzavřená dichotomická otázka měla za cíl zjistit, jestli mají respondenti ve svém okolí člověka romské národnosti. Výsledky dopadly vzácně vyrovnaně. Jediný člověk rozhodl o tom, že 101 respondentů zapojených do šetření nemá ve svém okolí Roma, zatímco

99 dotazovaných ano. Osobní kontakt, a to ať už přátelský, pracovní či jen sousedský, zažívá nejvíce kvóta 30-44 let.

Tabulka č. 16: Osobní kontakt/sousedství s Romy

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	99	49,5 %
Ne	101	50,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Položka 5 – Vadilo by Vám, kdybyste měli za souseda Roma?

Větší části majoritní společnosti (67 %) by vadilo, kdyby měli za souseda člověka romského etnika. Respondenti měli na výběr pouze ze dvou možností (ano-ne), tudíž není přesně specifikováno, jak moc je tento postoj ovlivněn pozitivní či negativní zkušeností, kterou mohli občané při sousedství s Romy získat. Jisté však je, že jediná skupina respondentů, kterým by nevadilo žít vedle Romů, jsou ženy ve věku 15-29 let.

Tabulka č. 17: Neochota mít Roma za souseda

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	134	67 %
Ne	66	33 %
Celkem Σ	200	100 %

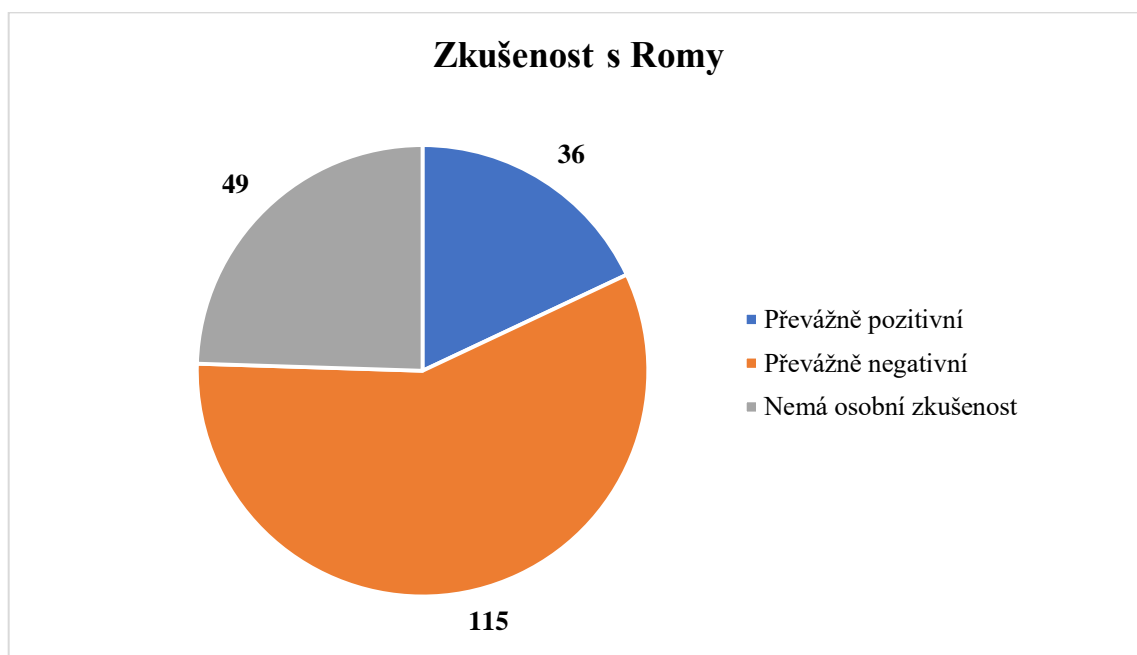
Položka 6 – Jakou máte s romskými občany osobní zkušenost?

Důležitá z hlediska šetření byla položka osobní zkušenosti s romskými občany, protože na základě pozitivní či negativní zkušenosti se většinou odvíjejí postoje k romské národnostní menšině. Nadpoloviční většina (57,5 %) lidí má s Romy negativní zkušenost. Převážně pozitivní zkušenost uvedlo jen 18 % respondentů. Zbývajících 24,5 % respondentů nemá s Romy osobní zkušenost. Mezi pohlavím ani věkem nevyšel statisticky významný rozdíl.

Tabulka č. 18: Zkušenost s Romy

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Převážně pozitivní	36	18 %
Převážně negativní	115	57,5 %
Nemá osobní zkušenost	49	24,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 5: Zkušenost s Romy



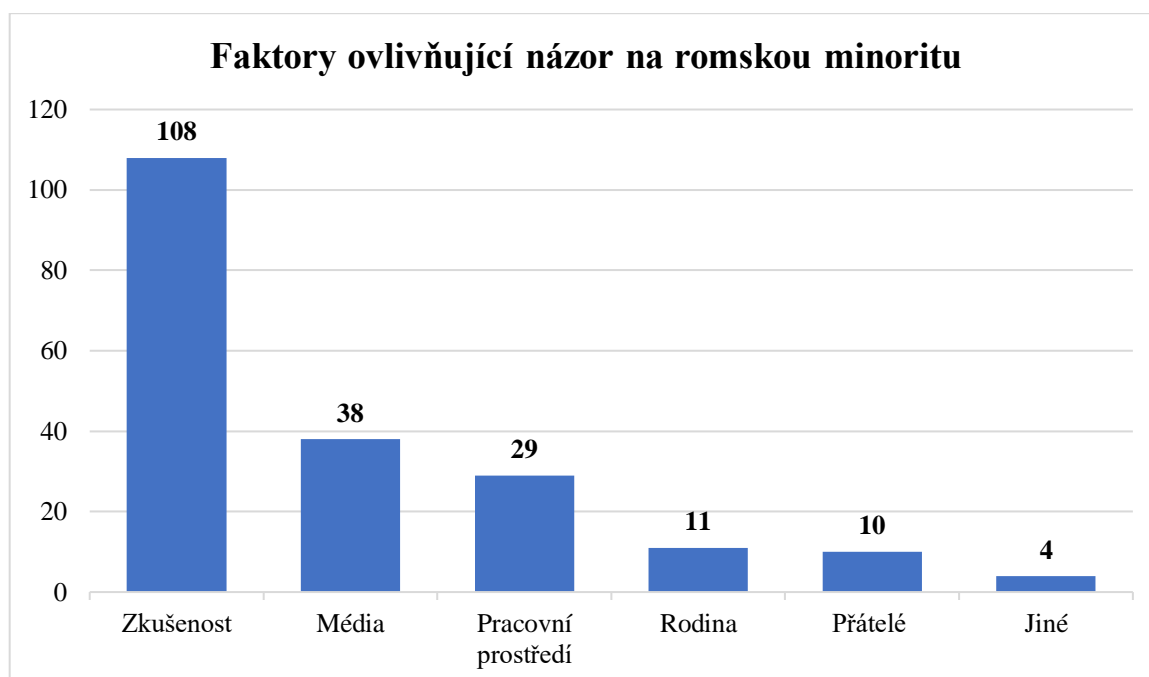
Položka 7 – Kdo nebo co nejvíce ovlivňuje Váš názor na romskou menšinu?

Naše postoje, názory, předsudky či stereotypy ovlivňuje v celoživotním procesu socializace a sociálního učení celá řada faktorů. Do dotazníkového šetření byl zahrnut vliv rodiny, přátel, pracovního prostředí (v případě pracujících zaměstnání, u studujících škola) či sdělovacích prostředků. Z dat nakonec vzešlo, že pro 54 % respondentů je nejdůležitější osobní zkušenost s Romy. Druhá nejčastější odpověď byla média, která nejvíce zmiňovala kvóta 60 a více let. Pracovní prostředí zase nejvíce ovlivňuje kvótu 30-44 let.

Tabulka č. 19: Faktory ovlivňující názor na romskou minoritu

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rodina	11	5,5 %
Přátelé	10	5 %
Pracovní prostředí	29	14,5 %
Média	38	19,0 %
Zkušenost s Romy	108	54 %
Jiné	4	2 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 6: Faktory ovlivňující názor na romskou minoritu



Položka 8 – Domníváte se, že je romská menšina oproti majoritní společnosti zvýhodňována?

Zvýhodňování romské menšiny oproti majoritní společnosti vnímají za problém více než tři čtvrtiny respondentů (76,45 %). Nejvíce hlasů pro tento postoj pramenil z kvót 45-59 let, dále 60 a více let. Mezi pohlavími při této otázce nevyšel žádný statisticky významný rozdíl.

Tabulka č. 20: Zvýhodňování romské menšiny

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	153	76,5 %
Ne	47	23,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Položka – Ve které oblasti jsou Romové podle Vás zvýhodňováni?

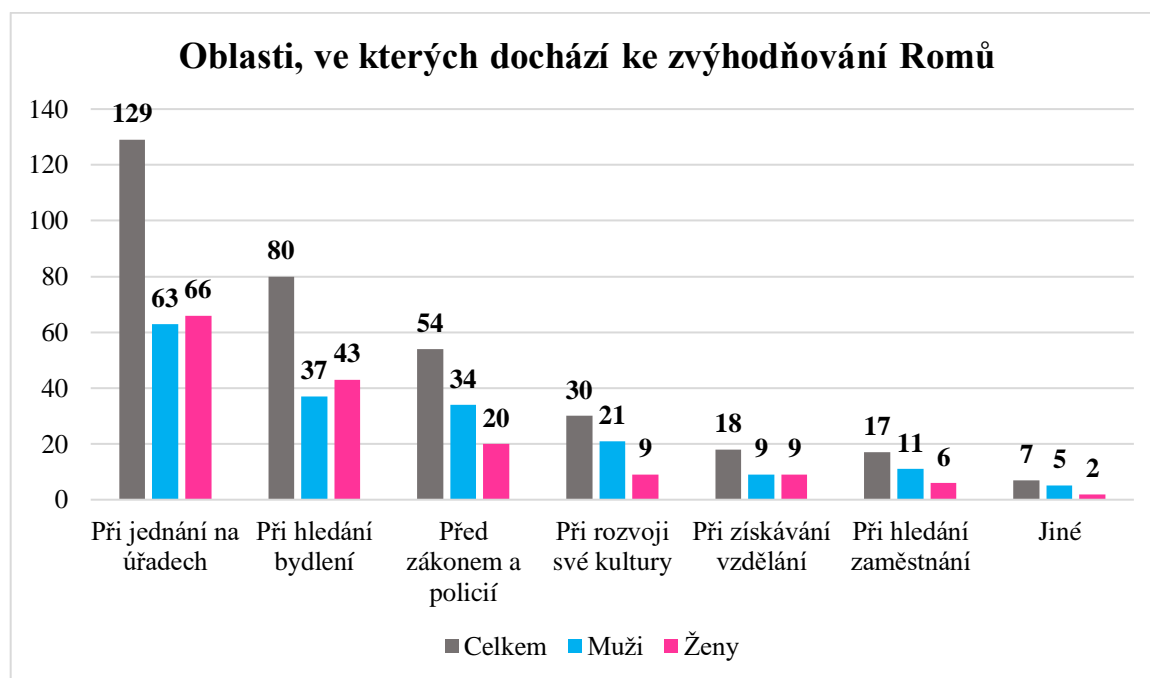
Na tuto otázku opět odpovídali pouze obyvatelé Olomouckého kraje, kteří v předchozí otázce uvedli, že jsou Romové v porovnání s majoritní společností zvýhodňováni. Z nabízených možností pak měli vybrat libovolný počet konkrétních oblastí, ve kterých dochází ke zvýhodňování romské minority. Většině respondentů vadí, že jsou Romové upřednostňováni při jednání na úradech. Tuto možnost uvedlo 129 ze 153 lidí (84,3 %), kteří se k této otázce vyjadřovali. Pokud zahrneme i respondenty, kteří si nemyslí, že jsou Romové zvýhodňováni, pak relativní četnost k celému výzkumnému souboru činí 64,5 %. Zajímavostí je, že muži oproti ženám ve větší míře pocítují zvýhodňování Romů před zákonem, při rozvoji jejich kultury a při hledání zaměstnání. Celkově sedm respondentů uvedlo možnost „jiné“, kde dopsali „sociální

dávky“, „při nároku na sociální dávky“ či „při získávání sociálních dávek“, což jenom dokresluje, že nejčastější předsudky v souvislosti s romskou menšinou se objevují při jednání na úřadech, a to v souvislosti se zneužíváním sociálního systému.

Tabulka č. 21: Oblasti, ve kterých dochází ke zvýhodňování Romů

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (n)
Při získávání vzdělávání	18	9 %
Při hledání bydlení	80	40 %
Při hledání zaměstnání	17	8,5 %
Při jednání na úřadech	129	64,5 %
Při rozvoji své kultury	30	15 %
Před zákonem a policií	54	27 %
Jiné	7	3,5 %

Graf č. 7: Oblasti, ve kterých dochází ke zvýhodňování Romů



Položka 9 – Myslíte si, že Romové zneužívají systém sociálních dávek?

Další z dichotomických otázek, kdy měli respondenti na výběr pouze ze dvou možností, byla položka, kdy bylo sledováno, jestli si myslí, že Romové zneužívají systém sociálních dávek. Tento předsudek často rezonoval i v předvýzkumu mé diplomové práce. Výsledky dopadly jednoznačně ve všech stanovených kvótách, když 89,5 % ze všech dotazovaných se domnívá, že dochází ze strany romské minority ke zneužívání dávek.

Tabulka č. 22: Zneužívání systému sociálních dávek

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	179	89,5 %
Ne	21	10,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Položka 10 – Domníváte se, že je romská menšina ve společnosti znevýhodňována?

Přesně 140 respondentů si myslí, že romská menšina není v naší společnosti nikterak znevýhodňována. Opačný názor zastává 60 oslovených lidí, z nichž 37 bylo žen a 23 mužů. Z věkových kvót pouze u kategorie 15-29 let převážil názor, že Romové čelí v naší společnosti diskriminaci.

Tabulka č. 23 Znevýhodňování romské menšiny

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	60	30 %
Ne	140	70 %
Celkem Σ	200	100 %

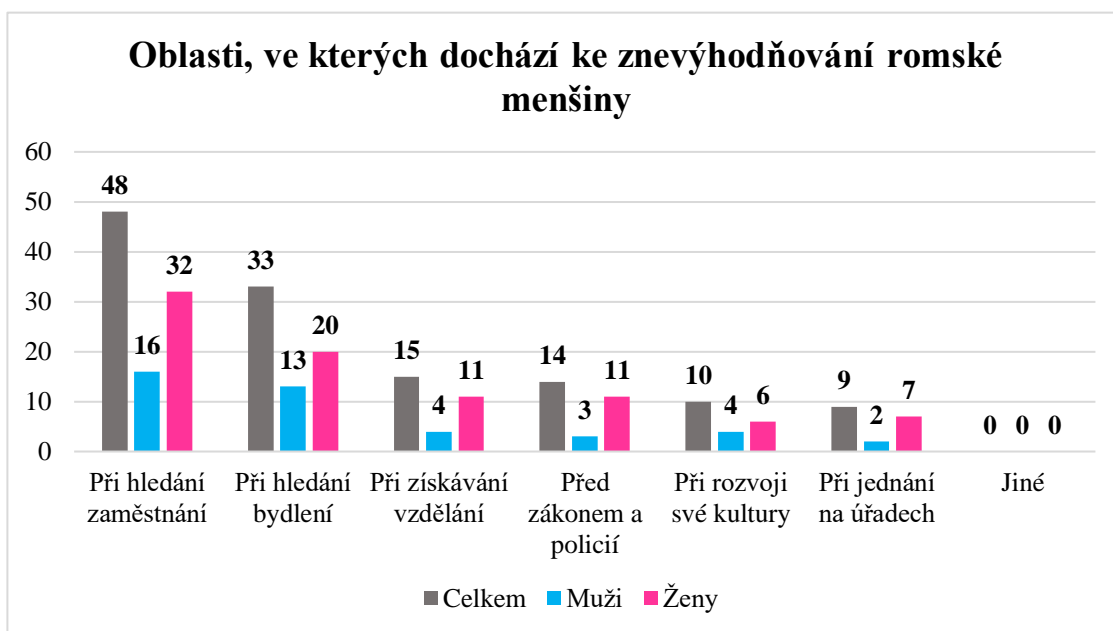
Položka – Ve které oblasti podle Vás čelí Romové největší diskriminaci?

Na předcházející filtrační otázku, kdy byli respondenti dotazováni, zda je romská menšina ve společnosti znevýhodňována, navazovala další otázka. Ta byla určena pouze pro respondenty, kteří odpověděli, že jsou Romové znevýhodňováni. Cílem bylo od této skupiny lidí zjistit, ve které oblasti podle nich Romové čelí největší diskriminaci. K tomuto účelu byla použita výčtová otázka, kde mohli respondenti vyznačit neomezený počet odpovědí. Nejvíce hlasů dostala odpověď, že romská menšina je znevýhodňována při hledání bydlení. Relativní četnost vztažená k celému výzkumnému vzorku činí 24 %.

Tabulka č. 24: Oblasti, ve kterých dochází ke znevýhodňování romské menšiny

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (n)
Při získávání vzdělání	15	7,5 %
Při hledání bydlení	33	16,5 %
Při hledání zaměstnání	48	24 %
Při jednání na úradech	9	4,5 %
Při rozvoji své kultury	10	5 %
Před zákonem a policií	14	7 %
Jiné	0	0 %

Graf č. 8: Oblasti, ve kterých dochází ke znevýhodňování romské menšiny



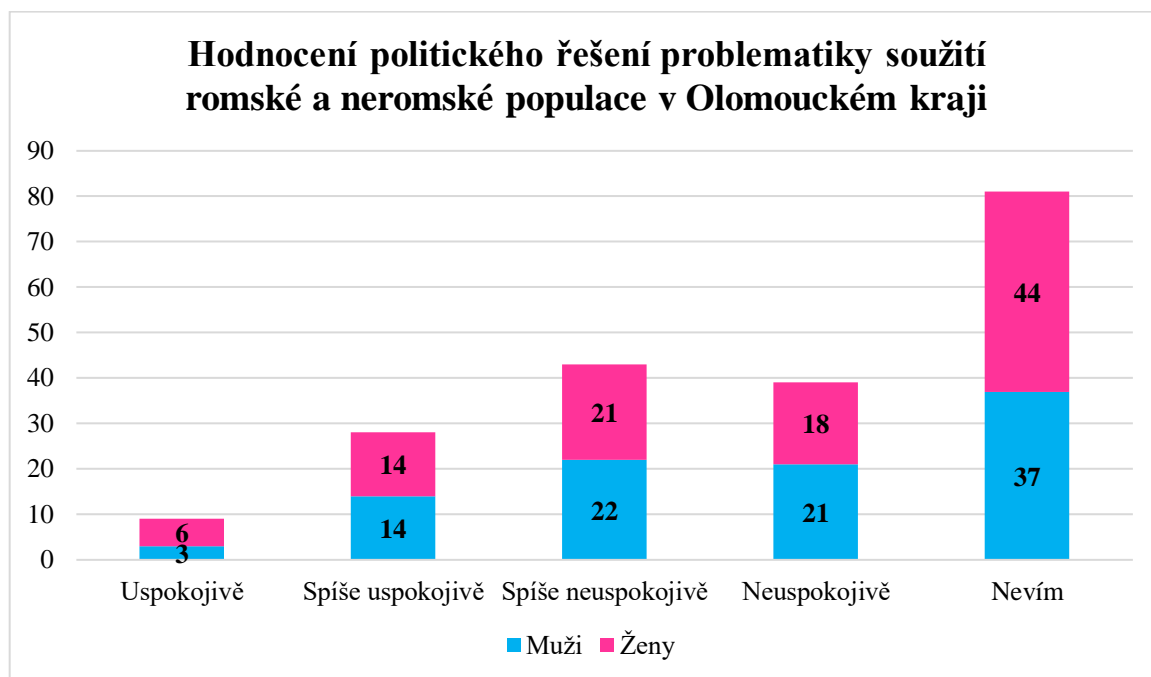
Položka 11 – Jak podle Vás řeší otázku soužití s Romy politická reprezentace v Olomouckém kraji?

Obyvatelé Olomouckého kraje neví nebo se nezajímají, jak politikové na komunální a krajské úrovni zvládají problematiku soužití s romskými občany. Uspokojivě či spíše uspokojivě hodnotí tuto problematiku 18,5 % respondentů, kdežto neuspokojivě či spíše neuspokojivě posuzuje vzájemný vztah 41 % respondentů. Se zvyšujícím se věkem a nižší vzdělaností roste počet lidí, kteří v dotazníku označili odpověď „nevím“.

Tabulka č. 25: Hodnocení politického řešení problematiky soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Uspokojivě	9	4,5 %
Spíše uspokojivě	28	14 %
Spíše neuspokojivě	43	21,5 %
Neuspokojivě	39	19,5 %
Nevím	81	40,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 9: Hodnocení politického řešení problematiky soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji



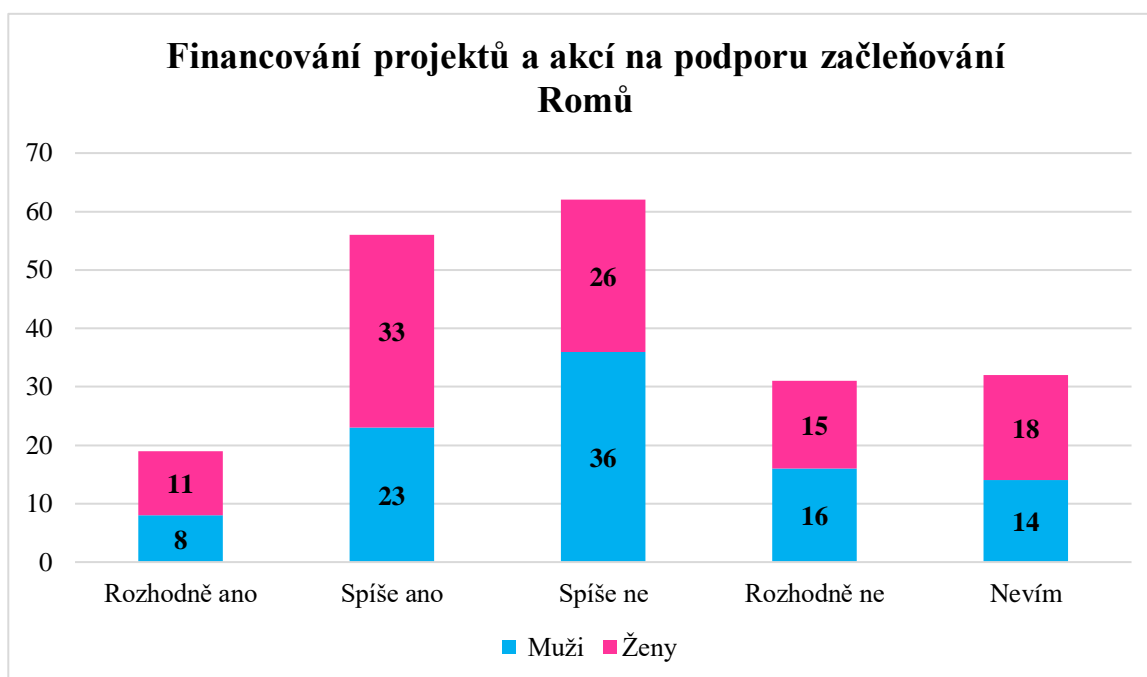
Položka 12 – Měly by místní samosprávy (kraj, obec) financovat projekty a akce na podporu začleňování romských občanů do společnosti?

Celkem 46,5 % respondentů si nepřeje, aby jejich město a kraj financovaly projekty na podporu začleňování Romů do společnosti. Naopak 37,5 % respondentů zastává opačný názor. Zbývajících 16 % lidí se nevyjádřilo. Nejčastější hodnota, chcete-li modus, byla odpověď „spíše ne“. Ženy se nejčastěji vyslovovaly pro odpověď „spíše ano“, stejně jako kvóty 15-29 let a 30-44 let. Přesto však zvítězil opačný názor, který podporovali lidé starší 45 let.

Tabulka č. 26: Financování projektů a akcí na podporu začleňování Romů

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rozhodně ano	19	9,5 %
Spíše ano	56	28 %
Spíše ne	62	31 %
Rozhodně ne	31	15,5 %
Nevím	32	16 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 10: Financování projektů a akcí na podporu začleňování Romů



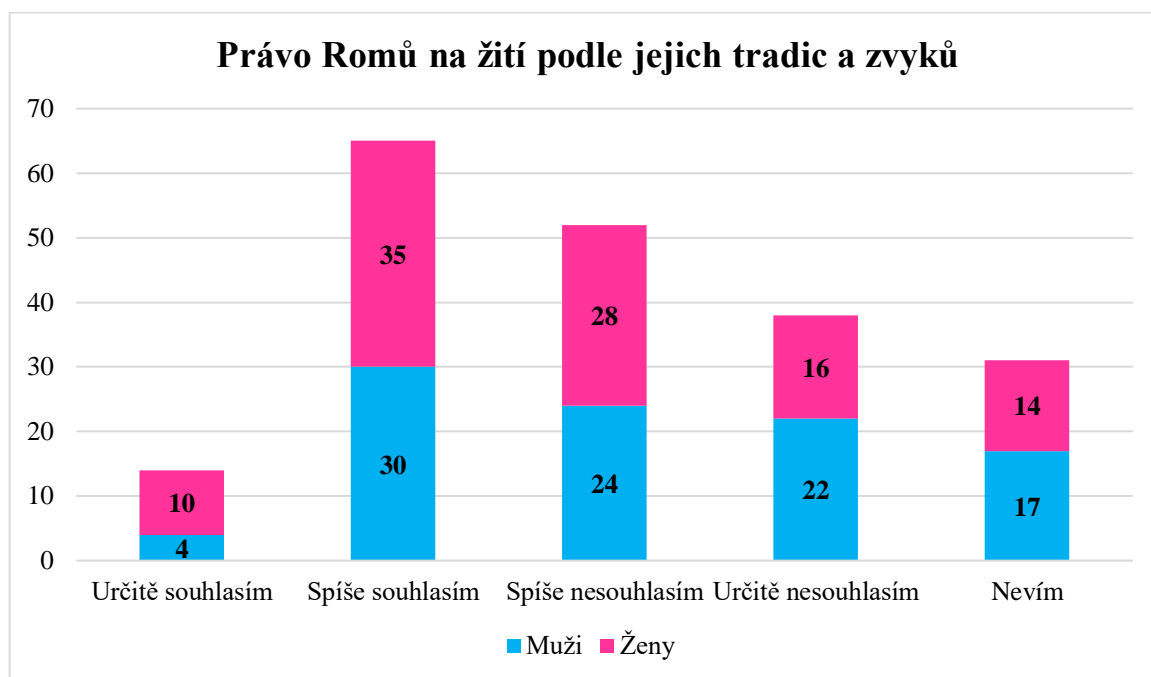
Položka 13 – „Romové by měli žít podle svých tradic a zvyků“. Souhlasíte s tvrzením?

Podle Listiny základních práv a svobod jsou si všichni občané rovni v důstojnosti a v právech, přičemž příslušnost k národnostní menšině nesmí být nikomu na újmu. Romové mají tedy právo žít podle svých tradic a zvyků. Proto je k zamyšlení, že v součtu 45 % respondentů s tímto tvrzením nesouhlasí. V absolutní četnosti se sice nejvíce objevovala možnost „spíše souhlasím“, jistě přesvědčeno a možnost „určitě souhlasím“ však zvolilo jen 14 % respondentů, což bylo v součtu málo. Jako možnou příčinu můžeme vidět v tom, že velké množství lidí má romské tradice a zvyky spojené s pejorativním významem. Z věkových kvót se pouze mladí lidé ve věku 15-29 let domnívají, že by Romové měli žít podle svých tradic a zvyků.

Tabulka č. 27: Právo Romů na žití podle jejich tradic a zvyků

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě souhlasím	14	7 %
Spíše souhlasím	65	32,5 %
Spíše nesouhlasím	52	26 %
Určitě nesouhlasím	38	19 %
Nevím	31	15,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 11: Právo Romů na žití podle jejich tradic a zvyků



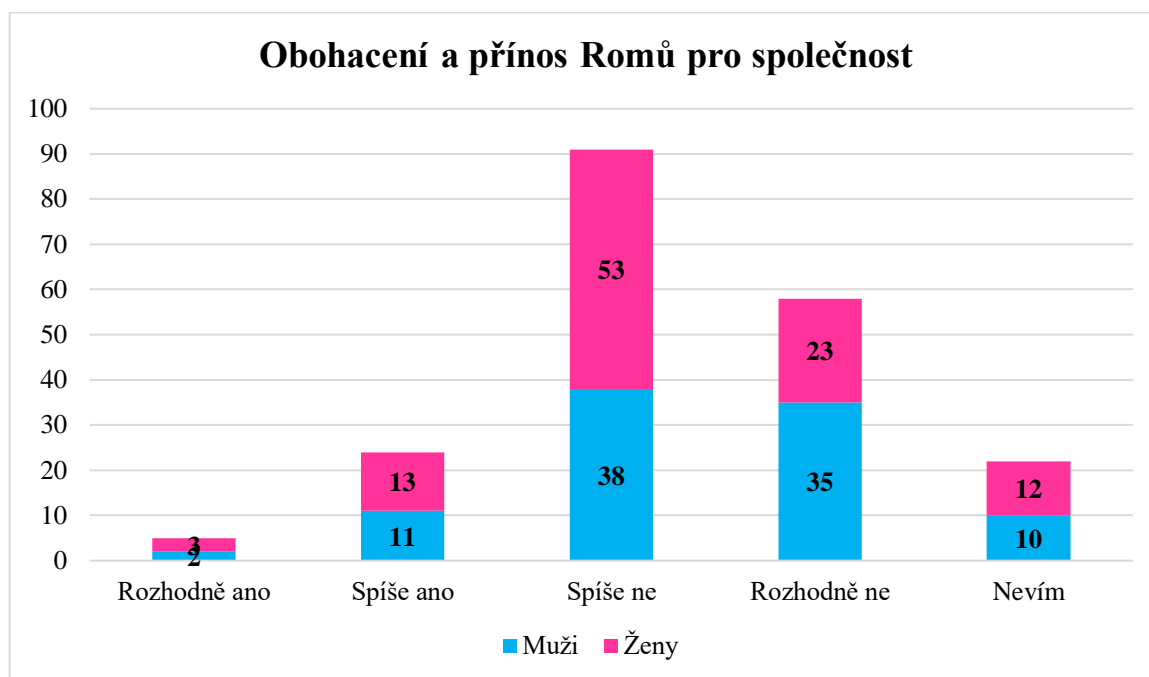
Položka 14 – Myslíte si, že příslušníci romské menšiny obohacují českou společnost?

V součtu 74,5 % respondentů si myslí, že Romové nebohacují českou společnost. Jen 14,5 % lidí má opačný názor. Ženy nejčastěji volily možnost „spíše ne“, u mužů byly počty hlasů pro „spíše ne“ a „rozhodně ne“ poměrně vyrovnané.

Tabulka č. 28: Obohacení a přínos Romů pro společnost

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rozhodně ano	5	2,5 %
Spíše ano	24	12 %
Spíše ne	91	45,5 %
Rozhodně ne	58	29 %
Nevím	22	11 %
Celkem Σ	100	100 %

Graf č. 12: Obohacení a přínos Romů pro společnost



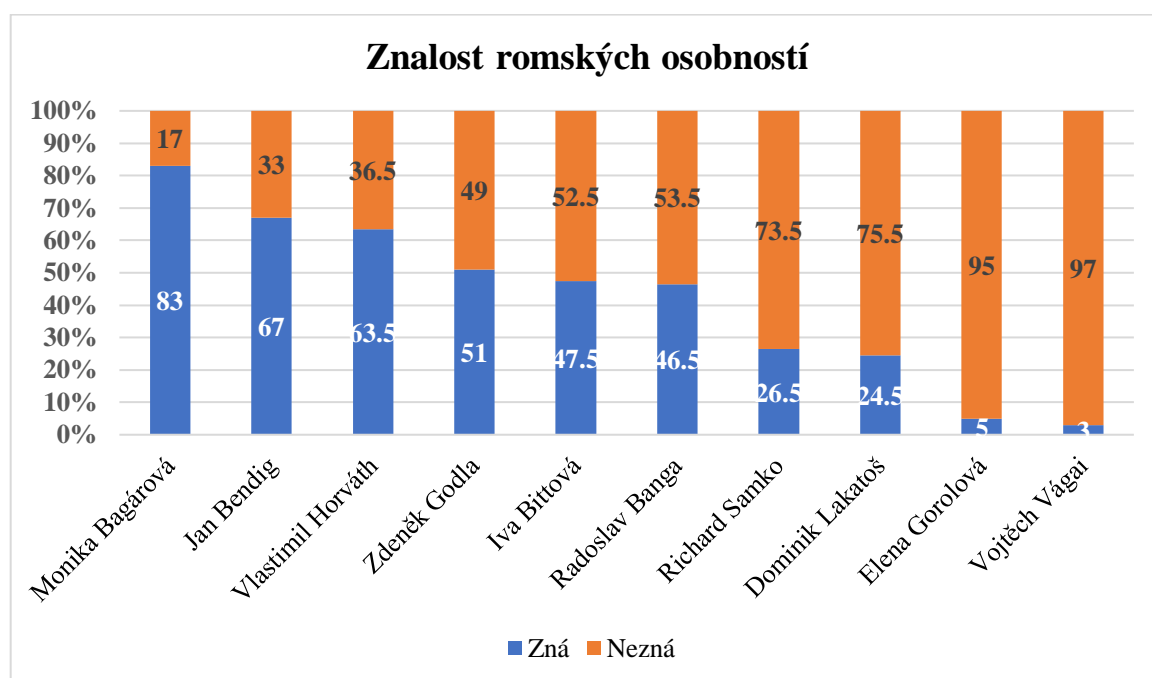
Položka 15 – Kterou z následujících romských osobností znáte?

Vliv na veřejné mínění mají i romské osobnosti, které svým vystupováním mohou ovlivnit postoj majoritní společnosti k romskému etniku. Respondenti si mohli z následujícího výčtu osobností vybrat libovolný počet romských představitelů, které znají. Do výběru byli vybráni tváře ze showbyznysu, kultury, sportu či žurnalistiky. Nechyběla zpěvačka a influencerka Monika Bagárová, hudebník Radoslav Banga z kapely Gipsy.cz, zpěvák a influencer Jan Bendig nebo Vlastimil Horváth, vítěz Česko hledá Superstar. Z dalších osobností měli respondenti na výběr zpěvačku a houslistku Ivu Bittovou, herce Zdeňka Godlu ze seriálu *Most!*, hokejového reprezentanta Dominika Lakatoše či reportéra ČT Richarda Samka. Na základě dotazníkového šetření bylo zjištěno, že nejméně známý je římskokatolický kněz Vojtěch Vágai a romská aktivistka Elena Gorolová, kterou britská stanice BBC zařadila mezi 100 inspirativních žen světa. Naopak největší povědomí mají lidé o Monice Bagárové, která se umístila v rámci šetření na prvním místě ve všech věkových kategoriích i mezi pohlavími. Zajímavostí je, že muži více než ženy znali herce Zdeňka Godlu. Totéž lze říct i v případě hokejisty Dominika Lakatoše. S věkem výrazně rostl počet lidí, kteří v odpovědích uváděli zpěvačku Ivu Bittovou.

Tabulka č. 29: Znalost romských osobností

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (n)
Monika Bagárová	166	83 %
Radoslav Banga	93	46,5 %
Jan Bendig	134	67 %
Iva Bittová	95	47,5 %
Zdeněk Godla	102	51 %
Elena Gorolová	10	5 %
Vlastimil Horváth	127	63,5 %
Dominik Lakatoš	49	24,5 %
Richard Samko	53	26,5 %
Vojtěch Vágai	6	3 %

Graf č. 13: Znalost romských osobností



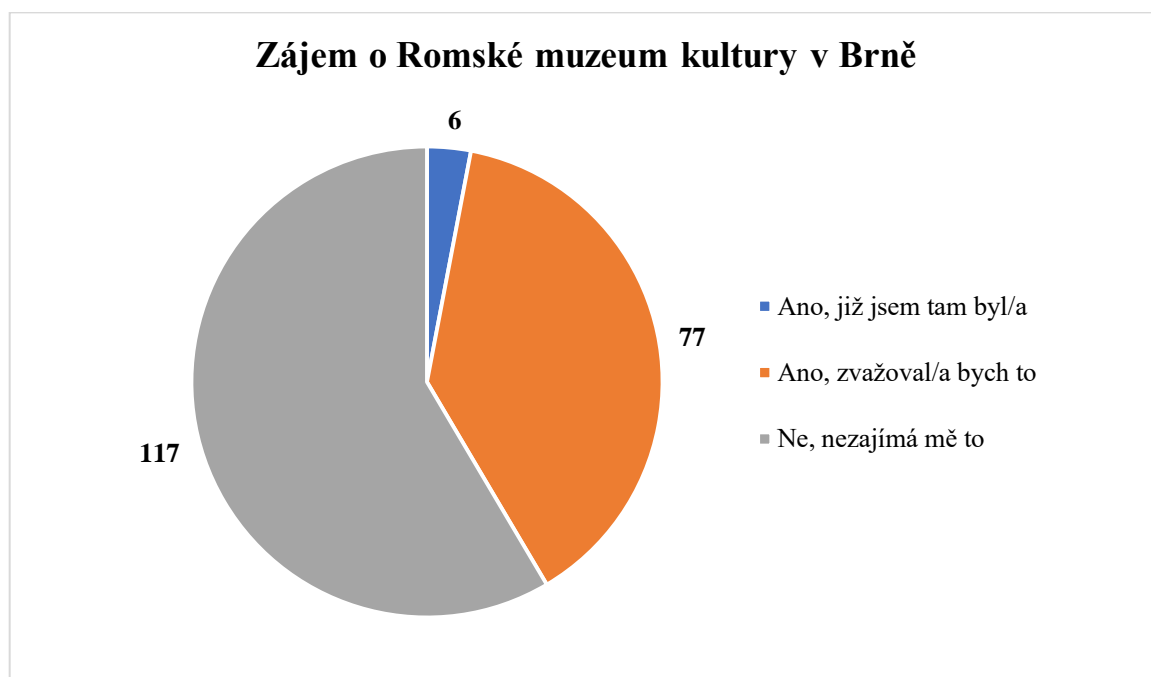
Položka 16 – Kdybyste měl/a možnost, navštívil/a byste Muzeum romské kultury v Brně?

Celkem 41,5 % respondentů by navštívilo Muzeum romské kultury v Brně. Naopak 58,5 % tato instituce nezajímá a nenavštívili by ji, ani kdyby měli zrovna příležitost. Nejmenší zájem o romskou kulturu projevila kvóta 45-59 let.

Tabulka č. 30: Zájem o Romské muzeum kultury v Brně

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, již tam byl/a	6	3 %
Ano, zvažoval/a bych to	77	38,5 %
Ne, nezajímá mě to	117	58,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 14: Zájem o Romské muzeum kultury v Brně



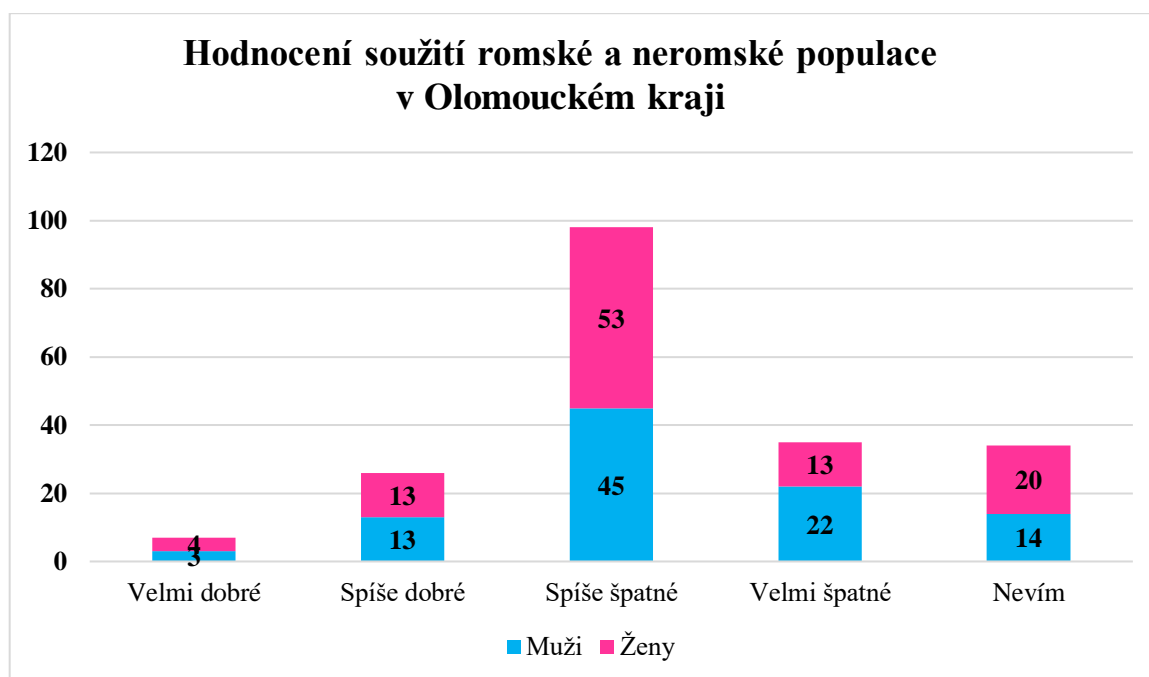
Položka 17 – Jak hodnotíte vzájemné soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji?

Tato položka byla jednou z nejdůležitějších, protože se přímo týkala hodnocení soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji. Na škále měli dotazovaní na výběr odpovědi od „velmi dobré“ po „velmi špatné“. Téměř polovina (49 %) lidí uvedla, že vzájemné soužití majoritní a minoritní romské společnosti je „spíše špatné“. Za „velmi špatné“ jej považuje 17,5 % dotazovaných, a to konkrétně 22 mužů a 13 žen.

Tabulka č. 31: Hodnocení soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Velmi dobré	7	3,5 %
Spíše dobré	26	13 %
Spíše špatné	98	49 %
Velmi špatné	35	17,5 %
Nevím	34	17 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 15: Hodnocení soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji



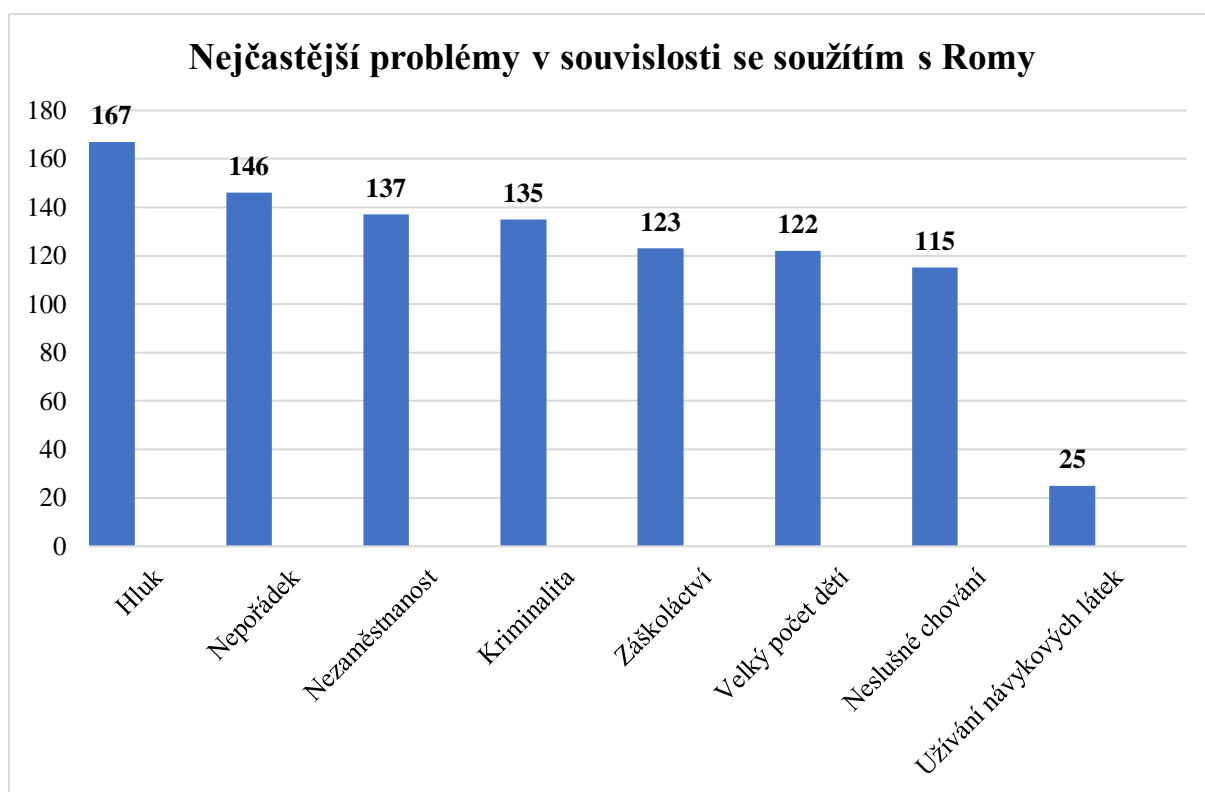
Položka 18 – Jaké problémy v souvislosti se soužitím s Romy se Vám nejčastěji vybavují?

Abychom pochopili příčiny negativních postojů vůči Romům, byla další otázka zaměřená na konkrétní problémy, které se participantům výzkumu nejčastěji v souvislosti s romskou minoritou vybavují. Respondenti měli na výběr z několika možností, přičemž si mohli vybrat neomezený počet odpovědí. Zároveň si mohli dopsat i odpověď vlastní, pokud mezi nabízenými možnostmi, které vzešly z předvýzkumu, nenašli svoji odpověď. Respondenti nejčastěji zmiňovali hluk (83,5 %), nepořádek (73 %), nezaměstnanost (68,5 %), kriminalitu (67,5 %), nízkou vzdělanost (67,5 %), velký počet dětí (61 %) či neslušné chování (57,5 %). Hluk a nepořádek dominoval ve všech věkových kategoriích, přičemž úměrně s věkem se zvyšoval i procentuální poměr těchto odpovědí.

Tabulka č. 32: Nejčastější problémy v souvislosti se soužitím s Romy

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (n)
Kriminalita	135	67,5 %
Nezaměstnanost	137	68,5 %
Záškoláctví, nízká vzdělanost	123	61,5 %
Hluk, rušení klidu	167	83,5 %
Nepořádek	146	73 %
Velký počet dětí, hodně lidí v jedné domácnosti	122	61 %
Užívání návykových látek	25	12,5 %
Neslušné chování	115	57,5 %
Jiné	2	1 %

Graf č. 16: Nejčastější problémy v souvislosti se soužitím s Romy



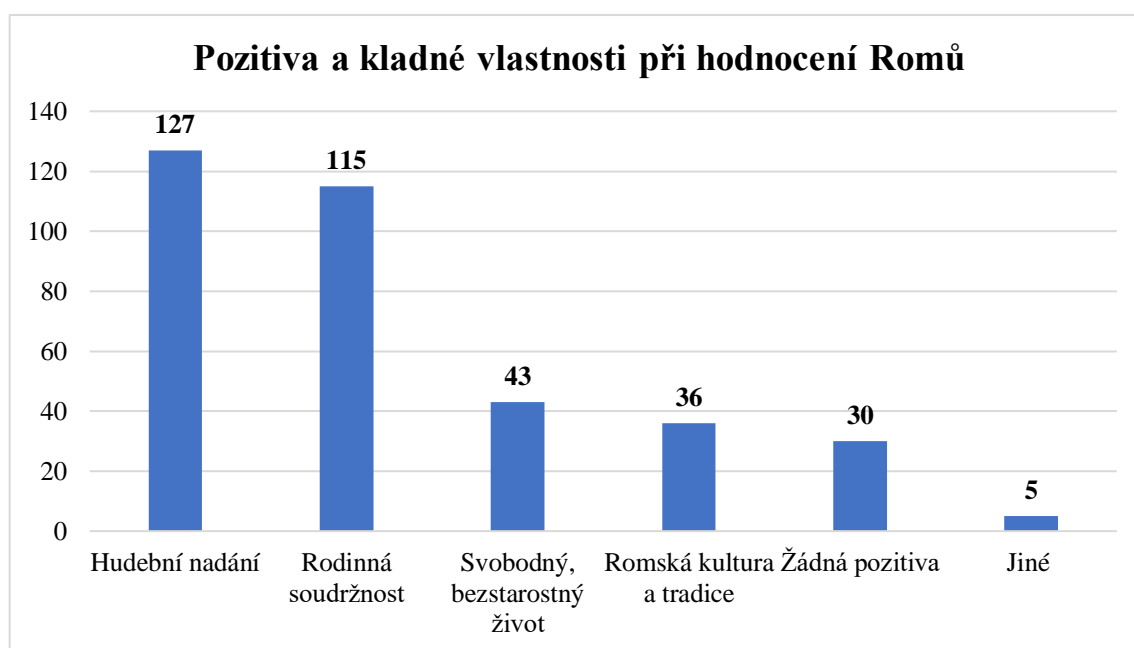
Položka 19 – Jaká pozitiva shledáváte na Romech?

Pouze 30 respondentů neshledává na Romech žádná pozitiva. Na druhou stranu nadpoloviční většina oslovených oceňuje romské hudební nadání a jejich rodinnou soudržnost. Na pomyslném prvním místě se hudební nadání neumístilo pouze v kategorii 15 až 29 let, kde se lidé většinou vyslovili pro rodinnou soudržnost. Respondenti mohli současně označit více odpovědí.

Tabulka č. 33: Pozitiva a kladné vlastnosti při hodnocení Romů

Odpo věď	Absolutní četnost	Relativní četnost (n)
Rodinná soudržnost	115	57,5 %
Hudební nadání	127	63,5 %
Svobodný, bezstarostný život	43	21,5 %
Romská kultura a tradice	36	18 %
Jiné	5	2,5 %
Žádná pozitiva	30	15 %

Graf č. 17: Pozitiva a kladné vlastnosti při hodnocení Romů



Položka 20 – Měla by se na školách učit romština?

Jak už bylo zmíněno v teoretické části, na základních i středních školách se romský jazyk prakticky nevyučuje, což kritizuje například Rada Evropy. Bylo tedy zkoumáno, jestli by oslovení uvítali více výuky romského jazyka na školách. Respondenti volili ze dvou možností (ano-ne). Z důvodu složitosti celé problematiky nebylo dále specifikováno, jestli by se měla učit povinně, volitelně, v rámci některého z předmětů, na jakých typech škol, případně zda vytvořit pouze speciální třídy či školy pro Romy. Výsledky však hovoří jasně. Drtivá většina majoritní společnosti tuto myšlenku nepodporuje.

Tabulka č. 34: Romský jazyk na školách

Odpo věď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	21	10,5 %
Ne	179	89,5 %
Celkem Σ	200	100 %

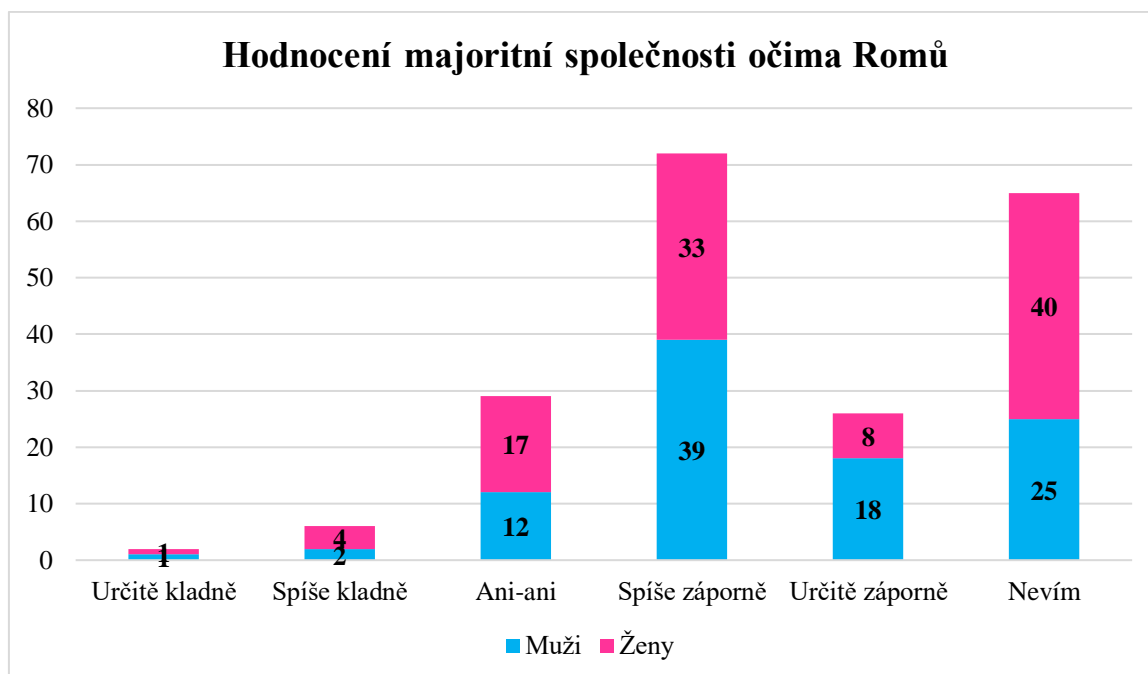
Položka 21 – Jak podle Vás Romové vnímají většinovou společnost?

Podle majoritní společnosti vnímají Romové naši společnost spíše záporně, což v dotazníkovém šetření řeklo 36 % lidí. Hned v závěsu se umístila odpověď „nevím, nedokážu posoudit“. Zajímavostí je, že muži nejvíce vybírali odpověď „spíše záporně“, zatímco ženy zaškrtovaly možnost „nevím“. V kategoriích od 45 let se respondenti také přikláněli k možnosti „nevím“. Možný vliv spatřujeme v souvislosti s nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání, protože je potřeba zmínit, že v kvótách 15-29 a 30-44 měli vyšší procentuální zastoupení lidé s vysokoškolským vzděláním.

Tabulka č. 35: Hodnocení majoritní společnosti očima Romů

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě kladně	2	1 %
Spíše kladně	6	3 %
Ani kladně, ani záporně	29	14,5 %
Spíše záporně	72	36 %
Určitě záporně	26	13 %
Nevím, nedokážu posoudit	65	32,5 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 18: Hodnocení majoritní společnosti očima Romů



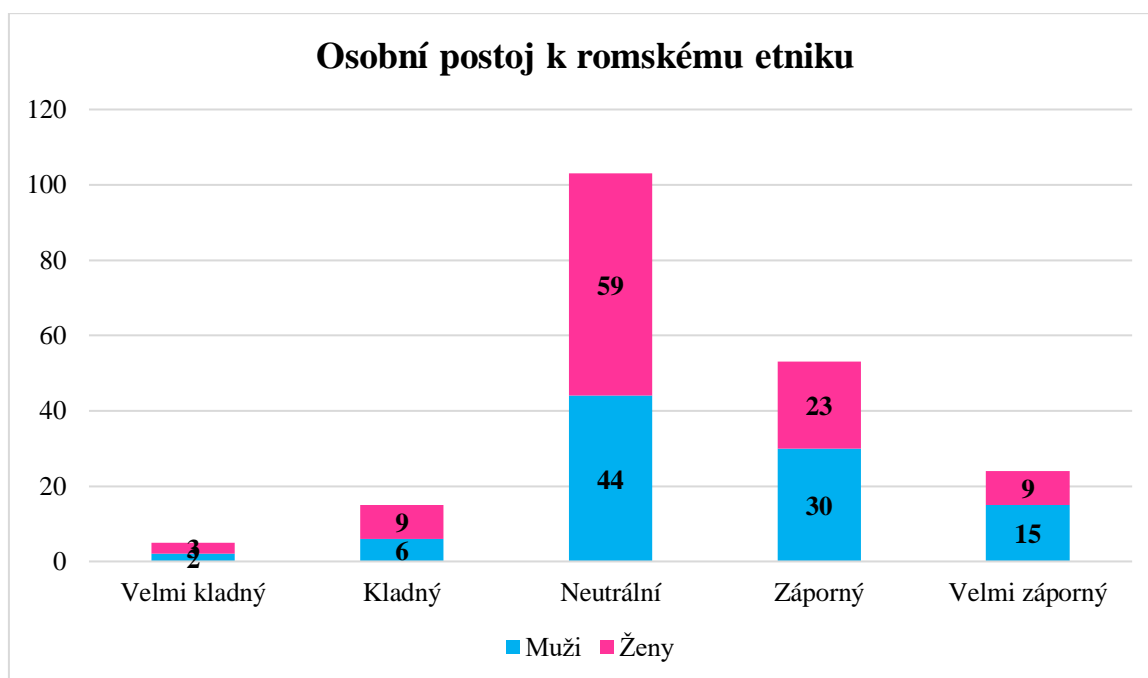
Položka 22 – Můj osobní postoj vůči romskému etniku je:

Na Likertově škále, kde číslo 1 znamenalo „velmi kladný“ a číslo 5 „velmi záporný“, měli respondenti vyznačit svůj osobní postoj k romskému etniku. Neutrální postoj, označený pod číslem 3, dalo najevo 103 účastníků výzkumu. Celkově 10 % respondentů má velmi kladný nebo kladný postoj k Romům, zatímco záporné nebo velmi záporné stanovisko vyjádřilo 38,5 % respondentů. U mužů byl aritmetický průměr 3,52, tudíž se spíše přiklonili ke známce číslo 4 a odpovědi „záporný“. Kdežto u žen činil aritmetický průměr 3,25, což představuje číslo na škále 3 a odpověď „neutrální“. Pokud jde o jednotlivé věkové kategorie, tak kvóta 15-29 měla aritmetický průměr 3,43, kvóta 30-44 vykazovala průměr 3,34, kvóta 45-59 pak 3,52 a konečně kvóta 60 a více let měla aritmetický průměr 3,28.

Tabulka č. 36: Osobní postoj k romskému etniku

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Velmi kladný	5	2,5 %
Kladný	15	7,5 %
Neutrální	103	51,5 %
Záporný	53	26,5 %
Velmi záporný	24	12 %
Celkem Σ	200	100 %

Graf č. 19: Osobní postoj k romskému etniku



5.1 Ověřování hypotéz

V kvantitativním výzkumu ověřujeme hypotézy o vztazích mezi jevy. Nejprve proto byly formulovány relační výzkumné otázky, kdy bylo šetřeno, zda existuje vztah mezi zkoumanými jevy. Poté byly tyto otázky převedeny na tzv. věcné hypotézy, u kterých bylo v rámci vyjádření jednotlivých proměnných použito věcných termínů. Jenže aby bylo možné věcné hypotézy změřit, musely se na základě operacionalizace pojmů převést na tzv. statistické hypotézy, a to vyjádřením vztahů mezi jevy ve statistických termínech. Při formulaci statistických hypotéz musely být vyjádřeny hypotézy nulové a alternativní. Nulové hypotézy nám říkají, že mezi testovanými proměnnými není vztah. Alternativní hypotézy nám naopak popírají platnost nulové hypotézy. Pro analýzu nominálních dat, které vzešly z mého výzkumu, byly použity dvě statistické metody. U první relační výzkumné otázky test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, u druhé relační výzkumné otázky pak byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Vypočítaná hodnota testového kritéria byla srovnána s tzv. kritickou hodnotou. Pro testování hypotéz byla zvolena hladina významnosti $\alpha = 0,005$. Počet stupňů volnosti závisel na počtu řádků tabulky – u první hypotézy byl stupeň volnosti 3, u druhé hypotézy pak byl stanoven stupeň volnosti 1.

Relační výzkumná otázka č.1:

Jaký je rozdíl mezi věkem respondentů a jejich nevlí k sousedství s Romy?

Věcná hypotéza č. 1:

Mezi odpověďmi respondentů, kteří nechtějí mít Roma za souseda, a jednotlivými věkovými kvótami je rozdíl.

Statistické hypotézy:

Nulová hypotéza H_0 : Četnost odpovědí respondentů, kteří nechtějí mít Roma za souseda, je u jednotlivých věkových kvót stejná.

Alternativní hypotéza H_A : Četnost odpovědí respondentů, kteří nechtějí mít Roma za souseda, je u jednotlivých věkových kvót rozdílná.

K testování první hypotézy byla z dotazníkového šetření použita položka 5, která se respondentů ptala, zda by jim vadilo, kdyby měli za souseda Roma. Na základě testu nezávislosti chí-kvadrát chceme rozhodnout, jaký je rozdíl mezi odpověďmi respondentů, kteří nechtějí mít Roma za souseda, a jednotlivými věkovými kvótami. Níže je uvedena tabulka s odpověďmi respondentů na danou položku, vzniklou na základě interpretace dat prvního stupně. Odpověď „ano“ u jednotlivých věkových kvót znamená, že by jim vadilo mít Roma za souseda. Odpověď „ne“ pak znamená, že by jim nevadilo mít Roma za souseda.

Tabulka č. 37: Nevůle mít Roma za souseda (dle věkových kvót)

Věk	15-29 let	30-44 let	45-59 let	60 a více let	Celkem
Ano	19	33	39	43	134
Ne	16	17	11	22	66

Výsledky získané z dotazníkového šetření byly zapsány do tzv. kontingenční tabulky. Číslo v kontingenční tabulce bez závorek vyjadřuje četnost respondentů, kteří určitým způsobem odpověděli na danou položku a kteří se současně přihlásili k určité věkové kvótě. U jednotlivých polí najdeme také očekávané četnosti, které jsou uvedeny v kontingenční tabulce v závorkách. Vpravo od tabulky a dole pod tabulkou jsou tzv. marginální četnosti, představující součty četností v řádcích a sloupcích tabulky.

Tabulka č. 38: Kontingenční tabulka (k testování hypotézy č.1)

		Věková kvóta				Σ
		15-29 let	30-44 let	45-59 let	60 a více let	
Nevůle mít Roma za souseda	Ano	19 (23,45)	33 (33,5)	39 (33,5)	43 (43,55)	134
	Ne	16 (11,55)	17 (16,5)	11 (16,5)	22 (21,45)	66
Σ		35	50	50	65	200

Z kontingenční tabulky je potřeba určit počet stupňů volnosti. Vzhledem k tomu, že v tabulce nalezneme dva řádky a čtyři sloupce, vychází nám 3 stupně volnosti.

$$f = (r - 1) * (s - 1)$$

$$f = (2 - 1) * (4 - 1) = 3$$

Tabulka č. 39: Výpočet testového kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku (k testování hypotézy č.1)

Pozorovaná četnost	Očekávaná četnost	P – O	(P – O) ²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
19	23,45	-4,45	19,803	0,844
33	33,5	-0,5	0,25	0,007
39	33,5	5,5	30,25	0,903
43	43,55	-0,55	0,303	0,007
16	11,55	4,45	19,803	1,715
17	16,5	0,5	0,25	0,015
11	16,5	-5,5	30,25	1,833
22	21,45	0,55	0,303	0,014

Σ 200

Σ 200

Σ 5,338

Jak je uvedeno ve statických tabulkách, pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 odpovídá kritická hodnota testového kritéria $x^2_{0,005}(3) = 7,815$.

Vypočítaná hodnota testového kritéria je 5,338.

$$x^2 = 5,338 < 7,815 = x^2_{0,05}(3)$$

Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria s hodnotou kritickou, zjistíme, že vypočítaná hodnota testového kritéria je nižší než kritická hodnota testového kritéria. Znamená to tedy, že přijímáme nulovou hypotézu. Lze tedy konstatovat, že četnost odpovědí respondentů, kteří nechtějí mít Roma za souseda, je u jednotlivých věkových kvót stejná.

Relační výzkumná otázka č. 2

Jaký je rozdíl mezi pohlavím respondentů a jejich názorem na zvýhodňování romské menšiny oproti majoritní společnosti?

Věcná hypotéza č. 2:

Muži se ve srovnání s ženami častěji domnívají, že je romská menšina oproti majoritní společnosti zvýhodňována.

Statistické hypotézy:

Nulová hypotéza H_0 : Četnost odpovědí respondentů, kteří shledávají zvýhodňování romské menšiny oproti majoritní společnosti, je u mužů a žen stejná.

Alternativní hypotéza H_A : Četnost odpovědí respondentů, kteří shledávají zvýhodňování romské menšiny oproti majoritní společnosti, je vyšší u mužů než u žen.

K testování druhé hypotézy byla z dotazníku využita položka 8, která se respondentů ptala, zda se domnívají, že je romská menšina oproti majoritní společnosti zvýhodňována. Chceme zjistit, jestli je rozdíl mezi pohlavím respondentů a jejich názorem na zvýhodňování romské menšiny oproti majoritní společnosti. K ověření tohoto vztahu byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Odpověď „ano“ u mužů a žen znamená, že se dotyční respondenti domnívají, že je romská menšina oproti majoritní společnosti zvýhodňována. Odpověď „ne“ pak znamená, že se nedomnívají, že je romská menšina oproti majoritní společnosti zvýhodňována.

Tabulka č. 40: Čtyřpolní tabulka (k testování hypotézy č. 2)

	ANO	NE	Σ
muži	76	21	97
ženy	77	26	103
Σ	153	47	200

Při testování hypotéz se u čtyřpolní tabulky postupuje podle následujícího vzorce:

$$x^2 = n * \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) * (a + c) * (b + d) * (c + d)}$$

Význam písmen ve vzorci vychází ze schématu čtyřpolní tabulky. Čtyřpolní tabulka má určen 1 stupeň volnosti. Z tabulek pak můžeme vyčíst, že pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 je kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Tabulka č. 41: Schéma čtyřpolní tabulky (Chráska, 2016, s. 77)

	α	non α	
β	a	b	a + b
non β	c	d	c + d
	a + c	b + d	

Po dosažení číselných hodnot do vzorce dostáváme:

$$\chi^2 = 200 * \frac{(76 * 26 - 21 * 77)^2}{(76 + 21) * (76 + 77) * (21 + 26) * (77 + 26)} = 0,36$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria je 0,36.

$$\chi^2 = 0,36 < 3,841 = \chi^2_{0,05}(1)$$

Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria s hodnotou kritickou, zjistíme, že vypočítaná hodnota testového kritéria je nižší než kritická hodnota testového kritéria. I u druhé hypotézy tedy odmítáme hypotézu alternativní a přijímáme hypotézu nulou. Můžeme tedy tvrdit, že četnost odpovědí respondentů, kteří shledávají zvýhodňování romské menšiny oproti majoritní společnosti, je u mužů a žen stejná.

5.2 Diskuse výsledků a shrnutí výzkumného šetření

Po fázi analytické, kdy jsme výsledky výzkumného šetření interpretovali pomocí tabulek, grafů nebo popisů, nastává prostor, abychom nyní výsledky souhrnně zhodnotili, zamysleli se nad nimi, případně z nich vyvodili závěry a navrhnul doporučení. Současně budeme porovnávat data získaná z našeho šetření s výsledky jiných výzkumných šetření, které jsou k problematice vztahu majoritní společnosti a romské národnostní menšiny veřejně k dispozici.

Výsledky výzkumného šetření, kterých bylo získáno pomocí anonymního dotazníku na vzorku 200 respondentů, měly odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která se ptala, jaký postoj zaujímá majoritní společnost k romské národnostní menšině na území Olomouckého kraje. Této hlavní výzkumné otázky se týká řada dat nashromážděných při dotazníkovém výzkumu. U položky č. 22 měli respondenti vyznačit svůj osobní postoj k romskému etniku. V součtu 10 % respondentů má k Romům „velmi kladný“ nebo „kladný“ postoj, u 51,5 % respondentů převážila odpověď „neutrální“, naopak celkově 38,5 % respondentů zastává „záporný“ nebo „velmi záporný“ postoj vůči romskému etniku.

Další deskriptivní (popisná) výzkumná otázka zjišťovala, jak místní samospráva z pohledu majoritní společnosti zvládá řešení romské problematiky. Na tuto otázku nám nejlépe odpověděla položka 11, kde se zjišťovalo, jak podle respondentů řeší politická reprezentace v Olomouckém kraji otázku soužití s Romy. Odpovědi „uspokojivě“ a „spíše uspokojivě“ uvedlo celkem 18,5 % respondentů, zatímco možnosti „spíše neuspokojivě“ či „neuspokojivě“ označilo 41 % respondentů. Z provedené analýzy dat je tedy zřejmé, že majoritní společnost Olomouckého kraje hodnotí řešení problematiky soužití s Romy spíše neuspokojivě. Důležité je však také zmínit skutečnost, že 40,5 % účastníků výzkumu neví, jak místní politikové k otázce soužití romské a neromské populace přistupují. To potvrzuje i dotazníková položka 2, kde bylo zkoumáno, jestli se majoritní společnost zajímá o problematiku romské menšiny. Z analýzy vyplynulo, že 61,5 % respondentů se o problematiku romské menšiny nezajímá, zatímco 38,5 % respondentů tato problematika zajímá. V této souvislosti je navrženo, aby místní samosprávy začaly více informovat veřejnost, a to například formou větší osvěty na svých webových stránkách, na sociálních sítích, ve svých periodikách či formou různých besed s občany. Více vidět by měl být také krajský koordinátor pro romské záležitosti.

V této souvislosti přikládáme položku č. 12, která se ptala, jestli by místní samosprávy (kraj, obec) měly financovat projekty akce na podporu začleňování romských občanů do

společnosti. V součtu odpovědí „spíše ne“ a „rozhodně ne“ si 46,5 % respondentů nepřeje, aby kraj, případně jejich obec či město, vynakládaly finanční prostředky na integraci Romů. Naopak financování projektů a akcí, které by sloužily k začleňování romských občanů, podporuje v součtu 37,5 % respondentů. Když k tomu uvážíme, že dalších 16 % respondentů je nerozhodnutých, tak se nejedná o špatnou startovací pozici, s kterou by se nedalo dále pracovat.

Jaké předsudky a stereotypy vůči Romům jsou nejčastější, byla další z dílčích výzkumných otázek. Pokud vyjdeme z položky č. 8, zjistíme, že občané Olomouckého kraje, kteří si myslí, že je romská minorita zvýhodňována, nejčastěji zmiňovali upřednostňování Romů při jednání na úřadech, poté zvýhodňování při hledání bydlení či před zákonem a policií. V této souvislosti musíme zmínit i položku 9, která se dotazovala na zneužívání systému sociálních dávek ze strany Romů. Přesně 89,5 % respondentů se domnívá, že Romové zneužívají sociální dávky. Ministerstvo práce a sociálních věcí má v gesci dávky státní sociální podpory. Myslím si, že by nebylo od věci, aby došlo ke zjednodušení administrativy například u vyřizování příspěvku na bydlení. Mnozí lidé nevědí, jak se příspěvek vyřizuje, jestli na něj mají také nárok atd. Poté z neznalosti a nedostatečné informovanosti mohou vznikat předsudky, jak náš výzkum jasně dokazuje, že všichni Romové zneužívají sociální dávky.

Před začátkem výzkumného šetření byla položena otázka, jaké faktory ovlivňují názor majoritní společnosti na romskou menšinu. K zodpovězení byla v rámci výzkumného nástroje použita položka 7, která zjišťovala, kdo nebo co nejvíce ovlivňuje názor na romskou menšinu. Nadpoloviční většina respondentů (54 %) se vyslovila, že při formování jejich názorů na romskou minoritu hraje největší roli zkušenost s Romy. S odstupem na pomyslné druhé příčce se umístila média (19 %), třetí nejčastější odpovědí bylo pracovní prostředí (14,5 %). Se zkušeností souvisely i položky číslo 4 a 6. V prvním případě bylo šetřeno, zda mají ve svém okolí člověka romské národnosti. Z analýzy vyplynulo, že v nějakém kontaktu (osobním či sousedském) je s Romy 49,5 % respondentů, zatímco 50,5 % dotazovaných tento kontakt nemá. Výsledky tedy dopadly vyrovnaně, rozhodl jediný hlas. Položka číslo 6 mířila přímo na formu osobní zkušenosti. Negativní zkušenost s Romy uvedlo 57,5 % respondentů, naopak převážně pozitivní zkušenost má 18 % respondentů. Zbývajících 24,5 % respondentů nemá s romskou menšinou osobní zkušenost.

Následující výzkumná otázka měla zjistit, jaká pozitiva na Romech shledává většinová společnost. U položky 19 respondenti nejčastěji ocenili romské hudební nadání (63,5 %) a rodinnou soudržnost (57,5 %). Žádná pozitiva na Romech neshledává pouze 15 % respondentů. V dotazníku byla položena i otázka číslo 10, jestli se respondenti domnívají, že

je romská menšina ve společnosti znevýhodňována. Tento názor zastává 30 % respondentů (nejpočetněji u kvóty 15-29 let), o opaku je pak přesvědčeno 70 % respondentů. Respondenti, kteří odpověděli, že dochází ke znevýhodňování romské menšiny, pak v pořadí nejčastěji uváděli oblasti – při hledání zaměstnání, při hledání bydlení nebo při získávání vzdělání. Pokud provedeme komparaci s výzkumem CVVM, zjistíme, že se tyto zjištěné oblasti shodují. U výzkumu CVVM se ještě objevovaly horší podmínky Romů ve veřejném a občanském životě a při získání kvalifikace (@Cvvm.soc.cas.cz, 2021).

Jaké problémy v souvislosti se soužitím romské a neromské populace Olomouckého kraje se objevují, byla další výzkumná otázka. Respondentům na základě četnosti jednotlivých odpovědí u položky 18 nejčastěji vadí hluk (83,5 %), nepořádek (73 %), nezaměstnanost (68,5 %), kriminalita (67,5 %), nízká vzdělanost (67,5 %), velký počet dětí (61 %) a neslušné chování Romů (57,5 %).

V rámci dotazníkového šetření položka číslo 3 zjišťovala, jaké pojmenování používá většinová společnost Olomouckého kraje pro označení člověka romské národnosti. Nejvíce preferencí získala odpověď „Cikán i Rom“, pro kterou se vyslovilo 49 % respondentů. Označení „Cikán“ uvedlo 38 % respondentů a pouze termín „Rom“ zvolilo 11,5 % respondentů. Srovnáme-li tyto výsledky s výzkumem PhDr. Renaty Weinerové, CSc., zjistíme, že se poměrně diametrálně odlišují. Výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji totiž u podobné položky, která hledala odpověď na otázku, jaký výraz je dotazovaným nejbližší pro označení příslušníků romské menšiny, vzešla jako první možnost „Cikáni“ (62 %), na druhém místě „Romové a Cikáni“ (25 %) a jako třetí (u necelých 8 %) možnost „Romové“ (Weinerová, 2014, s. 29-57). Lze z toho vyvodit, že pro obyvatele Ústeckého kraje je bližší označení „Cikáni“ než pro obyvatele Olomouckého kraje. Důvodem se může jevit i to, že v Ústeckém kraji se dlouhodobě vyskytují oblasti s nejsilněji zastoupenou romskou populací v rámci ČR. Dalším důvodem může být i rozdílná metodika obou výzkumů – forma řízených rozhovorů na jedné straně a dotazníkové šetření na druhé straně.

V rámci výzkumu byla rovněž důležitá položka číslo 17, protože v ní respondenti hodnotili vzájemné soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji. Tuto položku zároveň uvádíme v komparaci s výzkumem Centra pro výzkum veřejného mínění, který byl realizován v dubnu roku 2019 a který lze zobecnit na všechny obyvatele ČR starší 15 let. Ve výzkumu CVVM označilo soužití romské a neromské populace za „velmi dobré“ 1 % respondentů, 22 % respondentů za „spíše dobré“, 48 % respondentů za „spíše špatné“ a „24 % respondentů za „velmi špatné“ (@Cvvm.soc.cas.cz, 2019). V rámci našeho výzkumu

odpovídali na obdobnou otázku, avšak vztaženou na území Olomouckého kraje, respondenti následovně: 3,5 % z nich hodnotí vzájemné soužití s Romy za „velmi dobré“, 13 % za „spíše dobré“, 49 % respondentů za „spíše špatné“ a 17,7 % za „velmi špatné“. Výsledky tedy dopadly velice obdobně. Lze tedy přijmout tezi, že většina majoritní společnosti hodnotí soužití s romskou menšinou spíše negativně. To potvrzuje i výzkum agentury Median, která realizovala šetření metodou CAWI u věkových skupin do 36 let. Celkově 82,5 % respondentů hodnotilo soužití s Romy za „spíše“ nebo „velmi“ problémové (@Median.eu, 2021).

Jestli by Romové měli žít podle svých tradic a zvyků, zjišťovala položka 13. V součtu 39,5 % respondentů s tímto tvrzením „určitě“ nebo „spíše“ souhlasí, naopak v součtu 45 % respondentů s výrokem „spíše“ nebo „určitě“ nesouhlasí. Potvrdilo se nám tedy, že větší část naší společnosti má romské tradice a zvyky spojené s pejorativním významem. Můžeme tedy hovořit o předsudcích, v tomto případě až o diskriminaci. Příslušnost k národnostní menšině totiž nesmí být nikomu na újmu, což nám zaručuje Listina základních práv a svobod. Právo na rozvoj a respektování zvyků, jazyka či kultury je garantováno zákonem č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin. Zákon nám rovněž praví, že příslušníci národnostních menšin mají právo na vzdělání ve svém mateřském jazyce. V souvislosti s tím byla formulována položka 20, týkající se výuky romštiny na školách. Jak se při analýze ukázalo, většina společnosti (89 % respondentů) nepodporuje výuku romštiny na školách. V otázce však nebylo přesně specifikováno, jestli by výuka romštiny měla probíhat volitelně, povinně v rámci některého z předmětů nebo pouze v rámci speciálních tříd pro Romy.

Z jednotlivých položek pak můžeme konstatovat, že většina majoritní společnosti (v součtu 74,5 % respondentů) si myslí, že Romové neobohacují českou společnost (viz položka 14). Nejznámější romskou osobností je zpěvačka Monika Bagárová (viz položka 15). Muzeum romské kultury v Brně by navštívilo celkem 41,5 % respondentů (položka 16). Podle majoritní společnosti vnímají Romové většinovou společnost spíše záporně (položka 21).

V rámci interpretace výsledků třídění druhého stupně byly ověřovány dvě hypotézy, a to pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. První hypotéza zkoumala, jestli je rozdíl mezi odpověďmi respondentů, kteří nechtějí mít Roma za souseda, a jednotlivými věkovými kvótami. Druhá hypotéza měla potvrdit, zda je rozdíl mezi pohlavím respondentů a jejich názorem na zvýhodňování romské menšiny oproti majoritní společnosti. V obou případech byla vypočítaná hodnota testového kritéria nižší než hodnota kritická. Byly proto odmítnuty hypotézy alternativní a přijaty hypotézy nulové, protože se neprokázal staticky významný rozdíl.

Závěr

Člověk mění, život mění. Když jsem téma své diplomové práce – vztah majoritní společnosti k romské národnostní menšině – zadával k evidenci do systému závěrečných prací, věděl jsem, že se jedná o aktuální a problematické téma. Neuměl jsem si však představit, co se stane o několik měsíců později. Koncem února letošního roku totiž Rusko zahájilo nepochopitelný válečný konflikt na Ukrajině, který vyvolal příliv statisíců uprchlíků z Ukrajiny, mezi nimiž do ČR přicestovali i ukrajinští Romové. Mnohdy přespávají na nádražích a čekají na vyřízení žádosti o poskytnutí dočasné ochrany. Lze se jen domnívat, jestli se s příchodem romských uprchlíků z Ukrajiny ještě nezhorší postoj majoritní společnosti k romské národnostní menšině.

Hlavním cílem diplomové práce bylo v kontextu problematiky soužití romské národnostní menšiny a její integrace do majoritní společnosti popsat problematiku existujících předsudků a stereotypů vůči Romům, jejich zakotvenost a možné variace. K naplnění tohoto cíle byly stanoveny cíle dílčí a následně formulovány otázky, hypotézy u empirické části. Celá diplomová práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část diplomové práce se skládala ze tří hlavních kapitol, a sice socializačních aspektů ve společnosti, problematiky národnostních menšin a romské národnostní menšiny v České republice. Dozvěděli jsme se, že sociální pedagogika je poměrně nová disciplína, jejíž předmětem je především pomoc sociálně znevýhodněným skupinám. Vysvětlili jsme si proces socializace a sociálního vyloučení. Řekli jsme si, že náš hodnotící vztah k sociálním subjektům získáváme zejména zásluhou vzdělání a sociálních kontaktů. Popsali jsme si stereotypy, které ospravedlňují naše přesvědčení spojené s nějakou kategorií, a předsudky, které nemají náležité opodstatnění. V médiích se nadužívá pojmů rasismus či rasová diskriminace, přestože jde většinou jen o zakořeněné předsudky a stereotypy vůči některým etnickým skupinám, v tomto případě vůči Romům.

V diplomové práci byla dále popsána problematika národnostních menšin. Nastínili jsme některé důvody migrace, jako jsou ekonomické, sociální, politické, enviromentální či demografické. Uvedli jsme akulturační strategie nebo platnou legislativu týkající se národnostních menšin. Na základě nejnovějších výsledků Sčítání lidu 2021 pak můžeme konstatovat, že výhradně k romské národnosti se hlásí pouze 4 458 osob. V teoretické části jsme se zabývali kulturou či historií Romů, kteří na naše území soustředěně pronikli počátkem 15. století, přičemž nejčernější období prožili během druhé světové války.

V praktické části diplomové práce bylo realizováno dotazníkové šetření, kterého se na základě kvótního výběru účastnilo 200 respondentů z Olomouckého kraje starších 15 let. Hlavní výzkumnou otázkou bylo, jaký postoj zaujímá majoritní společnost k romské národnostní menšině na území Olomouckého kraje. Respondenti svůj osobní postoj k romskému etniku hodnotili jako „neutrální“ (51,5 %), v součtu 38,5 % respondentů pak jako „záporný“ nebo „velmi záporný“. Vzájemné soužití romské a neromské populace hodnotí většina společnosti za „spíše špatné“ (49 % respondentů). Tyto výsledky byly následně srovnány s výzkumem CVVM a můžeme tedy tvrdit, že hodnocení soužití s Romy očima majoritní společnosti Olomouckého kraje zhruba odpovídá hodnocení majoritní společnosti v rámci celé České republiky.

Co se týče předsudků a stereotypů, zjistilo se, že 89,5 % respondentů se domnívá, že Romové zneužívají sociální dávky. Tento postoj není náležitě opodstatněný, a proto se jedná o předsudek. V práci bylo navrženo, aby MPSV zjednodušilo vyřizování některých příspěvků, např. příspěvek na bydlení. Z neznalosti a nedostatečné informovanosti mohou pramenit tyto předsudky. Občané Olomouckého kraje dále zmiňují zvýhodňování Romů při jednání na úřadech, hledání bydlení či před zákonem a policií. Pro označení příslušníka romského etnika se nejčastěji používají termíny „Cikán a Rom“ – zde pozorujeme rozdíl ve srovnání s Ústeckým krajem, kde se častěji užívá termín „Cikán“.

Většina majoritní společnosti se o problematiku romské menšiny nezajímá a přes 40 % respondentů neví, jak místní samosprávy (kraj, obce) řeší otázku soužití s Romy. V práci bylo proto navrženo zlepšení komunikace ze strany polické reprezentace Olomouckého kraje, větší zapojení krajského koordinátora. Financování projektů a akcí, které by sloužily k integraci romských občanů, podporuje minimálně třetina společnosti. Názor majoritní společnosti ovlivňuje zkušenost s Romy, která je pro 57,5 % respondentů negativní. Lidem na Romech vadí hluk, nepořádek, či nezaměstnanost. Většinová společnost si myslí, že Romové neobohacují českou společnost, přesto oceňují romské nadání a jejich rodinou soudržnost. Necelá třetina respondentů si uvědomuje, že i Romové čelí diskriminaci, a to při hledání zaměstnání, bydlení nebo vzdělávání.

Myslím si, že se mi v rámci diplomové práce podařilo popsat problematiku vztahu majoritní společnosti k romské národnostní menšině. Vzhledem k tomu, že empirická část byla realizována pomocí kvótního výběru na území Olomouckého kraje, má tato práce jednoznačně přínos.

Seznam zdrojů

Odborná literatura:

ALLPORT, Gordon W. *The nature of prejudice*. Unabridged, 25th anniversary ed. Reading, Mass.: Addison-Wesley Pub. Co., [1979], c1954. ISBN 978-0201001792.

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Politologická řada. ISBN 80-85959-47-X.

BEDNAŘÍK, Petr, David KOVAŘÍK, Zdenko MARŠÁLEK a Helena NOSKOVÁ. *Menšiny kolem nás*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2020. Metodická příručka. ISBN 978-80-7285-249-9.

BENDL, Stanislav. *Základy sociální pedagogiky*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-881-3.

BERRY, John W. *Cross-cultural psychology: research and applications*. 2nd ed. New York, NY: Cambridge University Press, 2002. ISBN 978-0-521-64152-4.

ČANĚK, David. *Národ, národnost, menšiny a rasismus*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-94-3.

DANICS, Štefan. *Základy sociologie a politologie*. 2., dopl. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007. ISBN 978-80-7251-247-8.

DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5.

EMANOVSKÝ, Petr. *Úvod do metodologie pedagogického výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Skripta. ISBN 978-80-244-3664-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Ethnicity and nationalism: anthropological perspectives*. 3rd ed. New York: Distributed in the United States of America exclusively by Palgrave Macmillan, 2010. Anthropology, culture, and society. ISBN 9780745330426.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Small places, large issues: an introduction to social and cultural anthropology*. 2nd ed. Sterling, Va.: Pluto Press, c2001. ISBN 0745317723.

FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. *Studijní texty pro distanční studium*. ISBN 80-244-1090-7.

- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- GIDDENS, Anthony. *Sociology*. 3rd ed. Cambridge [England]: Polity Press, 1997. ISBN 0745618030.
- GIDDENS, Anthony a Simon GRIFFITHS. *Sociology*. 5. United Kingdom: Polity Press, 2006. ISBN 13: 9780745633794.
- HALÁS, Marián, Šárka BRYCHTOVÁ a Miloš FŇUKAL. *Základy humánní geografie 1: Geografie obyvatelstva a sídel*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3847-4.
- HARTL, Pavel, Helena HARTLOVÁ a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HAYES, Nicky. *Principles of social psychology*. England: Psychology Press, 1993. ISBN 0-86377-258-7.
- HILL, Grahame. *Advanced Psychology. Through Diagrams: Oxford Revision Guides*. United Kingdom: Oxford University Press, 1998. ISBN 9780199171682.
- HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.
- HLADÍK, Jakub. *Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. Učební texty vysokých škol. ISBN 80-7318-424-9.
- HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Praha: Karolinum, 2010. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica. Monographia. ISBN 978-80-246-1776-3.
- HOLAŇOVÁ, Michaela, Karla KONČEKOVÁ KVARDOVÁ a Vendula SCHYSTALOVÁ. *Sociální politika I: studijní opora pro kombinovanou formu studia*. Ostrava: Obchodní akademie a Vyšší odborná škola sociální Ostrava-Mariánské Hory, 2011. ISBN 978-80-87540-26-8.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty. ISBN 978-80-7419-010-0.

- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.
- KAJANOVÁ, Alena. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009. ISBN 978-80-7394-181-9.
- KALEJA, Martin. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-175-6.
- KOKAISL, Petr. *Etnické minority v Evropě*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2014. ISBN 978-80-213-2524-1.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- LOUČKOVÁ, Ivana. *Analýza dat <<II=02>> s metodou LINDA ve společenskovědním výzkumu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-573-X.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.
- NEKVAPIL, Jiří, Marián SLOBODA a Peter WAGNER. *Mnohojazyčnost v České republice: základní informace = Multilingualism in the Czech Republic : basic information*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-581-4.
- NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.
- MAREŠ, Petr a kol. *Sociální vyloučení a sociální začleňování v České republice jako veřejně politická agenda*. 1. vyd. Praha: CESES FSV UK, 2006. 79 s. Studie CESES. Analytik, 3/2006. ISBN 80-254-5032-5.
- MATOUŠEK, Oldřich a Alois KŘIŠŤAN. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

- MIKO, Václav. *Česko-romské vztahy*. Brno: Tribun EU, 2010. Knihovnicka.cz. ISBN 978-80-7399-938-4.
- PALÁT, Milan. *Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: teorie a praxe v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-161-0.
- PELCOVÁ, Naděžda. *Multikulturalismus a multikulturní výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7290-392-4.
- PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU. *Menšiny a právo v České republice*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-00-1.
- PETRUCIOVÁ, Jelena. *Multikulturalismus, kultura, identita*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-083-1.
- PORSCHE, Světlana. *Kulturní, historické a sociální souvislosti migrace*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2019. ISBN 978-80-7394-751-4.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.
- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada, 2010. Psyché. ISBN 978-80-247-3069-1.
- PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. 2., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.
- RANDÁK, Jan. *Dějiny českých zemí*. Praha: Knižní klub, 2011. ISBN 978-80-242-3205-8.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.
- SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Rubikon. ISBN 80-210-2791-6.
- SOBKOVÁ, Petra, Milena ÖBRINK HOBZOVÁ a Helena POSPÍŠILOVÁ. *Sociální pedagogika a její metody*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Monografie. ISBN 978-80-244-4885-5.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

TAVEL, Peter. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie*. 2., rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. Skripta. ISBN 978-80-244-2327-2.

UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Šárka OŠTÁDALOVÁ a Vladislav GÜNTNER. *Migrace: historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016. Moderní dějiny. ISBN 978-80-905942-9-6.

UNUCKOVÁ, Michaela. *Žijí mezi námi: historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy, 2007. ISBN 978-80-239-9286-1.

URBANOVSKÁ, Eva. *Sociální a pedagogická psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1410-4.

VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociologie práva*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-321-6.

VÉVODOVÁ, Šárka a Kateřina IVANOVÁ. *Základy metodologie výzkumu pro nelékařské zdravotnické profese*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4770

VOTAVA, Jiří. *Sociální pedagogika v prostředí školy: cíle, hodnoty, prevence*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2019. ISBN 978-80-213-2996-6.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

Zákony:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-07-16]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>

Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-07-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

Sdělení č. 96/1998 Sb., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-06-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-96>

Zákon č. 273/2001 Sb., Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-07-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>

Nařízení č. 98/2002 Sb., Nařízení vlády, kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-07-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-98>

Zákon č. 198/2009 Sb., Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

Zákon č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-07-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Internetové zdroje:

ASOCIACE VZDĚLAVATELŮ V SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <http://asocped.cz>

CVVM: *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti* [online]. 2019 [cit. 2022-05-10]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4928-romove-a-souziti-s-nimi-ocima-ceske-verejnosti-duben-2019>

ČESKÁ TELEVIZE: *Valné shromáždění OSN potvrdilo globální pakt o migraci, Česko hlasovalo proti* [online]. 2018 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2684966-valne-shromazdeni-osn-potvrdilo-globalni-pakt-o-migraci-cesko-hlasovalo-proti>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Národnostní struktura obyvatel* [online]. 2014 [cit. 2021-05-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf/d0d27736-ef15-4f4f-bf26-e7cb3770e187?version=1.0>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Věkové složení obyvatel na území Olomouckého kraje* [online]. 2021 [cit. 2021-10-18]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup->

objekt&pvo=DEMD003&z=T&f=TABULKA&filtr=G%7EF_M%7EF_Z%7EF_R%7EF_P%7E_S%7E_U%7E301_null_&katalog=33156&str=v1530&c=v3~2__RP2020MP12DP31&u=v1530__VUZEMI__100__3123

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Národnost: Sčítání 2021* [online]. 2022 [cit. 2022-06-1]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/narodnost>

ČESKÝ ZÁPAD [online]. [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://cesky-zapad.cz/>

DROM, ROMSKÉ STŘEDISKO: *Kdo jsme* [online]. [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <http://www.drom.cz/stranka/cz/19/kdo-jsme/>

EUROPEAN COMMISSION: *Roma equality, inclusion and participation in the EU* [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu>

IQ ROMA SERVIS: *Co děláme* [online]. [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://iqrs.cz/www-iqrs-cz-co_delame/

MEDIAN: *Zpráva z výzkumu postojů cílové skupiny k lidským právům a právům ohrožených menšin – část 1* [online]. 2021. [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: https://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2021/10/2421001_Vyzkum_postoju_cilove_skupiny_vystupni_EXTERNI_z_prava_20210928_part01_.pdf

MEDIAN: *Zpráva z výzkumu cílové skupiny k lidským právům a právům ohrožených menšin – část 2* [online]. 2021. [cit. 2022-04-18]. Dostupné z: https://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2021/10/2421001_Vyzkum_postoju_cilove_skupiny_vystupni_EXTERNI_z_prava_20210928_part02.pdf

MUZEUM ROMSKÉ KULTURY: *O nás* [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.rommuz.cz/cs/o-muzeu/o-nas/>

ROMEIA: *O nás* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://www.sdruzeniromea.cz/index.php/kdo-jsme/o-nas>

ROMANONET: *Romské organizace spustily kampaň ke sčítání: Me som Rom, me som Romňi, amen sam Roma! A so tu?* [online]. 2021. [cit. 2021-04-7]. Dostupné z: <http://romanonet.cz/index.php/aktuality/40-romske-organizace-spustily-kampan-ke-scitani-me-som-rom-me-som-romni-amen-sam-roma-a-so-tu>

R-MOSTY: *O nás* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <http://www.r-mosty.cz/o-nas>

SEZNAM ZPRÁVY: *Miloš Zeman opět kritizoval Romy. Co je to za národnost, když se k ní nedokážou přihlásit, řekl.* [online]. 2018. [cit. 2021-04-8]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/milos-zeman-opet-kritizoval-romy-co-je-to-za-narodnost-kdyz-se-k-ni-nedokazi-prihlasit-rekl-57380>

SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIÉ: *Migrace* [online]. 2017. [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Migrace>

SPOLEČENSTVÍ ROMŮ NA MORAVĚ: *O nás* [online]. [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <http://www.srnmcz/>

THEMPRA SOCIAL PEDAGOGY [online]. [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <http://www.thempra.org.uk/thempra/>

UNIVERZITA PALACKÉHO: Etický kodex zaměstnanců a studentů Univerzity Palackého v Olomouci [online]. 2017 [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: https://pracuj.upol.cz/fileadmin/userdata/cm/Pracuj/Eticky_kodex_2017.pdf

VLÁDA ČR: *Vláda schválila Strategii rovnosti, začlenění a participace Romů 2021-2030* [online]. 2021 [cit.2021-05-11]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenkyne-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-2021---2030-188268/>

VLÁDA ČR: *Menšiny* [online]. [cit. 2021-06-05]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>

VLÁDA ČR: *Zpráva o stavu romské menšiny* [online]. [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2019.pdf>

Seznam zkratek

BBC – British Broadcasting Corporation

CAWI – Computer Assisted Web Interviewing

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

ČT – Česká televize

ČVUT – České vysoké učení technické (Praha)

EU – Evropská unie

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

OSN – Organizace spojených národů

OSVČ – Osoba samostatně výdělečně činná

SOU – Střední odborné učiliště

ZŠ – Základní škola

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Národnostní struktura obyvatel v roce 2021 (@Czso.cz, 2022)

Tabulka č. 2: Romská národnost a mateřský jazyk při Sčítání lidu (@Czso.cz, 2022)

Tabulka č. 3: Struktura obyvatel Olomouckého kraje podle věku a pohlaví (stav k 31.12.2020)

Tabulka č. 4: Procentuální struktura obyvatel Olomouckého kraje podle věku a pohlaví (stav k 31.12.2020)

Tabulka č. 5: Procentuální struktura obyvatel Olomouckého kraje po vyřazení kvóty 0-14 let

Tabulka č. 6: Potřebný počet získaných dotazníků dle zvoleného kvótního výběru (pohlaví, věk)

Tabulka č. 7: Bydliště respondentů

Tabulka č. 8: Bydliště respondentů dle věkových kvót

Tabulka č. 9: Vzdělání respondentů

Tabulka č. 10: Vzdělání respondentů dle věkových kvót

Tabulka č. 11: Zaměstnání respondentů

Tabulka č. 12: Zaměstnání respondentů dle věkových kvót

Tabulka č. 13: Bydliště v Olomouckém kraji

Tabulka č. 14: Zájem o romskou problematiku

Tabulka č. 15: Termín pro označení příslušníků romského etnika

Tabulka č. 16: Osobní kontakt/sousedství s Romy

Tabulka č. 17: Neochota mít Roma za souseda

Tabulka č. 18: Zkušenost s Romy

Tabulka č. 19: Faktory ovlivňující názor na romskou minoritu

Tabulka č. 20: Zvýhodňování romské menšiny

Tabulka č. 21: Oblasti, ve kterých dochází ke zvýhodňování Romů

Tabulka č. 22: Zneužívání systému sociálních dávek

Tabulka č. 23 Znevýhodňování romské menšiny

Tabulka č. 24: Oblasti, ve kterých dochází ke znevýhodňování romské menšiny

Tabulka č. 25: Hodnocení politického řešení problematiky soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji

Tabulka č. 26: Financování projektů a akcí na podporu začleňování Romů

Tabulka č. 27: Právo Romů na žití podle jejich tradic a zvyků

Tabulka č. 28: Obohacení a přínos Romů pro společnost

Tabulka č. 29: Znalost romských osobností

Tabulka č. 30: Zájem o Romské muzeum kultury v Brně

Tabulka č. 31: Hodnocení soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji

Tabulka č. 32: Nejčastější problémy v souvislostmi se soužitím s Romy

Tabulka č. 33: Pozitiva a kladné vlastnosti při hodnocení Romů

Tabulka č. 34: Romský jazyk na školách

Tabulka č. 35: Hodnocení majoritní společnosti očima Romů

Tabulka č. 36: Osobní postoj k romskému etniku

Tabulka č. 37: Nevůle mít Roma za souseda (dle věkových kvót)

Tabulka č. 38: Kontingenční tabulka (k testování hypotézy č.1)

Tabulka č. 39: Výpočet testového kritéria chí-kvadrát pro kontingenční tabulku (k testování hypotézy č.1)

Tabulka č. 40: Čtyřpolní tabulka (k testování hypotézy č. 2)

Tabulka č. 41: Schéma čtyřpolní tabulky (Chráška, 2016, s. 77)

Seznam grafů

Graf č. 1: Bydliště respondentů

Graf č. 2: Vzdělání respondentů

Graf č. 3: Zaměstnání respondentů

Graf č. 4: Termín pro označení příslušníků romského etnika

Graf č. 5: Zkušenost s Romy

Graf č. 6: Faktory ovlivňující názor na romskou minoritu

Graf č. 7: Oblasti, ve kterých dochází ke zvýhodňování Romů

Graf č. 8: Oblasti, ve kterých dochází ke znevýhodňování romské menšiny

Graf č. 9: Hodnocení politického řešení problematiky soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji

Graf č. 10: Financování projektů a akcí na podporu začleňování Romů

Graf č. 11: Právo Romů na žití podle jejich tradic a zvyků

Graf č. 12: Obohacení a přínos Romů pro společnost

Graf č. 13: Znalost romských osobností

Graf č. 14: Zájem o Romské muzeum kultury v Brně

Graf č. 15: Hodnocení soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji

Graf č. 16: Nejčastější problémy v souvislosti se soužitím s Romy

Graf č. 17: Pozitiva a kladné vlastnosti při hodnocení Romů

Graf č. 18: Hodnocení majoritní společnosti očima Romů

Graf č. 19: Osobní postoj k romskému etniku

Příloha 1 – Dotazník

Vážení respondenti,

jmenuji se Daniel Hála a jsem studentem Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Chtěl bych Vás tímto poprosit o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci, která se zabývá vztahem majoritní společnosti k romské národnosti menšiny, a proto tedy není určen pro příslušníky národnostních menšin.

Dotazník je zaměřený na obyvatele Olomouckého kraje, kteří v den uskutečnění šetření dovršili nejméně 15 let věku. Dotazník obsahuje celkem 27 otázek a jeho vyplnění by Vám mělo zabrat jen pár minut. Pokud není v otázkách uvedeno jinak, vyberte vždy jen jednu odpověď. Prosím Vás, abyste odpovídali pravdivě a sami za sebe. Dotazník je zcela anonymní a jeho výsledky budou použity jen pro účely mé diplomové práce.

Děkuji Vám za Vaši spolupráci.

Bc. Daniel Hála

1. Bydlíte v Olomouckém kraji?

- Ano
- Ne

2. Zajímáte se o problematiku romské menšiny?

- Ano
- Ne

3. Jaké pojmenování používáte pro označení člověka romského etnika?

- Cikán
- Rom
- Cikán i Rom
- Jiné

4. Máte ve svém okolí člověka romské národnosti?

- Ano
- Ne

5. Vadilo by Vám, kdybyste měli za souseda Roma?

- Ano, vadilo by mi to
- Ne, nevadilo by mi to

6. Jakou máte s romskými občany osobní zkušenost?

- Převážně pozitivní
- Převážně negativní
- Nemám s nimi osobní zkušenost

7. Kdo nebo co nejvíce ovlivňuje Váš názor na romskou menšinu?

- Rodina
- Přátelé
- Pracovní prostředí – škola, zaměstnání
- Média – internet, televize, noviny
- Vlastní zkušenost s Romy
- Jiné.....

8. Domníváte se, že je romská menšina oproti majoritní společnosti zvýhodňována?

- Ano
- Ne

V případě odpovědi „ne“ přejděte prosím na otázku č. 9.

Pokud ano, ve které oblasti jsou Romové podle Vás zvýhodňováni (vyberte libovolný počet odpovědí)?

- Při získávání vzdělání
- Při hledání bydlení
- Při hledání zaměstnání
- Při jednání na úradech
- Při rozvoji své kultury
- Před zákonem a policií
- Jiné.....

9. Myslíte si, že Romové zneužívají systém sociálních dávek?

- Ano
- Ne

10. Domníváte se, že je romská menšina ve společnosti znevýhodňována?

- Ano
- Ne

V případě odpovědi ne, přejděte na otázku č. 11.

Pokud ano, ve které oblasti podle Vás čelí Romové diskriminaci (vyberte libovolný počet odpovědí):

- Při získávání vzdělání
- Při hledání bydlení
- Při hledání zaměstnání
- Při jednání na úradech
- Při rozvoji své kultury
- Před zákonem a policií
- Jiné.....

11. Jak podle Vás řeší otázku soužití s Romy politická reprezentace v Olomouckém kraji?

- Uspokojivě
- Spíše uspokojivě
- Spíše neuspokojivě
- Neuspokojivě
- Nevím

12. Měly by místní samosprávy (kraj, obec) financovat projekty a akce na podporu začleňování romských občanů do společnosti?

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne
- Nevím

13. Romové by měli mít právo žít podle svých tradic a zvyků. Souhlasíte s tvrzením?

- Určitě souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Určitě nesouhlasím
- Nevím

14. Myslíte si, že příslušníci romské menšiny obohacují českou společnost?

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne
- Nevím

15. Kterou z následujících romských osobností znáte (vyberte libovolný počet odpovědí)?

- Monika Bagárová
- Radoslav Banga
- Jan Bendig
- Iva Bittová
- Zdeněk Godla
- Elena Gorolová
- Vlastimil Horváth
- Dominik Lakatoš
- Richard Samko
- Vojtěch Vágai

16. Kdybyste měl/a možnost, navštívil/a byste Muzeum romské kultury v Brně?

- Ano, již jsem tam byl/a
- Ano, zvažoval/a bych to
- Ne, nezajímá mě to

17. Jak hodnotíte vzájemné soužití romské a neromské populace v Olomouckém kraji?

- Velmi dobré
- Spíše dobré
- Spíše špatné
- Velmi špatné
- Nevím

18. Jaké problémy v souvislosti se soužitím s Romy se Vám nejčastěji vybavují (vyberte libovolný počet odpovědí)?

- Kriminalita
- Nezaměstnanost
- Záškoláctví, nízká vzdělanost
- Hluk, rušení klidu
- Nepořádek
- Velký počet dětí, hodně lidí v jedné domácnosti
- Užívání návykových látek
- Neslušné chování
- Jiné.....

19. Jaká pozitiva naopak shledáváte na Romech (vyberte libovolný počet odpovědí)?

- Rodinná soudržnost
- Hudební nadání
- Svobodný, bezstarostný způsob života
- Romská kultura a tradice
- Jiné.....
- Nevidím žádná pozitiva

20. Měla by se na školách učit romština?

- Ano
- Ne

21. Jak podle Vás Romové vnímají většinovou společnost?

- Určitě kladně
- Spíše kladně
- Ani kladně, ani záporně
- Spíše záporně
- Určitě záporně
- Nevím, nedokážu posoudit

22. Můj osobní postoj vůči romskému etniku je (zakroužkujte číslo na škále):

1	2	3	4	5
Velmi kladný	Kladný	Neutrální	Záporný	Velmi záporný

23. Vyberte své pohlaví:

- Muž
- Žena

24. Do které věkové kategorie spadáte?

- 15-29
- 30-44
- 45-59
- 60 a více let

25. Jaká je velikost obce, ve které žijete?

- Do 1 000 obyvatel
- 1 001 až 5 000 obyvatel
- 5 001 až 10 000 obyvatel
- 10 001 až 50 000 obyvatel
- Nad 50 001 obyvatel

26. Jaké je Vaše zaměstnání?

- Student/ka
- Zaměstnanec
- OSVČ
- Mateřská či rodičovská dovolená
- Nezaměstnaný/á
- Starobní nebo invalidní důchodce

27. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Nedokončené základní
- Základní
- Střední s výučním listem
- Střední s maturitní zkouškou
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské – bakalářské, magisterské, doktorské

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Daniel Hála
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Předsudky a stereotypy majoritní společnosti ve vnímání Romů
Název v angličtině:	Prejudices and stereotypes of the national majority in the perception of the Roma
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá vztahem majoritní společnosti k romské národnostní menšině. Hlavním cílem diplomové práce je v kontextu problematiky soužití romské národnostní menšiny a její integrace do majoritní společnosti popsat problematiku existujících předsudků a stereotypů vůči Romům, jejich zakotvenost a možné variace. Diplomová práce se člení na teoretickou a empirickou část. Teoretická část rozpracovává socializačními aspekty ve společnosti, problematikou národnostních menšin a romskou národnostní menšinou v České republice. Empirická část zkoumá postoje majoritní společnosti k romské národnostní menšině na území Olomouckého kraje.
Klíčová slova:	majoritní společnost, národnostní menšina, Romové, sociální pedagogika, předsudky, Olomoucký kraj, kvantitativní výzkum
Anotace v angličtině:	The thesis deals with relationship between the national majority and the Roma national minority. The main aim of the thesis is to, within the context of the cohabitation of the Roma national minority and its integration into the national majority, describe the existing prejudices and stereotypes that exist and apply to Romani, how strongly these are ingrained and their possible variations. The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part describes the socialization aspects in society, the issue of national minorities and the Roma national minority in the Czech Republic. The practical part examines the attitudes of the national majority to the Roma national minority in the Olomouc region.
Klíčová slova v angličtině:	national majority, national minority, Roma, social pedagogy, prejudices, Olomouc region, quantitative research
Přílohy vázané k práci:	Příloha č. 1: Dotazník
Rozsah práce:	90 stran
Jazyk práce:	čeština